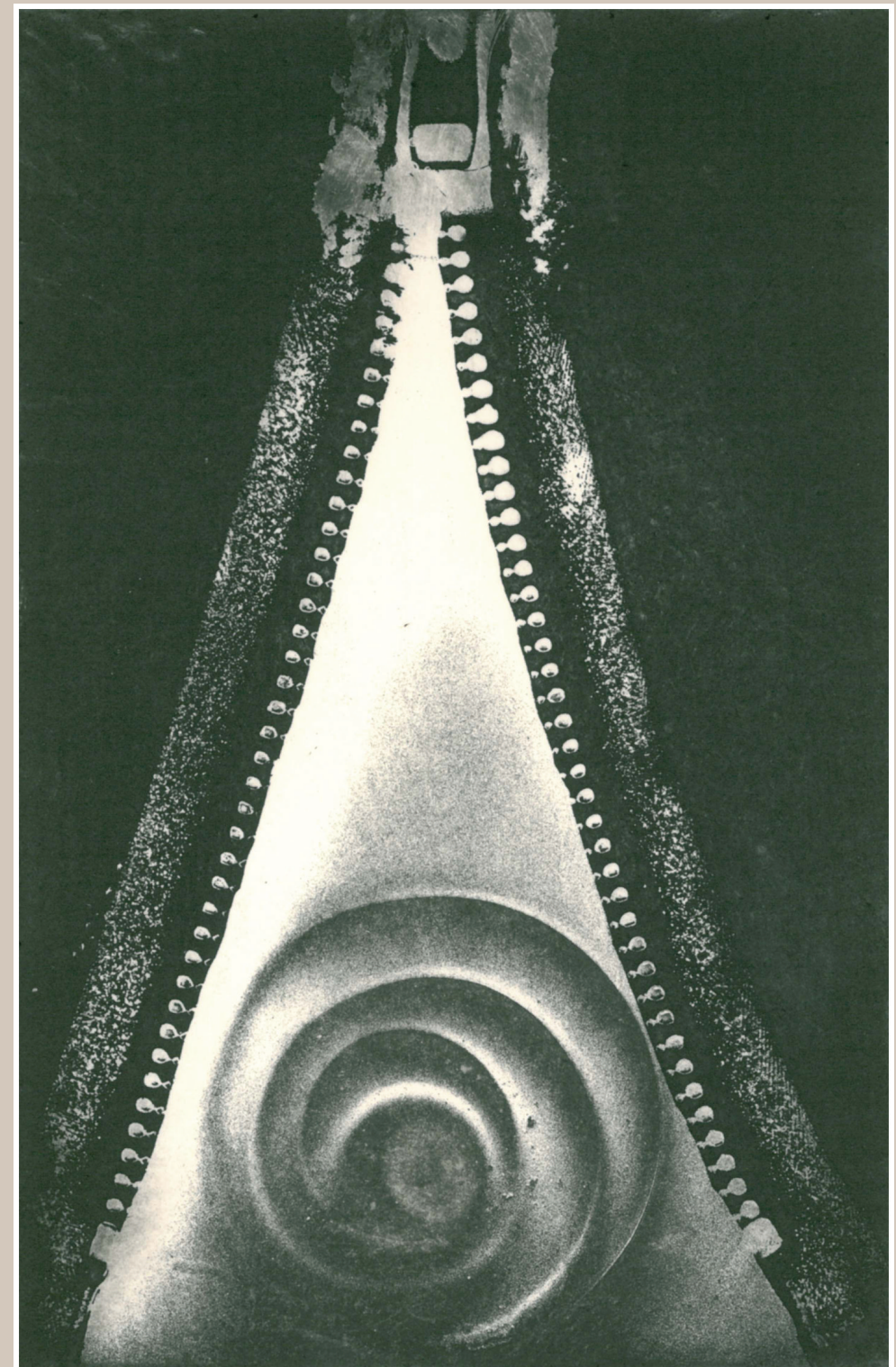
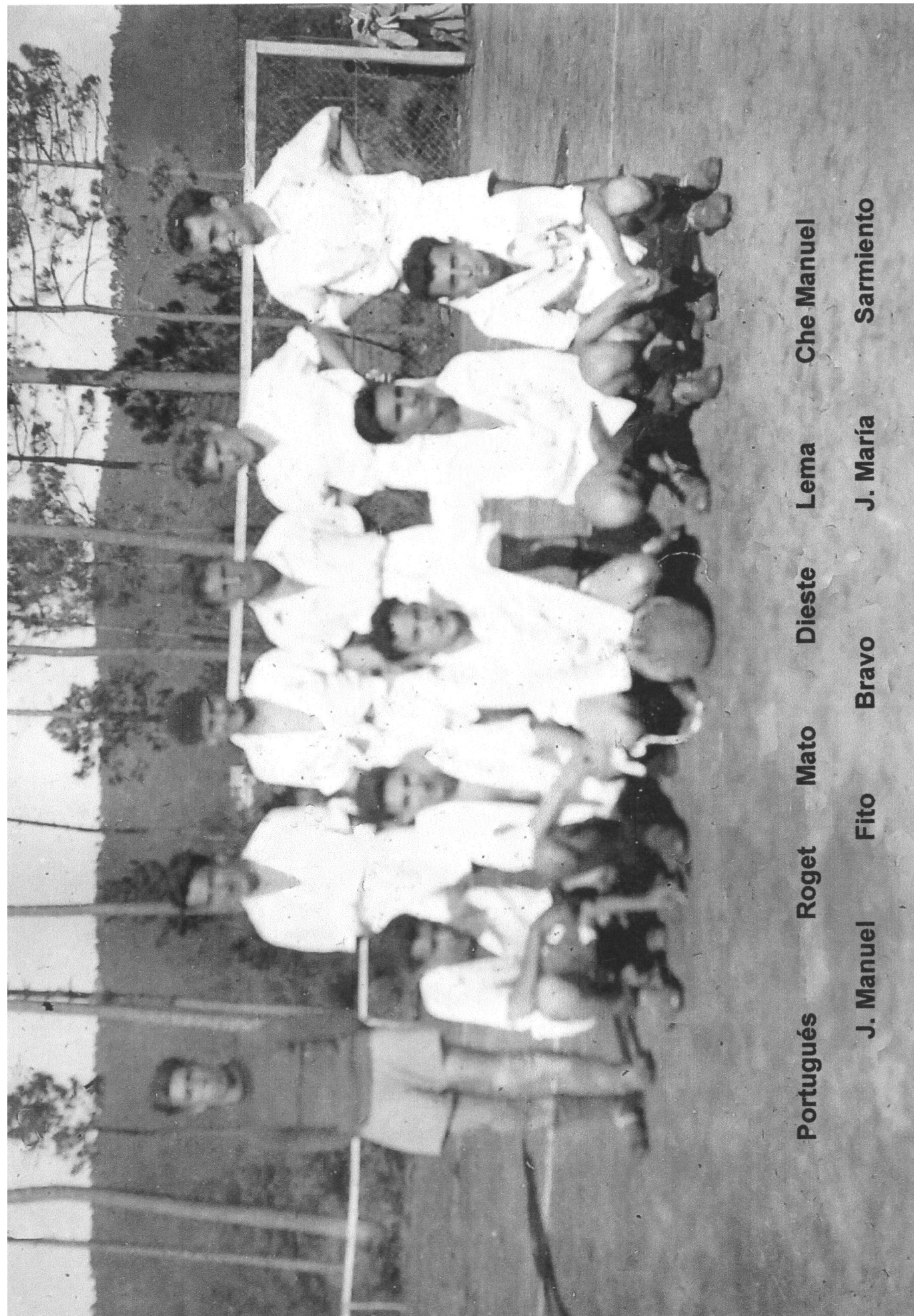

Liceo

Revista da Sociedade Liceo de Noia - nº 24 setembro 2006

n.º 24

Esta revista non poderá ser reproducida, nin total nin parcialmente, calquera que sexa o medio empregado, sen o permiso previo do editor. Reservados todos os dereitos.

A Sociedade Liceo non se fai necesariamente responsable das opinións dos seus escritores e colaboradores.

EDITA:

Sociedade Liceo
Alameda, s/n
15200 Noia (A Coruña)
Tfno./Fax: 981 820 535
email: informacion@liceodenoia.com
www.liceodenoia.com

COORDINADOR:

Cándido M. Prego Rajo

CONSELLO DE REDACCIÓN:

Xosé Agrelo Hermo
Ramón Carredano Cobas
Mª Antonia Castro Patiño
Pedro García Vidal
A. Ventura González Arufe
Xosé Moas Pazos

GRAVADO CAPA:

Jesusa

MAQUETACIÓN E IMPRESIÓN:

Gráficas Sementeira, S.A.
Tfno.: 981 823 855
Fax: 981 821 690
e-mail: sementeira@telefonica.net

DEPÓSITO LEGAL: C-888-2000

Presentación

*S*empre pensei que a Sociedade Liceo de Noia, tiña que editar unha revista como un dos mellores vehículos de comunicación, permitindo que cada colaborador estableza tantas relacións diferentes cos seus artigos, tendo toda a liberdade, e que todas esas relacións-interpretacións sexan igualmente correctas.

Así comezou este proxecto, planificando unha serie de artigos e traballos sobre diversos campos temáticos. Nunca puxemos barreiras aos diversos e múltiples traballos que apareceron nestes 24 números editados, e nunca se deixou de abordar unha cuestión por aparentemente complicada que resultara.

Non podo deixar de mencionar neste número unhas liñas neste nefasto mes de agosto, no que quedaron os nosos bosques queimados, que supón unha tristura e un futuro inquietante.

Neste outono a nosa Sociedade Liceo inicia unha nova etapa en diversas actividades, que desexamos sexan do agrado dos señores socios/as, agradecendo as suxerencias que poidan xurdir, a fin de mellorar a vida da nosa institución.

Un saúdo

Xosé Moas Pazos
Presidente

Sumario

Axenda	2
<i>Cándido M. Prego Rajo</i>	
Historia do Liceo	9
<i>Ramón Carredano Cobas</i>	
Xente de Noia	13
Alfonso Seijas González <i>Pepe da Roca</i>	
O mar	16
A estación DECCA <i>Xosé Agrelo Hermo</i>	
Xeografía	20
Auga e hixiene públicas en Noia e Muros (III) <i>Pedro García Vidal</i>	
Historia	30
Dende Petra a Palmira polas rotas de Lawrence de Arabia <i>Xerardo AgraFoxo</i>	
Pinceladas sanitarias	37
Sexualidade <i>Víctor Vez Vilar</i>	
Cancións de Noia	41
Tú encendiste, allá en mi pecho <i>Prudencio Romo</i>	
Fútbol	42
Noya S.D.- Tempada 1972/1973 <i>Ricardo Güeto</i>	
Manuel Fabeiro Gómez, tradutor	48
<i>X. Pastor Rodríguez Santamaría</i>	
O Muro de Berlín (1961-1989)	58
<i>Agustín Agra</i>	
A porfía cos funcionarios	62
<i>Domingo Campos</i>	
O cuarto aberto da creación ou a metaliteratura	71
<i>Antón Riveiro Coello</i>	
O verán de 1936 en Muros ...	76
<i>Francisco Abeijón Núñez</i>	
Cartas al más allá	80
<i>Jaime Pérez Roget</i>	
Poesía	86
¿Donde está el paraíso? <i>Alejandro Bralo</i>	
Recunchos de Noia	87
<i>Roque Gallardo</i>	
Os nosos libros	88
<i>Pedro García Vidal</i>	

Cándido M. Prego Rajo

Axenda

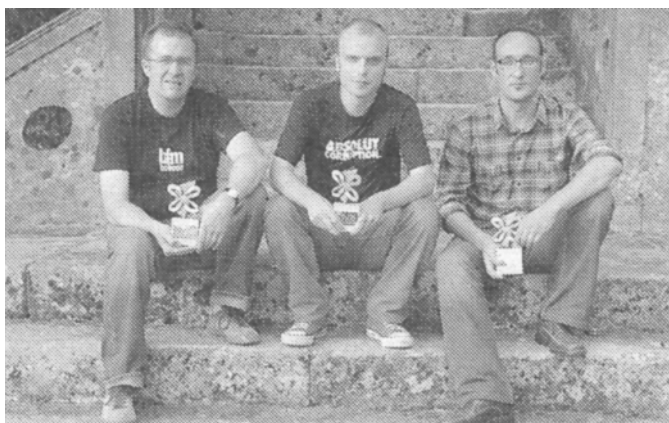
Comenzamos a Axenda deste número 24 de *Alameda* cunha nova que nos enche de satisfacción e ledicia. Recén pechada a entrega de traballos na imprenta para a edición do número 23, publicouse a boa nova da concesión do Premio **Merlín de Literatura Infantil**, ao socio do Liceo e colaborador desta Revista **Agustín Agra Barreiro**, coa obra titulada *“O tesouro da lagoa de Reid’Is”*.

O xornal “La Voz de Galicia” do domingo 11 de xuño (páx. 35 –Cultura y Espectáculos), publica unhas primeiras palabras de Agustín Agra no acto de entrega do premio, celebrado na illa de San Simón (Redondela), nas que o que xa fora gañador do *Pedrón* dixo que escribiu este texto para llo regalar a un sobriño seu e “polo camiño decidín presentalo, pero non pensaba gañalo”.

A historia, que está orientada a nenos de dez a doce anos, “mestura un pouco de lenda, un pouco de fantasía e outro pouco de mito artúrico, aproveitando as características das lendas e da fantasía, en realidade é un avó que lle vai contando historias aos seus netos”. Agustín indicou que se sentía “lixiramente sobrepasado pola repercusión do premio” e porque “en ningún momento pensei en serio que tivese a oportunidade de gañalo”. E remata “comecei

O EDITOR MANUEL BRAGADO ENTREGALLE O PREMIO A AGUSTÍN AGRA BARREIRO

OS TRES PREMIADOS DE XERAIS

a escribir para divertirme e para regalar o que escribía aos amigos e aos parentes, sen máis intención”.

Pola súa banda o mesmo día 11 de xuño o “Faro de Vigo”, na súa sección de Sociedad y Cultura, páx. 49, dá conta da velada literaria celebrada na illa de San Simón, con máis de 350 persoas dos diversos ámbitos da sociedade galega, na que se entregaron os premios **Xerais**, recibindo o *Merlín de Literatura Infantil*, **Agustín Agra** de Noia co texto “*O tesouro da lagoa de Reid’Is*”.

Nunha pequena entrevista que lle fai o propio xornal, despois dunhas primeiras liñas sobre a vida do autor, este di que comezou a publicar os seus primeiros textos nas revistas *Alameda* do Liceo de Noia e Casa da Gramática do IES Virxe do Mar de Noia. Recollemos frases entrecamiñadas como que “intentei sobre todo resaltar o valor da familia. Varios familiares entrañables subxacen nas persoaxes que aparecen na obra”, ou “creo que a mellor forma de enganchar ós mozos na lectura é a través da aventura e o misterio”.

Os nosos ¡PARABÉNS! para este magnífico colaborador, compañeiro e sobre todo, gran persoa.

A TEMPADA DE TENIS DE MESA 2005-2006

E para celebrar o fin de curso o monitor de Tenis de Mesa do Liceo *Rubén Seijo Val*, organizou o **I TORNEO DE TENIS DE MESA LICEO DE NOIA**, que se celebrou no salón da Sociedade o día 1 de Xullo.

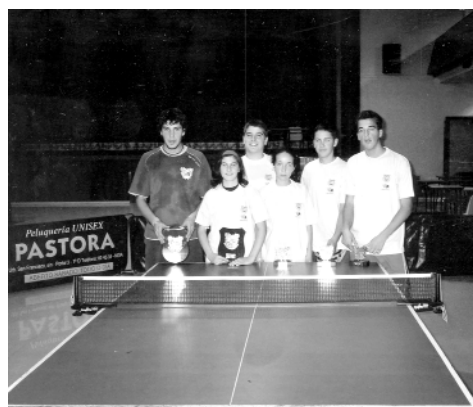
Este ano houbo un cambio moi importante no planeamento da actividade de tenis de mesa: a contratación dun adestrador profesional coa intención de dar un salto cualitativo na formación dos novos xogadores. Para iso contactouse con Andrés Correa, xogador do Club Cultural Padronesa (equipo da División de Honra da liga española) e da selección Arxentina, e campión en varias

categorías deste país suramericano. O seu labor, en colaboración con Rubén Seijo, favoreceu que os rapaces e rapazas de tódalas categorías experimentasen unha mellora considerable no nivel do seu xogo.

Outro aspecto destacable foi a incorporación de moitos nenos e nenas a esta actividade, o que fai albergar moitas esperanzas de que os distintos equipos desta sección continúen gozando dunha boa saúde deportiva nos vindeiros anos.

Os equipos en competición oficial

O equipo de tenis de mesa da Sociedade Liceo de Noia que milita na categoría de Segunda División Nacional,

I TORNEO DE TENIS DE MES DO LICEO DE NOIA

SUBCAMPIÓNS GALEGOS INFANTÍS
MASCULINOS (LUGO 2006).

CAMPIONAS E SUBCAMPIONAS GALEGAS NA
CATEGORÍA INFANTIL FEMININO.

formado por Lino García, Gerardo Bravo, Carlos Nogueira e Rubén Seijo, conseguiu con relativa comodidade a permanencia na categoría, despois do ascenso conseguido a anterior tempada. Ese era o principal obxectivo e conseguiuase a falta de catro xornadas para o remate da liga. Neste éxito merece unha mención especial o xogo desenvolvido por Rubén Seijo, sen dúbida o máis beneficiado da chegada de Andrés Correa á dirección técnica do noso equipo.

Pola contra, o equipo que militaba na liga de Primeira División Galega non puido conservar a categoría, chegando a mala nova no derradeiro partido de liga. Durante toda a tempada mantívose en postos que facían pensar en que non habería problemas para manterse na categoría, pero os malos resultados dos últimos partidos provo-

PARTICIPANTES DOS EQUIPOS DA SOCIEDADE LICEO DE NOIA NOS
CAMPIONATOS PROVINCIAIS DISPUTADOS EN NARÓN.

XOGADORES E XOGADORAS DA SOCIEDADE LICEO DE NOIA
PARTICIPANTES NOS CAMPIONATOS GALEGOS DISPUTADOS EN LUGO.

caron tal desenlace. Neste equipo xogan rapaces de idades comprendidas entre os catorce e os vinte anos, por iso agardamos que o vindeiro ano volvan a esta categoría.

Deporte escolar

Nesta competición participaron tódolos nenos e nenas da sección de tenis de mesa do Liceo de Noia das categorías benxamín, alevín, infantil e cadete. Os resultados deportivos acadados foron moi satisfactorios, sendo estes os seus logros:

Campiona alevín individual feminino: Inés Vázquez.

Campionas e subcampionas provinciais por equipos en infantil feminino (dous equipos).

Subcampión provincial cadete masculino: Santi García.

Terceiros provinciais por equipos na categoría cadete masculino.

Campionas e subcampionas galegas por equipos en infantil feminino (dous equipos).

Subcampións galegos por equipos en infantil masculino.

Indicar que só houbo campionatos galegos na categoría infantil, femininos e masculinos.

O día 4 de xuño a Sección de Danza Moderna deu por rematado o curso 2005-2006, con un festival de “Aerodance”, que resultou moi brillante.

A SECCIÓN DE DANZA MODERNA EN PLENA ACTUACIÓN

O día 2 de xullo o Grupo de Teatro da Escola Artística de Cuntis, representou no salón de actos do Liceo “A nosa vila”, unha adaptación da obra de teatro “Our village” do escritor Thornton Wilder.

Do 26 de xullo ao 8 de Agosto, o pintor noies e socio de honra do Liceo, Alfonso Costa, impartiu o 11º CURSO DE GRAVADO. Este curso que se ven realizando no Liceo ininterrumpidamente dende o ano 1995, foi suspendido unicamente en 2005, por mor das obras de remodelación da Sociedade.

O día 19 de agosto nun acto presidido polo representante da Directiva do Liceo Ramón Carredano Cobas e o propio artista noiés, entregáronse os diplomas aos máis de 50 cursillistas, así como diversos premios otorgados por un xurado de artistas e especialistas en técnicas de gravado, composto por Carolina Muñiz Pérez, Manuel Ayaso, Rosario Juega Puig, Manuel García Pomareda, Pedro Montero e o propio Alfonso Costa, e que recaeron en: Dominga Jesusa Lago, Tamar Pérez, Mª Carmen González Louro, Alvaro Romero Alcalde, Marta Freire Vilas, Paula Gómez González, Candela Fernández Paz, Adrán Ponte e Teresa del Puerto Pérez, donados pola propia Sociedade.

ALFONSO COSTA CON ALGÚNS DOS PREMIADOS NO 11º CURSO DE GRAVADO

Os de Caixa Galicia foron parar a mans de Coral Hermo Calvo, Ricardo Soto Estévez, Félix González Tuñas e Encarna Méndez.

Xavier del Puerto, Iván Rodríguez, Rocío Hermo Calvo, Sabela Nogueira, Sofía Regueiro, Mª Teresa Creo, Irene Silva Cotón, Mª Pilar Morales Pérez e Adrán Ponte, recolleron os de Papelería Blanco, Pizzería La Rústica, Talleres Emilio, Pizzería Mamma Mía, Bellas Artes El Puente, Joyería Petisco, Barbanza Joya, Gráficas-Librería Sementeira e Debuxo de Ayaso, respectivamente.

Mencións especiais para Mariña Calvo Durán, en quen recaeu o premio especial Alfonso Costa. O premio á creatividade foi para Beatriz Suárez. Pola súa banda o neno Hatar Buda, conseguiu o premio á ilusión.

Neste acto de clausura as intervencións destacaron o grande éxito, que ano tras ano ten esta escola de ilusión e creatividade para nenos e maiores.

Os gravados dos alumnos do 11º Curso de Gravado, estiveron expostos ata fin de mes na Sala de Exposicións da Sociedade, e foron moi visitados.

A propósito desta arte, significar que o gravado de **Baldo Ramos** da Escuela-Taller da Sociedade, foi "**Seleccionado**" polo Xurado do **Certamen de Arte Gráfico para Jóvenes Creadores 2006**, convocado por Calcografía Nacional e diversas Fundacións, e celebrado en Madrid en maio último. Reproducimos a páxina do catálogo de publicación dos premiados, onde consta a obra e os datos referidos á mesma.

OS MÁIS PEQUENOS OBSERVAN CON ATENCIÓN
A TÉCNICA DE ALFONSO COSTA

BALDO RAMOS
Escuela-taller Alfonso Costa. Liceo de Noia
(A Coruña).

Sin título, 2005

Una matriz de zinc de 165 x 120 mm.

Aguafuerte, lápiz graso y aguafuerte.

Papel Súper Alfa de Guarro de
365 x 270 mm.

Estampado en la Escuela-taller Alfonso
Costa. Liceo de Noia (A Coruña).

Durante o mes de xullo expuxose na Sala de exposicións "Francisco Creo" da Sociedade, os magníficos traballos realizados no pasado Curso 2005-2006 polas alumnas das actividades de manualidades, bolillos e patchwork.

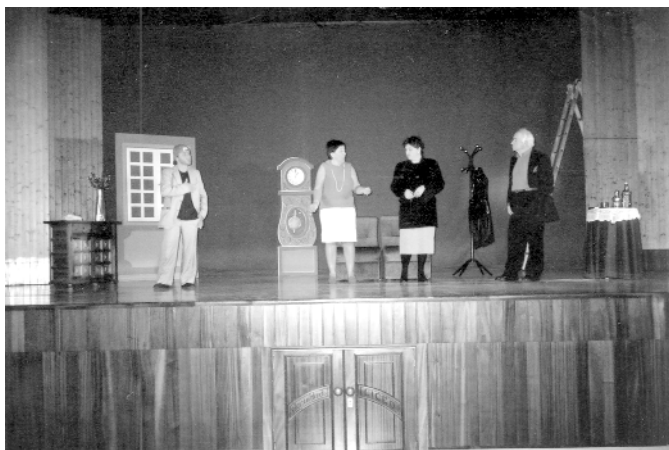
EXPOSICIÓN DE MANUALIDADES

Do 1 ao 17 de agosto o socio do Liceo Alberto Rodríguez de la Iglesia “Tucho”, expuxo con grande éxito na Sala de Exposicións do Liceo, as súas obras baixo o título **Cadros esculpidos: relevos artísticos e esculturas.**

Do 20 ao 28 de agosto celebramos no Liceo as Festas Patronais de San Bartolomeu. A destacar que o domingo 21 o Grupo de Teatro MUTIS de Noia, representou a obra de Darío Fo, en versión galega de Agustín Agra Barreiro, “Non hai ladrón que por ben non veña”, dirixida por Xoan M. Fernández. Como xa ven sendo habitual cando se trata de teatro, grande afluencia de público que presenciou unha magnífica interpretación.

O GRUPO DE TEATRO MUTIS DE NOIA EN “NON HAI LADRÓN QUE POR BEN NON VEÑA”

Na semana seguinte puidemos disfrutar cos sonoros festivais de folclore, música e baile, que nos brindaron os Grupos “A SUBELA” e “HIERBA-BUENA” da Sociedade Liceo. Tamén actuaron o Trio Noiés REFLEJOS, o Grupo de Música Brasileira GANDAIA e a artista noíesa CARMELA.

POR FIN DISPOÑEMOS DUN MAGNÍFICO GRUPO DE GAITAS

AS PANDEREITEIRAS CONVERTÍRONSE XA NUN AUTÉNTICO ESPECTÁCULO

O domingo 27 a Escola de Teatro Liceo de Noia, presentou a “HOMENAXE A FEDERICO GARCIA LORCA”, “*Voces de muerte sonaron*”, no LXX Cabodano do seu asasinato. Unha escenificación da poesía de García Lorca, que resultou moi emocionante e magnificamente interpretada. Actuou a continuación o Grupo musical STRANNIKI.

O día 28, LXXVIII Aniversario da fundación da Sociedade, celebrouse unha misa en memoria dos socios finados, na igrexa parroquial de San Martiño, que como xa é costume foi magnificamente cantada pola Coral Polifónica do Liceo. Cada ano acuden mais fieis a esta celebración relixiosa, que xa se convirtiu en tradicional. Este ano a igrexa estivo ateigada. E para rematar as festas, baile aniversario amenizado pola Orquestra MAGOS DE ESPAÑA.

A POESÍA DE GARCÍA LORCA, ESTIVO MOI BEN INTERPRETADA

ALUMNOS DE TAEKWONDO NA SÚA NOVA UBICACIÓN

Ramón Carredano Cobas

Historia do Liceo

(XXII)

As relacións con outras sociedades similares á Sociedade Liceo, trouxo dende sempre problemas, e foi sempre tema de debate. Na última Xunta Xeral Ordinaria celebrada o dezaseis de Decembro de 1.967, e a coa que pechamos o noso último artigo, saíu tamén a relucir no apartado de rogos e preguntas, e a Xunta Directiva, prometeu levalo na orde do día da próxima Xunta Xeral.

Esta celebrouse axiña, o doce de Xaneiro. Pola súa interese, paso a copiala enteira:

“Na vila de Noia, e local Social, sendo a hora sinalada reúnese en segunda convocatoria, e sesión ordinaria o día doce de Xaneiro de mil novecentos sesenta e oito a Xunta Xeral da Sociedade para a que foi convocada e autorizada polo Excelentísimo Sr. Gobernador Civil, presidida por D. Andrés Petisco Aicinena e D. Armando Rama Villaverde, delegado gubernativo e presidente da Sociedade respectivamente e os señores directivos que á marxe se expresan téndose axustado ao orde do día sinalado.

Polo Sr. Presidente ábrese a sesión. Procédese á lectura da acta anterior sendo aprobada por unanimidade.

Asemade pásase ao punto segundo da convocatoria. Modificación do artigo vinteún do actual regulamento co fin de aumentar o número de membros da Xunta Directiva.

Despois de explicar o Sr. Presidente o obxecto e alcance desta modificación, queda redactado este artigo da seguinte maneira:

A) A Xunta Directiva componse de presidente, vicepresidente primeiro, vicepresidente segundo, secretario, vicesecretario, tesoureiro, contador, bibliotecario, vocal primeiro, segundo terceiro e

cuarto, e tantos vocais máis como seccións existan ou poidan existir dentro da sociedade.

B) O representante de cada sección será elixido polos membros de cada un deles dentro dos cinco primeiros días do mes de Decembro e asumirá a presidencia da sección correspondente e entrará a formar parte automaticamente da xunta directiva da Sociedade Liceo coas obrigas que leva consigo este cargo. Para ser elixido representante ou presidente da sección é condición necesaria e imprescindible, o ser socio de número da Sociedade Liceo. O cargo de presidente da sección terá a mesma duración que a de presidente da Sociedade Liceo.

A continuación pásase a tratar sobre o terceiro punto da convocatoria, despois de varias intervencións e procedéndose á votación correspondente, obtense o seguinte resultado: a favor da continuación do intercambio coas sociedades coas que a nosa Sociedade se relaciona, trece votos; a favor da anulación do dito intercambio trinta e sete votos; dous votos en branco, e un nulo. Polo tanto acórdase suprimir o intercambio existente e para levar a cabo o acordo de renovar ou empezar unha nova relación coa sociedade que sexa será necesario que a autorice a Xunta Xeral.

É aprobado tamén por unanimidade o presuposto económico para o exercicio mil novecentos sesenta e sete – mil novecentos sesenta e oito, que ascendera aproximadamente a catrocentas sesenta e oito mil setecentas cincuenta e unha pesetas con cincuenta céntimos.

Finalmente no último punto da convocatoria denominada rogos e preguntas, interpélase á presidencia polo señor Álvarez Olariaga a causa pola que denominándose a sociedade cultural non se fixo nada nese sentido ao que contestou a presidencia ¿...?

Lese un escrito presentado por la sección de caza y pesca coa intervención dos socios Srs. Mallón, Romani e Cobas Vázquez a todo o que contestou o presidente ¿...?

Non habendo máis asuntos de que tratar levántase a sesión, de todo o cal, eu secretario dou fe.

Non deixa de sorprenden a ausencia de contidos das contestacións da presidencia e ás veces das intervencións dos propios socios.

A directiva decide acometer a obra de construción e ampliación da sala de festas, e con este fin desprázase á Coruña unha comisión co fin de tratar o asunto co arquitecto autor do proxecto Sr. Albalat.

Nembargantes estas negociacións non dan o froito esperado, pois na acta do vinteito de Xuño de mil novecentos sesenta e oito, lemos:

“A Xunta Directiva acorda prescindir dos servicios do arquitecto Sr. Albalat para a construción da sala de festas para esta Sociedade, debido que a pesares das xestións realizadas dende o mes de Febreiro do ano en curso, mediante visitas ou contactos persoais, telefónicos, e

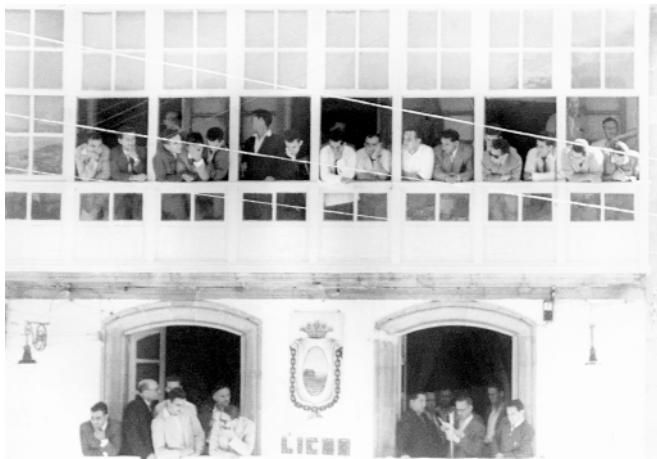
por correspondencia, non se obtivo resultado positivo algún, polo que se acorda encargar o anteproxecto da dita sala de festas ao arquitecto D. José Luís Moreira Sánchez. Acórdase realizar outro anteproxecto por considerar esta directiva o anterior de insuficiente capacidade dado o número de socios que actualmente existen”.

Este anteproxecto é presentado nunha Xunta Xeral Extraordinaria celebrada o día dous de Setembro de 1.968 coa presenza do arquitecto D. José Luís Moreira Sánchez, e que sometido a votación foi aprobado por 64 votos a favor, 9 en contra, e 7 en branco, autorizándose á directiva para a realización do proxecto definitivo.

O dezaseis de Decembro deste mesmo ano, celébrase a Xunta Xeral Ordinaria, na que destaca una relación moi pormenorizada do estado de contas da Sociedade que presenta un saldo de Ingresos de setecentas corenta mil cincocentas oitenta e cinco pesetas con vinteseis céntimos, e en gastos cincocentas noventa e oito mil novecentas trece con noventa e dous céntimos, tendo polo tanto un superávit de cento corenta e una mil seiscentas setenta e unha pesetas con trinta e catro céntimos. A conta pro edificio social presenta un saldo de ingresos de catrocentas noventa e oito mil cincocentas setenta e oito pesetas con vintecatro céntimos e de gastos catrocentas dezaioito mil noventa e dúas pesetas, presentando un saldo total de oitenta mil catrocentas oitenta e seis pesetas con vintecatro céntimos.

No apartado da orde do día de rogos e preguntas, trátase un tema que fora moi polémico durante aqueles anos, e que pasarei a poñer en antecedentes aínda que xa fora explicado no seu día. Cando se creou a conta pro edificio, sendo presidente D. Francisco de Andrés, tomárase o controvertido e polémico acordo de que os socios que se deran de baixa voluntaria, veríanse obrigados, no caso de que quixeran volver a pertencer á sociedade, a pagar as cotas atrasadas pro edificio social así como a cota de entrada sendo aprobado en xunta xeral. A eliminación desta proposta daquela directiva, fora unha das armas que utilizaran os inimigos de Francisco de Andrés para facerlle perder as eleccións. Agora a polémica volve de novo. Vexamos como se desenrolou o asunto nesta Xunta Xeral:

“O señor Fernández Louro pide se pode ser, convocar unha Xunta Xeral para revocar os acordos tomados en xuntas xerais de 1.958 e 1.960, sobre novas altas de socios que en aquelas datas estaban en

activo e por causas varias se deron de baixa tendo que pagar os recibos atrasados pro edificio, a correspondente cota de entrada e todo o que estipula o regulamento, o que considera excesivo. A este rogo únese o Sr. Jerónimo apuntando que teñen un trato máis favorable os que nunca foron socios, se se dan de alta, que estes mencionados polo Sr. Fernández e sería conveniente revisar o novo ingreso en condicións máis vantaxosas. A estas opinións, contestan os señores Romani e Cobas dicindo que non pode ser xa que os socios que sempre estiveron de alta, sostiveron a Sociedade, mentres que os que causaron baixa voluntaria, nada aportaron. O señor Rama Dosil propón que se poderían admitir aqueles que se deran de baixa por non poder soste a cota debido a enfermidade ou ben outras condicións económicas desfavorables. Habendo neste punto diversidade de opinións, o señor Presidente dixo que o mellor sería levar a proposta destas admisións a unha nova xunta xeral seguinte, e que a mesma decidise”.

Como pode observarse, a caída de D. Francisco de Andrés como presidente, aínda creaba polémica. Nem-bargantes o presidente D. Armando Rama debía ter receos sobre este tema pois a pesares da súa proposta, convoca una nova xunta xeral extraordinaria para o día vintedous de Marzo de mil novecentos sesenta e nove, na que non figura na orde do día o tema tan debatido na anterior xunta. Esta nova reunión extraordinaria terá como principais apartados a autorización á directiva para solicitar un crédito para a construción do pavillón polideportivo, e a subida de cota na cantidade suficiente para afrontar o devandito crédito.

Nótese que o que ía ser sala de festas, cambia repentinamente de nome, pasando a chamarse pavillón polide-

portivo, e como tal se construíu para desgracia de todos, pois o resultado foi un pavillón –sala de festas– deportivo, que non serviu para ningunha das dúas cousas, pois non daba as medidas necesarias para polideportivo, nin tiña as condicións mínimas para sala de festas. Aínda hoxe a pesares das reformas realizadas na mencionada sala polas distintas directivas que gobernaron a sociedade, esta ten carencias importantes e insalvables, a máis importante delas seguramente a mala calidade sonora do local.

A xunta celébrase na data indicada, sendo aprobadas as dúas propostas da directiva, presentadas conxuntamente, por oitenta votos a favor, vintenove en contra e un nulo. A cota pro edificio aumentase en vinte pesetas mensuais pasando a ser a cota total mensual de oitenta pesetas.

A directiva pon mans á obra e o dezaioito de abril deixa constancia na acta de que:

“Á vista dos presupostos presentados nesta Sociedade para a construción do pavillón polideportivo, acórdase conceder a mesma a D. Inocente Gómez Calvo na cantidade total de dous millóns cento trinta e oito mil novecentas oitenta pesetas. Esta cantidade é con chave en man e axustada ao proxecto presentado polo señor arquitecto. O outro presuposto presentado por D. José Santos Romero, importou a cantidade de dous millóns cento corenta mil. Os restantes contratistas aos que se lles pedira presuposto, D. Antonio Outeiral, Construcciones Mato e D. Anibal Castro renunciaron á presentación do correspondente presuposto”.

O vintecinco de Abril, é firmado o contrato para a construción do pavillón polideportivo, e o día dous de Maio

a escritura do crédito hipotecario coa Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Santiago, por un importe de dous millóns duascenas mil pesetas.

As festas de Agosto celébranse con bailes os días vinte catro, vinte cinco, vinte sete e vinte oito, amenizados polas orquestras “Los Cunters” e “Los Platinos”.

O dezaseis de Decembro, celébrase a Xunta Xeral Ordinaria na que o máis destacable é elección de presidente, que non ofrece sorpresas pois resulta reelixido o actual D. Armando Rama Villaverde segundo o seguinte escrutinio de votos: D. Armando Rama, cincuenta votos; D. Francisco de Andrés, dous votos, D. Andrés Millares, un voto, e dous nulos.

Relacionei ata aquí as actividades máis importantes ocorridas durante estes dous anos de vida da sociedade, pero en dous anos ocorren moitas outras cousas, anécdotas, e acordos menores, pero de interese para entender como era a Sociedade Liceo daquela época e como se vivía o día a día.

A directiva no seu intento de producir un cambio na Sociedade, actualizándoa e adecuándoa a novos tempos, ademais de fundar as distintas seccións inicia outras actividades, e así decide impartir clases nocturnas de contabilidade e cálculo mercantil, mediante un pago mensual polos asistentes de vinte cinco pesetas, que serán destinadas ao pago dos profesores que cobrarán a cantidade de tres mil pesetas mensuais. Estas clases, foran seguidas por un importante número de socios.

Créase tamén un equipo xuvenil de fútbol e outro de baloncesto, e faise un primeiro intento de crear unha coral, que non fructifica. Tamén fracasa, como fracasou sempre na nosa Sociedade, a idea de promover unha serie de

charlas ou conferencias, así como un cursiño de reparación de avarías de motores de gasolina a cargo de D. Francisco Cierto.

Tapízanse e repáranse os sofás da primeira planta delegándose no Sr. Díaz Alvarez para coidar deste acordo. Asemade paviméntanse as terrazas exteriores da Sociedade fundindo no sitio placas de cemento branco con canto rodado pequeno, por un importe de duascenas setenta e cinco pesetas o metro cadrado.

A Sociedade está moi viva nesta época, e como xa dixen no meu anterior artigo os bailes son concorridísimos. Desgraciada consecuencia desta actividade, son os malos comportamentos dalgúns socios, dos que deixan constancia nas actas as sancións impostas. Blasfemar, increpar de mala maneira ao presidente, aos directivos, ou aos empregados da Sociedade, malos comportamentos nos bailes, facilitar entrada a persoas alleas, son os motivos máis habituais das faltas e os seus correspondentes castigos. Algúns destacan por anecdóticos. Vexamos:

“Acórdase castigar aos socios Don J.R. F.F. e Don F. N.M. polos feitos ocorridos o día dezasete de Decembro de mil novecentos sesenta e sete, coa sanción de tres meses sen poder concorrer a esta Sociedade abonando as cotas correspondentes a estes meses.”

A falta e sanción pasarían desapercibidas, como unha máis entre moitas, se na acta seguinte non aparecera o seguinte acordo:

“Denéganse as baixas presentadas polos señores Don J.R.F:F: e Don F.N.M. dende o momento en que están sancionados por tres meses”.

A Xunta Directiva, velando polos bos costumes da Sociedade, dicta o seguinte acordo:

“Acórdase, por ter observado malos modos no comportamento de parellas de noivos no recinto da Sociedade denominado sala de festas, prohibir a entrada a ela de todas as parellas durante os días laborables, ou sexa, autorízase a entrada a este departamento os Domingos e días festivos, advertindo que serán castigados os socios que cometan esta falta”.

Resumindo: Só se poderá meter man (con perdón) os Domingos e festas de gardar.

O tempora! O mores!

Pepe da Roca

Xente de Noia

Alfonso Seijas González

Creador do escudo do Liceo

Este noiés medular pasou á historia da Sociedade Liceo por ser o autor do emblema que preside todas as actividades da nosa Sociedade.

Todo comezou no ano 1956 cando a Directiva liceísta acordou formar “unha comisión cos señores socios que foron presidentes e outros que na xuízo da Directiva reúnan as debidas condicións artísticas para proceder á elección dun escudo que represente a Sociedade”.

Os compoñentes desta comisión ou xurado encargado de decidir o emblema son moitos e significativos, polo que cómpre citalos. Como ex-presidentes están, don Severo Loroño Laciana, don Venancio Blanco Nieto, don Manuel Penalta Corral, don Eduardo Ces Iglesias e don José Pérez Morales. Como membros da primeira Directiva do Liceo, actúan don Luís Ribas Rego, don Manuel Seijas Louro, don Mariano Nimo Gómez, don Angel Abeijón Agrelo, don Manuel Iglesias Siso, don Severo González Ribas, don Basilio Pérez Barbazán e don José Rego Villar. Como técnicos en expresión artística figuran, na comisión avaliadora, don Manuel Blanco Ons, don Eduardo Mariño Mirazo, don Argimiro Suárez Ferreiro e don Andrés Rodríguez Miralles. Nunca na historia do Liceo nin na historia de Noia se reunira un grupo tan numeroso de distinguidas personalidades da Vila para unha elección, que, ademais, neste caso foi por unanimidade.

O escudo elixido descríbese nas actas coas seguintes características: “As follas que bordean o escudo serán de carballo na súa cor natural. As letras LICEO de cor azul sobre fondo branco, representando as cores da bandeira de Galicia. A pomba será branca cunha póla de oliveira no peteiro, e a arca e mesmo o ceo e o mar nas súas cores naturais, representando o escudo de Noia. A franxa que forma e divide o escudo será de cor encarnada carmesí, representando o pendón municipal”.

Ate aquí todo parece pomposo pero normal. O raro é que o secretario, cando levanta a correspondente acta, esquecese —supoñemos que sen intencionalidade— de facer constar o nome do artista, autor do laureado escudo. Agora, ao cabo de cincuenta anos, descubrimos que foi o xove debuxante noiés o autor tan inxustamente esquecido: Alfonso Seijas González, fillo do que fora vicepresidente fundador da Sociedade e máis tarde secretario da mesma, don Manuel Seijas Louro.

Alfonso “Canedo” (Noia, 1927) que naceu coa arte no corpo, aprendeu a técnica do debuxo primeiro con don Antonio Ramírez e despois con don José Daponte, os seus mestres, e máis tarde practicouna nos momentos libres que lle permitía o seu traballo como mancebo na botica de Busto na rúa do Comercio.

— *Éramos oito irmáns: Pilar, Manolo, Esclavitud, Ramón, logo viña eu, Delfina, José e Elías; e había que poñerse a traballar, pois meu pai, antes de montar a barbería, estivo de bedel no colexio de don Marcelino que estaba na casa de Loroño.*

Con catorce anos entrou Alfonso na Farmacia Busto e saíu dalí aos 28, camiño de Venezuela. Este país americano era na década dos 50 a terra de

promisión para moitos xoves galegos que escapaban das penalidades dunha dura posguerra, faltos de pan e de traballo. O mesmo ditador venezolano Marcos Pérez Jiménez, que gobernou o país de 1952 a 1958, alentaba esta inmigración de xente relativamente preparada, disposta a traballar arreo, crear riqueza e xuntar bolívares.

— *A min reclamoume o defunto de meu irmán Moncho que daquela estaba alí, e despois eu puiden reclamar á miña muller.*

Para poder chamar a súa moza, Carmen Rodríguez Cascallar, antes tiveron que casar por poder, o que fixeron en 1959. Xa establecidos en Caracas, por unha rara coincidencia da vida, Seijas puido dedicarse á súa verdadeira vocación: o debuxo e o deseño. Durante dez anos traballou para a empresa “Publicidad Éxito”, ao tempo que deseñaba os anuncios de películas nos diarios “Nacional” e “Universal” para unha distribuidora cinematográfica que tiña sesenta cines na capital. Nese ambiente fixo amizade con grandes artistas plásticos dos que cómpre destacar a Manuel Matas García, pintor especializado en retratos, dos que lle fixo varios aos Reis de España para distintos organismos oficiais.

— *Alí a morriña calmabámola agardando cada semana os barcos como o Begoña, o Monserrat e outros nos que andaban tripulantes noiases que nos informaban de canto acontecía na Vila e cos que lembrabamos momentos felices da xuventude”.*

Xa de volta en Noia, e con dúas fillas que criar –Carmen e María Alfonso– o artista fíxose cargo en 1968 do bar do Casino noiés que xa non posuía o auxe que tivera na posguerra

ALFONSO CON SEUS PAIS: MANUEL SEIJAS LOURO E DELFINA GONZÁLEZ PÉREZ (NOIA, 1956)

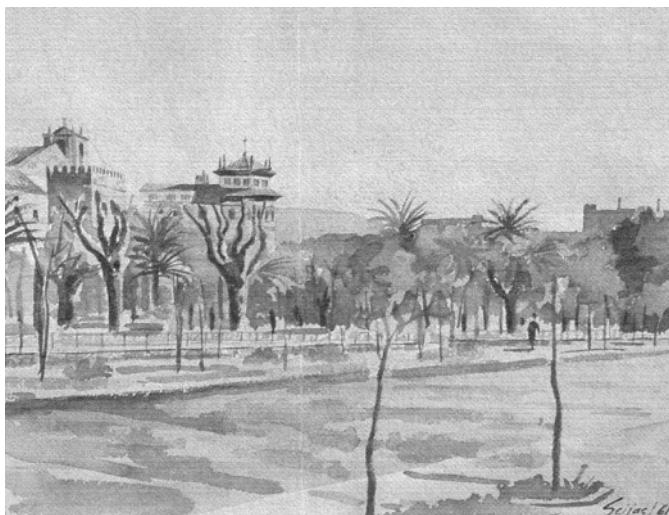
co apoxeo do xogo, do estraperlo e do Wolfram. Dez anos máis tarde, coas primeiras eleccións democráticas, un outense radicado na Coruña, Joaquín Tuñas “Quincolo”, deulle a oportunidade de traballar de novo no que lle gustaba, encargándolle publicidade para a campaña electoral da UCD. Rematada esta, seguiu ás ordes de “Quincolo”, que era un alto executivo de Begano S.A., facendo pancartas de propaganda de Coca-Cola.

— *Comigo Tuñas portouse sempre como un cabaieiro e estareille sempre agradecido. Deume choio durante 12 anos e cheguei a facer unhas 800 pancartas ao ano para encher de propaganda as festas de toda Galicia.*

Hoxe, nunha plácida xubilación, Alfonso Seijas lembra os seus traballos artísticos realizados, algúns antes da aventura americana: o escudo do Noya F.C., o logotipo do salón de baile “Os Pasales” da familia Mato, o mapa

gastronómico de Galicia e un cadro do equipo español de fútbol que participou nos Mundiais do Brasil en 1950, ás ordes do seleccionador Benito Díaz. Estes dous últimos estaban colgados no café Avenida pero agora están en paradeiro descoñecido.

— *Nunca xoguei ao fútbol, pois o meu era a chave na Xilgara, pero recoñezo que o fútbol é a miña paixón, sobre todo o Celta, iso é o máximo. Mesmo*

ACUARELA DE ALFONSO SEIJAS

tamén deseñei a insignia da peña celtista de Noia.

Alfonso achácalle esa afección celtista dunha gran parte dos noieses á relación que a nosa Vila tivo sempre con Vigo a través dos mariñeiros que alí tiñan a base e tamén dos barcos da “carreira” de Vigo. El mesmo é neto, por liña materna, de Manuel González González que, ademais de ser patrón e un dos armadores do veleiro *Delfina Amalia* —que se perdeu na barra de Foz en 1931—, mandou tamén o *María Dolores*, un dos tres balandros do mesmo nome dos que temos noticia, que facía a liña a Vigo con mercadorías e que foi vendido para Ceuta alá polo ano 1940.

Alfonso Seijas González, da familia dos “Canedo”, un de tantos artistas noieses anónimos ao que hai que renderlles a homenaxe que merecen. Xa vai sendo hora.

ALFONSO SEIJAS COS PINTORES JOSÉ LUÍS QUÍLEZ E MANUEL MATA

O mar

A estación DECCA

Xosé Agreló Hermo

Aínda non hai moitos anos que a xente maior de Noia e Santa Cristina presumían de boa visión porque podían distinguir, sen necesidade de lentes, o mastro da DECCA do monte Iroite. Cómpre dicir que esta torre contaba cunha altura de 110 metros que a convertían no punto máis elevado da Serra do Barbanza, e no lugar de referencia para a navegación no último tercio do século XX.

A navegación DECCA é un sistema de posicionamento baseado en sinais de

radio de onda continua de baixa frecuencia na banda dos 70 aos 130 Khz. O seu uso pode aplicarse tanto en entornos marítimos como aéreos e terrestres. Consta dunha cadea de estacións formada por unha central Máster, que supervisa e controla todo o proceso e outras tres chamadas “esclavas”, alonxadas arredor de cen quilómetros da Máster. Como crean liñas de posición hiperbólicas de distintas cores, cada emisora é coñecida pola cor na que emite: escrava vermella, escrava verde ou escrava púrpura.

Cada usuario conta cun receptor especial que representa as liñas de posición como números nun “decómetro”, cuxas lecturas son trasladadas manualmente a unha

A ESTACIÓN DECCA DO IROITE TRANSFORMADA NO CENTRO DE RECURSOS PATRIMONIAIS DE LOUSAME

XOSÉ LUÍS CES CO PRIMITIVO TRANSMISOR DE VÁLVULAS DECCA (1975)

carta de navegación DECCA. O punto de intersección de, alomenos, dúas destas hipérbolas dámosa a nosa posición no espazo. O alcance do sistema é da orde de 240 millas mariñas, uns 440 quilómetros durante a noite, e o duplo durante o día.

BREVE HISTORIA

O sistema DECCA Navigator, aínda que foi inventado en USA por W. J. O'Brien, non provocou o interese nin do exército nin das autoridades civís norteamericanas, polo que o inventor, coa axuda de H. F. Schwartz, un estadounidense que traballaba na empresa inglesa DECCA Record Company, e co apoio tamén desta última, interesou ao Almirantado Inglés que, por fin, en 1943 encargoulle a produción de 27 receptores e os transmisores necesarios. Así foi como, despois de facer probas no mar de Irlanda, o sistema estivo operativo o día 5 de xuño de 1944, véspera do desembarco de Normandía, e o mesmo día D foi empregado con admirábel exactitude pola 18ª frota de dragaminas que limpou o camiño para a invasión.

A partir da Segunda Guerra Mundial o sistema de navegación DECCA foise implantando pouco a pouco en todo o mundo mediante contratos da Empresa cos distintos gobernos, moitas veces a través doutras empresas eléctricas do propio país. Así chegou a España en 1966,

iniciando as negociacións para a implantación dunha cadea que proporcionase cobertura na costa noroeste á frota pesqueira do Cantábrico, ao corredor marítimo de Fisterra e á zona Norte de Portugal. Máis tarde, en 1977, implantouse a cadea do Sur que cubría a zona do Estreito de Xibraltar, parte da Costa Sur de Portugal e a Costa do Sol. A organización desta complicada montaxe correu a cargo de DECCA Navigator e de Marconi Española, unha empresa esta última de electricidade e electrónica que proporcionou os equipos anexos baixo a licenza oficial DECCA.

A DECCA DO IROITE

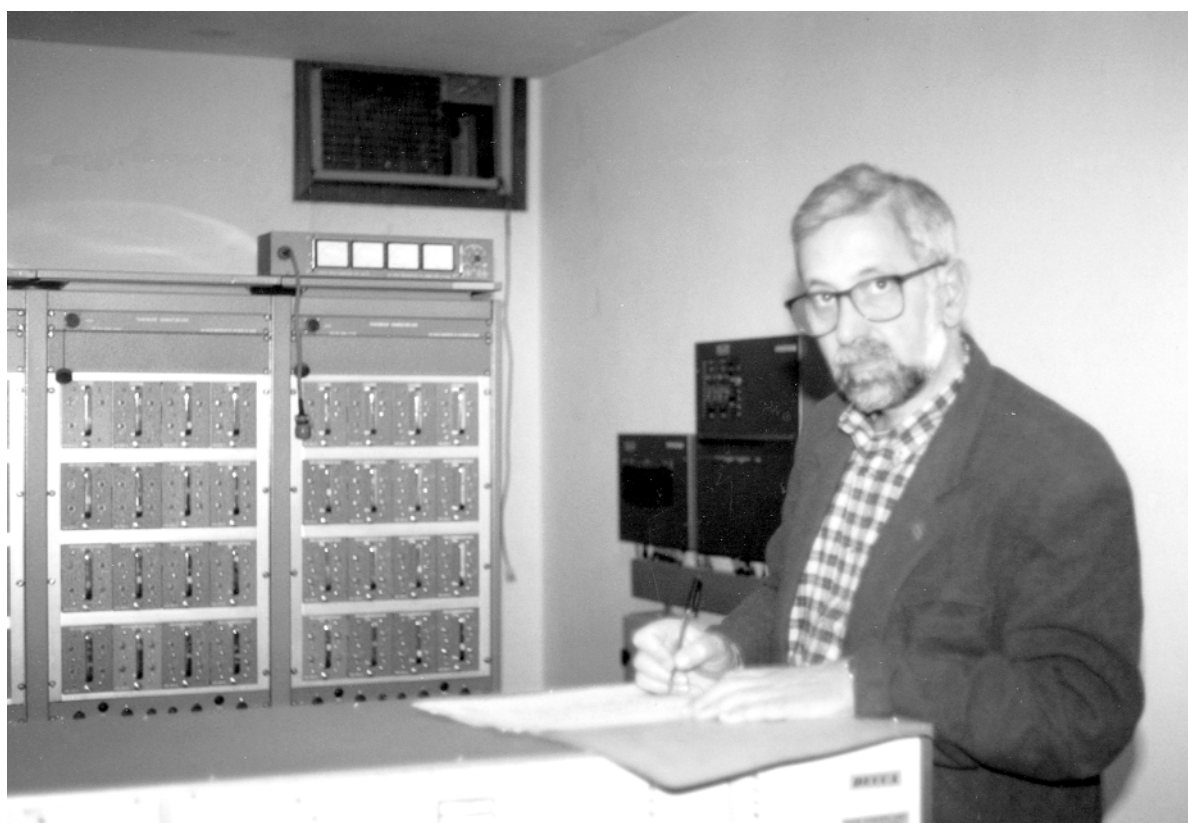
Marconi Española e DECCA Navigator Company traballaron xuntos na primeira cadea española, a do Noroeste. Os emplacementsos iniciais da cadea foron os seguintes: A estación Máster colocouse en Manzaneda (Ourense) a 1.720 m. de altitude, aínda que a súa dificultosa accesibilidade, o illamento

da mesma e os problemas co vento e coa neve (que mesmo lle custou a vida a un enxeñeiro inglés), aconsellaron o seu traslado ao Pico da Rasa (1.022 m.) preto de San Xoán de Río, a quince quilómetros de Manzaneda. A estación escrava púrpura estaba en Vitigudino (Salamanca); a escrava verde en Boal (Asturies), e a escrava vermella no monte Iroite, en territorio do concello de Lousame.

Esta cadea, xa configurada definitivamente, comezou a emitir en 1968. Os técnicos responsábeis do funcionamento e mantemento da mesma, que contaban con vivendas individuais, eran funcionarios do Estado dependentes da Sección de Sinais Marítimos do Ministerio de Obras Públicas. O primeiro técnico asignado á DECCA vermella do Iroite foi o asturiano Elías Álvarez Muñiz quen, nos primeiros anos, compartiu os labores de mante-

mento con persoal de Marconi. En 1969 incorporouse o técnico de Sinais Marítimos noiés Luís Bello Monterroso, e en 1974 constituíse un equipo de tres coa chegada de José Luis Ces Laíño, tamén natural de Noia. Xa en 1976, coa marcha de Álvarez Muñiz a un faro asturiano, o seu lugar foi ocupado por José Ramón Lijó Domínguez, un fisterrán procedente da estación Máster, ate o ano 1990 no que se automatizou a estación.

En 1993 desaparece o Corpo de Técnicos de Sinais Marítimos e as competencias da DECCA pasan a Portos do Estado. En 1995 foron clausuradas todas as estacións españolas e algunhas, como as do Iroite, foron reconvertidas para o sector turístico con incerto futuro. O GPS ganara a batalla dos sistemas de posicionamento, pero iso non nubra para nada o magnífico labor que o sistema DECCA Navigator e os seus técnicos realizaron ao servizo da xente máis necesitada de axuda, coma son os traballadores do mar, durante medio século, no mundo enteiro e tamén aquí ao ladiño, nunha das zonas de máis tránsito marítimo do mundo. Chegar a que os aparatos de posicionamento estean hoxe ao alcance de calquera persoa, custou moito traballo e moitos sacrificios. Non convén esquecelo.

A ÚLTIMA ESTACIÓN DECCA XA TRANSISTORIZADA E AUTOMATIZADA (1991)

Rocío Hermo Calvo

Auga e hixiene públicas en Noia e Muros (III)

O avance do discurso hixienista.

O problema das augas sucias.

Pedro García Vidal

Como sinalabamos no número anterior da revista *Alameda*, as pésimas condicións de habitabilidade no interior das vellas urbes de Noia e Muros, que convertía as epidemias en feitos demasiado frecuentes e de efectos especialmente catastróficos, colaboraron a que no século XIX “*el discurso higienista tomara amplitud*” (Betrán Moya, J.L., 2006). Facíase necesaria e urxente unha intensa remodelación urbana no campo das infraestruturas, con prioridade para aquelas relacionadas coa hixienización e saneamento.

No ámbito de actuación que as vilas de Noia e Muros, ao igual que o resto de vilas e cidades galegas, se propoñen durante o século XIX co obxecto de avanzar no progresivo desenvolvemento da súa infraestrutura urbana, van ocupar un lugar sobranceiro os problemas referentes ao saneamento. Os esforzos realízanse para establecer un sistema satisfactorio de sumidoiros, así coma os conducentes a procurar a limpeza viaria e a correcta eliminación de residuos, tentando garantir a recollida de lixo de todo tipo. Todo este conxunto de actuacións, constituirán, xunto ao abastecemento de auga que xa tratamos, os piares nos que se fundamentarían as aspiracións das corporacións locais para lograr mellorar a penosa situación sanitaria na que se atopaban as poboacións galegas. Ao igual que noutros aspectos urbanísticos, tamén na hixiene e salu-

bridade públicas son tempos de cambio para as vilas de Noia e Muros.

O AVANCE DO DISCURSO HIXIENISTA

As ideas ilustradas sobre un novo urbanismo que percorren a España do XVIII, achéganse ás pequenas vilas costeiras como Muros ou Noia a finais dese mesmo século, conseguindo concreción física no transcurso do XIX e primeiros anos do XX. A arquitectura doméstica adquire agora un novo pulo como pon de manifesto a expansión urbana das referidas vilas. A construción vai levarse a cabo con maior calidade e decoro, a partires de regulacións municipais e dunha maior democratización das técnicas construtivas (Singul, F., 2001). O poder civil da vila asume con vigor o seu papel regulador e impulsor de obras públicas, aplicando as Ordenanzas de Policía. A renovación dos espazos libres, rúas e prazas, con labores de lousado, limpeza e dotación de canalizacións e fontes, cobrará nova dimensión coa renovación de fachadas de edificios públicos e privados, así como un sistemático ataque a aqueles elementos como saíntes, beirís ou soportais que constitúen impedimentos á circulación do aire e insolación, así como ao normal descender do tráfico.

As profundas transformacións das vilas de Muros e Noia durante os anos finais do século XIX e primeiros anos do XX foron consecuencia do crecemento e o impacto da industrialización. Na evolución das ideas urbanísticas, tiveron unha especial importancia os debates hixienistas, coa difusión das ideas sobre a necesidade de aireación e sol nas vivendas. Ao mesmo tempo, xorden as demandas orientadas a dispor de espazos libres na vila e á necesidade de traer a natureza ao interior do espazo urbano. Como sinala Horacio Capel (2002), o urbanismo da segunda metade do século XIX estivo marcado polos problemas de expansión e ordenación do

crecemento das cidades, polo impacto dos debates sobre o hixienismo e pola reforma interior dos vellos cascos urbanos, os tres profundamente imbricados.

No século XIX a hixiene pública e a traída de augas continúan o desenrolo dos programas ilustrados. A súa finalidade seguía centrada na reparación da obsoleta rede de condución de augas e a construción, como medida hixiénica complementaria, dunha rede pública de sumidoiros, tratando de evitar a acumulación de augas sucias nas rúas. A política de construción de infraestruturas de saneamento e dotación hídrica para as vilas foi unha constante preocupación; por ilo, unha parte substancial da política hixienista de Muros e Noia orientouse cara á preocupación polo subministro de auga potable e a evacuación de augas.

Sanear o vello recinto urbano

No ámbito de actuación que as vilas e cidades galegas se propoñen durante o século XIX co obxecto de avanzar no progresivo desenrolo da súa infraestrutura urbana, ocupan un lugar sobranceiro os problemas referentes ao saneamento. Os esforzos que se realizan para establecer un sistema satisfactorio de sumidoiros, así coma os conducentes a procurar a limpeza viaria e a correcta eliminación de residuos, tentando garantir a recollida de lixo de

FONTE DA FONCALADA (OVIEDO). FONTE DO SÉCULO IX QUE CONSTITÚE UNHA DAS MÁIS INTERESANTES OBRAS CIVÍS ALTOMEDIEVAIS DE EUROPA.

BOCA DELA VERITÁ (ROMA). ANTIGA TAPA DE SUMIDOIRO DA ÉPOCA DA ROMA CLÁSICA, HOXE CONVERTIDA NUN ATRACTIVO TURÍSTICO.

todo tipo, constituirán, xunto ao abastecemento de auga que xa tratamos no número anterior de *Alameda*, os piares nos que se fundamentarán as aspiracións das corporacións locais para lograr mellorar a penosa situación sanitaria na que se atopaban as poboacións galegas.

A poboación urbana de Noia e Muros seguía habitando, maioritariamente, no espazo interior do vello casco histórico de orixe medieval, que viñera refacéndose sobre si mesmo, incrementando a súa compactidade e densificación e que por ilo vai ver como os problemas funcionais e hixiénicos van agravarse por mor da aglomeración e pola falla de desenvolvemento de servizos infraestruturais modernos. Ámbalas dúas vilas contaban cun tecido viario practicamente configurado onde a sinuosidade e estreiteza das rúas facía difícil deambular a un tempo transeúntes e carros. Tanto as rúas principais, e moito máis no caso das secundarias, propiciaban unha dificultosa circula-

ANTIGO POZO NUNHA VILA DA BRETAÑA FRANCESA, HOXE PERFECTAMENTE INTEGRADO NA PRAZA.

ción que se vía, con frecuencia agravada, polo costume dalgúns veciños de ocupar parte de rúas e camiños con depósitos de materiais que obstaculizaban a libre circulación ademais de constituír unha ameaza á saúde pública.

O sistema de sumidoiros era moi precario e as cloacas a ceo aberto ou a existencia de pozos negros, de periódica extracción, eran o dominante. Cortes, currais, cuadras, eran elementos de ruralidade instaladas na vila, e animais como galiñas ou porcos circulaban libremente polas rúas. As augas estancadas, os desperdicios orgánicos en descomposición, a terra e o barro, facían do viario un escenario, moitas veces, intransitable e, sempre, deplorable á vista e ao olfacto. O lousado irregular, onde existía, contribuíu igualmente á acumulación de lixo, dificultando o seu aseo.

Ante o desolador panorama, sanear o interior do casco urbano, conseguir hixienizar a vila, vai constituír unha das principais arelas das autoridades muni-

cipais. As Ordenanzas e Bandos sinalaban aos veciños que limpasen a fronte das súas vivendas e fixaban horarios de retirada do esterco por parte dos campesiños, pero estas e outras medidas resultaban claramente insuficientes. Os animais seguían emporcando as rúas, os veciños continuaban arroxando inmundicias por portas, ventás e desaugues, e a existencia de covos e lousado irregular seguía favorecendo a acumulación de sucidade. Incluso lugares tan notables como as principais prazas públicas das vilas, non van verse libres deste insán costume de formar esterqueiras na vía pública.

O “*Bando sobre limpeza y policía*” acordado en sesión do 21 de xullo de 1831 en Muros, permite obter unha boa radiografía da situación en que se atopaban as vilas no tocante a unha serie de temas relacionados coa salubridade. En primeiro lugar destaca a importancia que as autoridades conceden agora ás Reais Ordes correspondentes á Saúde Pública “*que tanto interesa a la humanidad, el aseo, la limpieza y mejor orden posible de las poblaciones, de lo que son estrechamente responsables los ayuntamientos*”. Recoñécese ao mesmo tempo que ata este momento “*jamás se cumplieron debidamente tan interesantes objetos*”, polo que a vila destaca pola súa “*suciedad, deformidad en sus calles y edificios, y al fin la falta de orden y método en todo lo que sea concerniente a una buena policía*”. É, polo tanto preciso

poñer remedio á situación, rematar con tan “*trascendentes males*”. Para ilo redáctase un Bando onde van especificarse unha serie de artigos. A lectura dos mesmos proporcionáanos unha clara imaxe dos problemas hixiénicos e sanitarios, máis ou menos acusados segundo os casos, presentes na totalidades dos espazos urbanos de Galicia naquel tempo:

*1º. Primero = que dentro del perentorio término de siete días después de fijado que sea dicho bando se **cierren todos y cualesquiera clase de vertederos que haya y salgan sus inmundicias a las calles o callejones transitables sin excepción alguna** a cuyo efecto procederán desde luego sus respectivos dueños a verificarlo, abriendo o formando si les pareciese por sus mismas paredes un acueducto o canal que solo debían tener salida de las aguas a la superficie de la calle, debiendo estas ser limpias y propias solo del fin para que son hechos los vertederos, en la inteligencia que los sujetos que no cumplieran con tan esencial deber, como que se de en beneficio de todos y de la salud pública se procederá por la misma justicia para todo que sea dicho término y sin oírse la menor excusa a taparlos a costa de los mismos, y se declaran incursos cada uno respectivamente en la multa de diez ducados aplicados mitad al denunciador y la otra al fondo de propios para la composición de las mismas calles.*

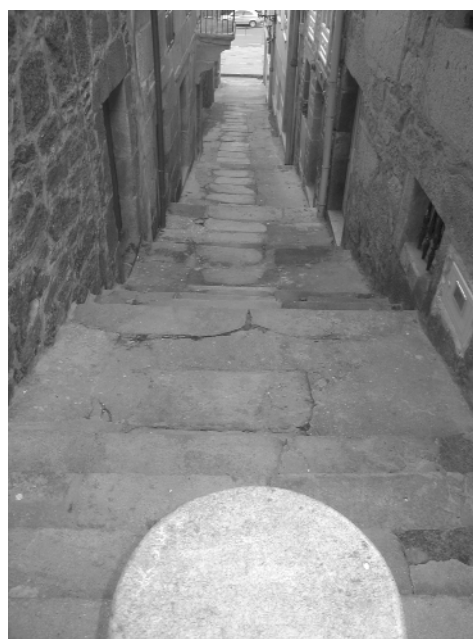
*2º. Segundo = que no siendo conforme con la buena policía el que **se eche cosa alguna de cualquier clase que sea, como agua, polvo, por la ventana**, se previene así mismo a todos los vecinos que desde la fijación del referido bando se abstengan de verificarlo bajo ningún pretexto y tanto mas tantos que sin perjuicio del público y sin molestia alguna*

pueden y deben hacerlo en la mar como bien y mediata siempre que para ello tuvieran precisión. En el concepto de que los que contravinieran a esta necesaria disposición serán multados por la primera vez en un ducado de multa, dos por la segunda, y cuatro por la tercera, sin perjuicio de las más providencias que tuviere abierto por la corporación. Si correspondiera que se aplicaran por mitades con arreglo al artículo anterior.

*5º. Quinto = que no pudiendo mirarse sin indignación el intolerable abuso y punible rutina que se experimenta en conocido perjuicio de la salud, limpieza y aseo público, tan recomendado en obsequio de la primera, evitando así los funestos resultados de las epidemias que son consiguientes; **el que se desocupen los bacines y mas inmundicias en los arroyos de dentro del pueblo y aun en las mismas fuentes**, haciéndolo por el día y por el sol y a las horas que les da la gana de que se originan olores pestilenciales y mas daños que se dejan conocer; se pre-*

ANTIGO BEBEDOIRO DE RESES NA ALBERCA (SALAMANCA) QUE PRESIDE A PRAZA PRINCIPAL.

NAS RÚAS DALGUNHAS VILAS, COMO ESTA DE MUROS, A CUBERTA DAS CANALIZACIÓNS ANTIGAS APARECE INTEGRADA CO EMPEDRADO.

viene a todos los vecinos de cualquier clase que sea que desde la fijación de este se abstengan de continuar desocupando las referidas inmundicias en los sitios indicados; **pudiendo solo hacerlo a lo subversivo en la mar y después de la hora de diez de la noche, o de madrugada antes de salir el sol**, como tiempo a propósito para ello: bien entendido que los contraventores a tan esencial encargo sufrirán por la primera vez la multa cada uno respectivamente de cuatro ¿ de vellón y pérdida del bacín: ocho para la segunda: y diez y seis por la tercera, reservándose en caso de reincidencia las providencias de arresto y más a que diesen lugar la tenacidad de los infractores en un asunto tan importante a la salubridad en cuyo obsequio no debe perdonarse medio; por lo que también dichos vecinos barrerán semanalmente en los días sábado la parte de calle que le corresponda llevando el residuo a la mar o a los sitios en donde no cause perjuicio prohibiendo desde luego los estercoleros que se observan e perjuicio de dicha salud y en oposición a la buena policía, en las entradas y salidas de esta Villa y aun dentro de ella bajo las multas impuestas en este artículo que se aplicarán por mitades con arreglo a lo que en el primero se expresa.

A NECESARIA INTERVENCIÓN PÚBLICA: AS ORDENANZAS MUNICIPAIS

A través das Ordenanzas Municipais, o concello vai intervir en toda unha serie de cuestións que teñen que ver coa ordenación do espazo urbano: reguláméntase a construción de edificios, establecendo normas sobre aliñacións de fachadas para ampliar rúas, vanse introducindo medidas sobre localización industrial tentando o seu afastamento das vivendas, constrúense xar-

PANEL EXPLICATIVO EN CANDELARIO (SALAMANCA), QUE NOS PERMITE COMPRENDER A IMPORTANCIA DOS ANTIGOS CANLES DE AUGA QUE AÍND A HOXE SE CONSERVAN.

O ANTIGO REGO QUE DABA NOME Á ACTUAL RÚA DE RODRÍGUEZ CADARSO (ANTES RÚA DO REGO) FOI COMPLETAMENTE DESTRUÍDO. NON SE CONSIDEROU OPORTUNO CONSERVAR NIN UN PEQUENO VESTIXIO DESTE IMPORTANTE ELEMENTO DA HISTORIA DA RÚA.

díns e parques e establécense normas sobre o uso de espazos colectivos ou sobre a loita contra os temidos incendios. Un conxunto de regulamentacións diríxense cara á edificación tratando de impor unha disciplina que harmonice o crecemento urbano, procurando evitar todo aquilo que prexudique ao ornato, e comeza aparecer unha preocupación polas proporcións entre a altura do edificio e o ancho da rúa. Igualmente, lexíslase sobre salubridade e hixiene, con medidas que trataban de poñer coto ás epidemias que de tempo en tempo asolaban as entidades urbanas.

A decidida intención por parte das autoridades de poñerlle remedio a unha situación perigosa, da lugar a

A PALA AGARDA PARA LEVARSE POR DIANTE OS RESTOS DUNHA ANTIGA CANALIZACIÓN NA RÚA DO FERRADOR.

que as sucesivas Ordenanzas Municipais presten especial atención a todo aquilo que se refire á hixiene pública, dedicando capítulos específicos ao seu regulamento. Nas Ordenanzas da vila de Muros de 1863 ou as de Noia de 1898, unha serie de artigos céntranse en tratar de mellorar a hixiene pública facendo fincapé en espazos como as fontes, por ser lugares moi frecuentados e importantes focos de posibles infeccións; un amplo articulado regula todo o relacionado coa venta de carne, especialmente, e peixe, prestando atención a todo o proceso que vai desde o seu sacrificio obrigatorio nos maceiros ata as condicións para a súa distribución e venda por parte dos abastecedores; tamén se presta atención á venda de comestibles e de líquidos, así como regular aspectos a ter en conta nas casas de comidas e bebidas.

A necesidade de garantir a limpeza das vías públicas e o entorno urbano como un aspecto esencial en relación coa salubridade e hixiene colectivas, vai ser obxecto de especial atención: regulamentacións para a limpeza e varrido das rúas; recollida de desperdicios por parte dos vendedores ambulantes; prohibición de acumular obstáculos na vía pública; arrojar auga ou lixo ás rúas e prazas; limpar peixe ou calquera outra cousa ás portas das casas; eta.

Porén, todo este conxunto de disposicións que aparecían nas Ordenanzas, a xulgar polas constantes queixas dos veciños e a testemuña de cronistas, viaxeiros e xornais locais, non debía observarse coa necesaria dilixencia. As citadas queixas continuán sendo moi frecuentes

nas seguintes décadas. O concello ante toda esta presión víase na obriga, con carácter periódico, de ditar bandos recordatorios das obrigas dos veciños, así como tentaba paliar a situación na medida das súas posibilidades, contrando non poucas veces o varrido das rúas a particulares. Pero só, como logo veremos, os avances nas infraestruturas de saneamento xunto coa mellora da pavimentación e alumado, rematarían tendo repercusións favorables na limpeza xeral da vila.

O PROBLEMA DAS AUGAS SUCIAS

A construción ou mellora das redes de sumidoiros constituía unha necesidade imperiosa para lograr un progreso hixiénico que rematara cos pestilentes pozos negros que necesitaban ser limpados periodicamente; así como cos vertidos indiscriminados de augas fecais en patios interiores, currais ou a propia vía pública. Aínda a mediados do século XIX a rede de sumidoiros estaba ausente da maior parte das vilas e cidades galegas, sen dúbida debido á dificultade que para os concellos repre-

sentaba dispor dos medios naturais e técnicos necesarios para abordar este tipo de infraestruturas. Ata ese momento, o sistema utilizado para a recollida das augas era dobre: as augas pluviais, ou aqueloutras augas menores como as procedentes da cociña, eran conducidas por cañarías a unha especie de acuedutos que desembocaban no mar ou no río. A veces eran pequenos regatos que descendían desde as partes altas da vila cara ao mar os que facían dita función. As augas fecais, pola contra, tiñan como destino un pozo negro na traseira de cada vivenda particular.

Contribuíu igualmente á pésima situación hixiénica das poboacións a falta de subministro regular e suficiente de auga potable e o nulo control sobre as pluviais, o que orixinaba inundacións e estancamentos nos que se acumulaban toda clase de lixo e detritos. Este estado de cousas foi mellorando mi lentamente.

ANTIGA CANALIZACIÓN CUBERTA CON LOUSADO IRREGULAR NA RÚA DE MAZACÁÑAMOS. POR "CARECER DE ESPECIAL INTERESE DESDE O PUNTO DE VISTA PATRIMONIAL" E "POR SER VESTIXIOS DE PRINCIPIOS DE SÉCULO XX" NON SE CONSIDEROU OPORTUNO CONSERVAR O MÁIS MÍNIMO RESTO E FOI COMPLETAMENTE DESTRUÍDA.

A mediados do século XIX, as augas residuais da vila –tanto pluviais como as xenerais da veciñanza– evacuábanse ao traveso dos leitos naturais das augas condicionados pola propia topografía que baixaban das partes altas en dirección ao mar. Tratábase dos arroios que recollían a escorrenta das zonas máis elevadas ou dos sobran tes das fontes públicas. Neste momento non existía en Muros e Noia unha infraestrutura de sumidoiros en sentido moderno. Os citados arroios discorrían descubertos en practicamente todo o seu percorrido, recollendo as augas residuais que recibían mediante encanados das casas ou as que indiscriminadamente se vertían neles. Os sumidoiros carecían da necesaria profundidade, obstruíndose constantemente a causa dos escombros, areas e pedras que arrastraban as chuvias, o que orixinaba inundacións e estancamentos de auga que continuamente daban lugar á súa vez a focos de infección e cheiros desagradables.

Nas actas de sesións da Corporación municipal correspondentes a estes anos recóllense non poucas queixas de veciños que denuncian o mal estado dos regos e encanados de determinadas fincas, solicitando a súa reparación e acondicionamento. En moitos casos, a ameaza dunha epidemia facía incrementar a protección e a referencia aos sumidoiros facíase entón imprescindible por parte das autoridades. Durante moitas décadas os problemas causados polo deficiente estado da rede de sumidoiros e pozos negros continuou preocupando ao Concello, que procura, na medida en que a súa sempre precaria situación económica o permite, realizar pequenos arranxos ou reparacións parciais. Deste xeito fóronse realizando ao longo da segunda metade do XIX un certo número de obras parciais de sumidoiros en diferentes zonas da vila. Resultaba evidente que a solución radicaba, en tanto non se puidese afrontar a construción dun colector xeral, na mellora dos sumidoiros existentes, dado que incluso os situados nas zonas de maior vecindario presentaban numerosas deficiencias.

Nas diferentes memorias e informes que nesta época se redactan en relación coa deficiente situación hixiénico-sanitaria da vila, e que xa tratamos con detalle no anterior artigo desta revista *Alameda* dedicado aos episodios de pestilencia que ameazan aos espazos urbanos, alúdese constantemente á gravidade do problema provocado polo mal estado dos sumidoiros, propoñéndose a construción dun novo sistema, ou cando menos a axeitada reparación dos existentes.

CUBRICIÓN DE CANALIZACIÓNS

A conexión dos vertedoiros das vivendas particulares á rede principal, viña realizándose desde moi antigo. De

tal xeito, que ao principio os regos realizábanse ao aire libre. O cheiro e a mala imaxe das inmundicias circulando polo medio das rúas, fixo que o primeiro obxectivo hixienizador fora cubrir estas canalizacións mediante o emprego de lousados de pedra. A insistencia por parte das autoridades no tema da cuberta e encanamento dos vertedoiros das casas, pon de manifesto un problema que non vai estar totalmente solucionado ata entrado o século XX:

“La Corporación acuerda que por el Sr. Presidente se prevenga a los vecinos que tengan abiertos los vertederos de sus casas, que los cubran y encañen dirigiendolos a las cañerías principales y en donde no sea posible que abran sumideros para evitar toda infección, y de no verificarlo que se abstengan de arrojar agua para ellas bajo las penas procedentes”. (AM 29 de xullo de 1881)

O órgano encargado da vixía e control, a Comisión de policía e ornato público, é quen expón as deficiencias que se observen no cumprimento das Ordenanzas:

“Por la Comision de policia y hornato publico se dio cuenta de una relacion de que en esta villa se encuentran una porcion de vertederos sin cubrir, en cuya vista la corporación acordo se de orden a la guardia municipal a fin de que prevenga a todos los comprendidos en la expresada relacion cubran los indicados vertederos hasta dar salida a las aguas que ellos arrojan a las cañerías, y en donde no pueda realizarse que confeccionen sumideros”. (AM 18 de agosto de 1881).

Se ao principio a cuberta destes regos realizouse con lousas de superficies pouco traballadas que dificultaban o tránsito polas rúas, porén co paso do tempo estes lousados, agora en pedra de boa calidade, foron integrándose co lousado xeneral da rúa. Así se especifica, por exemplo nalgún contrato, como este de 1888 en que claramente se sinala que as lousas que deben cubrir o cano **“tendrán igual expesor en toda longitud y ancho de las mismas a fin de que queden asentadas de modo que no remueban con el paso del tránsito sobre ellas”**. Nalgún caso aínda hoxe pode distinguirse a súa traza en determinadas rúas do casco histórico muradán.

Nas primeiras décadas do século XX propónse a completa remodelación da antiga rede de sumidoiros no núcleo histórico noiés. Agora vai tentarse a realización dunha nova rede de sumidoiros destinada fundamentalmente á evacuación das augas fecais comezando polas rúas principais. O obxectivo era a conexión da totalidade

das vivendas do casco histórico a esta rede xeneral co fin de facer desaparecer definitivamente das vivendas os moles-tos e antihixiénicos pozos negros, como pon de manifesto a Corporación cando sinala que os novos sumidoiros *“resolvían un problema esencial de higiene, ya que, traduciéndose en construcción de alcantarillas acomodadas a modernas normas, exigidas por la salubridad pública, se evitaría así que las materias en descomposición se aglomerasen, cual actualmente ocurre, dentro de la población”*. Simultaneamente aos traballos de construción da rede de sumidoiros vai ter lugar o conectado dos edificios á rede xeneral. Á altura de 1925 a situación debía estar aínda lonxe de acadar os obxectivos propostos. Ademais de ser poucos os sumidoiros existentes, a súa presenza pon de manifesto un novo problema no que non se pensara previamente: a proximidade das ribeiras onde estes desembocan ás vivendas. Así o recoñece a Corporación noíesa cando afirma que: *“las pocas alcantarillas que en el pueblo existen vierten en la ribera los detritos que arrastran, los cuales con el calor se convierten en un foco de infección”*. Ante este importante inconveniente vai ser necesario realizar novas redes de

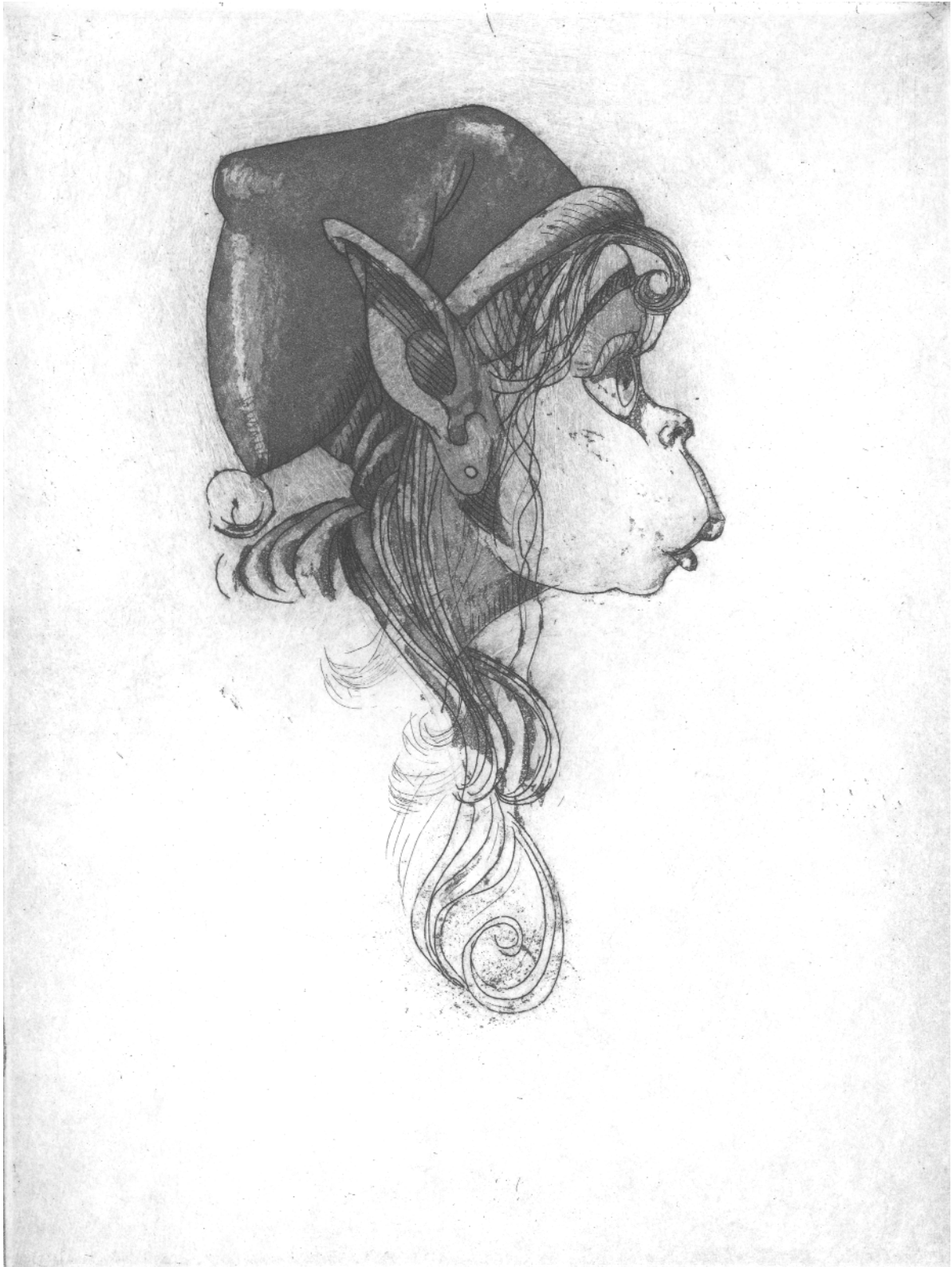

CUBERTA DUNHA ANTIGA CANALIZACIÓN NA RÚA DE MAZACÁÑAMOS. DETALLE.

28

Ao igual que noutros aspectos relacionados co urbanismo, os avances técnicos alcanzaron tamén ás cuestións de abastecemento de augas e hixienización de vilas e cidades facendo desaparecer as antigas instalacións por obsoletas. Porén, en moitos lugares, considerouse importante que as antigas solucións hixienistas e de abastecemento de auga se mantiveran na imaxe actual para memoria dos propios habitantes ou

En Noia semella que o pasado relacionado coa hixienización e abastecemento de auga á vila é perfectamente prescindible. Ante os interesantes restos de antigas canalizacións aparecidos no transcurso das obras de empedrado do Casco histórico –un feito perfectamente previsible, por outra parte–, a solución foi a súa total destrución. Como xustificación insistiuse en que o valor patrimonial dos achados era “limitado”, remarcando en que se trataba de “vestixios de principios do século XX” como un “argumento de peso” (sic.) para decidir que non merecía a pena a súa conservación.

Sofía Regueira Gómez

Historia

Dende Petra a Palmira polas rotas de Lawrence de Arabia

Xerardo AgraFoxo

No aeroporto internacional Quenn Alia de Ammán os controis policiais para os pasaxeiros da Royal Jordanian non son moi estritos, pero nas inmediacións do Radisson Sas Hotel debemos salvar unha barreira de cravos, disposta por dous militares situados coas súas metralletas no alto dunha tanqueta, abrir as equipaxes, pasar por un arco detector de metais e sufrir un cacheo. Ríxidas medidas de seguridade motivadas por unha pantasma que percorre o país dende que dous terroristas de Al Qaeda mataran neste mesmo hotel a 61 persoas de dez nacionalidades mentres se celebraba unha voda.

Malia estas incomodidades, derivadas da inestabilidade política que se respira en Oriente Medio dende que a White House invadiu Afganistán e Iraq, viaxar por Xordania e Siria non ofrece dificultades. Os lugares turísticos están ben comunicados, os comercios abren durante doce horas ininterrompidas, as temperaturas apenas superan os 40 graos, Petra e Palmira son dúas cidades incomparables e achegarse ao Xordán permite lembrar as paisaxes descritas nos relatos bíblicos. Bañarse nas augas do Mar Morto ou atravesar o deserto de Wadi Rum constitúen outras experiencias nesta viaxe que ten un obxectivo primordial: Xerusalén.

POLAS MARXES DO XORDÁN

Pero na capital xordana recibimos impresións desfavorables para entrar na cidade santa. Son os primeiros días do mes de xullo e os israelitas, como resposta ao secuestro dun soldado do seu exército, comezaron unha brutal campaña de bombardeos na franxa de Gaza e detiveron a 4 ministros e 29 deputados e alcaldes da Autoridade Nacional Palestina (ANP). A tensión medrou nos últimos días e a probabilidade dun atentado suicida e o conseguinte peche de fronteiras é unha realidade a ter en conta. Tampouco debemos entrar na primeira semana de viaxe en Israel porque despois vetaríannos a visita a Siria. As autoridades de Damasco rexeitan a calquera viaxeiro que teña no pasaporte un selo xudeu.

Mentres a situación política non se clarexa visitamos Xordania. Seguimos os mesmos pasos que dera o arqueólogo inglés T.E. Lawrence cando estudara os castelos erguidos polos cruzados para defender os Santos Lugares. A primeira visita realizámola á cidade romana de Jarash, un dos puntos claves das rotas caravaneiras que morrían nas marxes do Mar Roxo. Cando se atravesan as súas murallas polo arco de Adriano se aprecia como 2.000 anos de historia apenas modificaron a estrutura dunha urbe dotada cun hipódromo para quince mil espectadores, dous teatros espectaculares, un Cardo Maximus de 800 metros, numerosos templos e unha Praza Oval que polas súas características constitúe unha obra única da arquitectura romana. Despois subimos ata o castelo de Qalat Aljun, unha impresionante fortaleza construída polos árabes para controlar as comunicacións entre Alexandría e Damasco. Dende as súas ameas contéplase o val do Xordán e os perfís suaves de Palestina.

Seguindo cara ao sur pola marxe esquerda do Xordán chegamos a Mádaba, a cidade a onde acoden milleiros de peregrinos para contemplar na igrexa ortodoxa de San

Xurxo un dos mosaicos máis famosos do mundo. Nun principio constaba con máis de dous millóns de teselas que, con preto de 150 nomes de cidades, pobos, ríos e montañas escritos en grego, representaban o mapa de Palestina no século VI. Preto desta reliquia histórica atópase o sitio no que a tradición sitúa a tumba de Moisés: o Monte Nebo. Ata este lugar levou ao seu pobo despois de atravesar o Mar Roxo, ascender ao Monte Sinaí e liderar un arriscado éxodo dende Exipto. Dende as portas da igrexa conmemorativa pode albiscarse no horizonte as augas do Mar Morto, a lendaria cidade de Xericó e a mesma Xerusalén. Preto deste outeiro bíblico está Betania, o lugar onde San Xoán bautizou a Xesús, e o Tell Mar Elías, onde este profeta subiu aos ceos nun carro de lume. Vellas historias que precisan de moita fe para asumilas.

Seguindo as augas do Xordán divisamos o punto máis baixo do planeta, o Mar Morto. A alta concentración de sal supera sete veces á de calquera océano. Un aspecto que, ademais de favorecer que os corpos floten, impide a vida de peixes e plantas. Actualmente, a evaporación natural, o bombeo de auga para extraer potasa e o desvío do caudal do Xordán para o regadío dos campos israelitas, provoca un imparabile descenso da superficie orixinal. Milleiros de turistas acoden a este emblemático lugar onde modernos complexos hoteleiros ofrecen as súas duchas e vestiarios mentres venden recordos e apócemas máxicas. Pero, a pesar do acougo que semella respirarse na paraxe, a inestabilidade política prohibe o baño nocturno e a navegación.

A ENCRUCILLADA XORDANA

Aínda que cando visitamos este lugar non comezara a invasión israelí do Líbano, en Xordania vivíase un ambiente estraño. Neste verán deixou de ser visitado polos turistas que cada ano chegan ao país da raíña Rania para percorrer os seus centros históricos máis salientables. Nas súas fronteiras os controis das patrullas militares son máis exhaustivos e as olladas máis receosas. A atmosfera que transmiten os enclaves bíblicos contrasta coa tensión política que se vivía naqueles días na franxa de Gaza. Somos os mesmos turistas en todos os lugares. Un grupo de corenta persoas que atravesan o país sen reparar nas consecuencias dunha confrontación bélica na rexión.

A caída do turismo significa un grave problema para economía do reino hachemita. Un país que soporta unha difícil posición no mundo árabe. É o único, xunto con Exipto, que mantén relacións diplomáticas con Israel e

AS PORTAS DE QASR AL-AZRAQ, CUARTEL DE LAWRENCE DE ARABIA DURANTE A REVOLTA DEBÚINA, SON DÚAS FOLLAS DE ROCHA MACIZA

excelentes contactos cos homes do Pentágono, o cal, dende os radares da súa embaixada en Ammán, controla os movementos deste territorio. Por estas razóns os hoteis máis selectivos están blindados contra as accións terroristas dos homes de Osama Bin Laden e moitos cidadáns critican o carácter absoluto dunha monarquía que vive de costas ao seu pobo.

A vida en Xordania é moi cara. Coa chegada de máis dun millón de refuxiados dende Iraq aumentaron os prezos e disparouse a especulación inmobiliaria. Pero, mentres as principais cidades medran ao redor dos seus centros históricos, milleiros de palestinos viven en campos de refuxiados transformados en arrabaldes que polas súas condicións miserentas son focos de odio e rancor. Na actualidade, aínda que a atractiva raíña e a meirande parte da poboación xordana ten o seu berce vinculado con este pobo, os círculos do poder político e militar están controlados por unha

minoría de orixe beduína. Unha circunstancia que provoca a constante emigración palestina cara a Kuwait, Arabia Saudí e os Emiratos Árabes. Traballadores que nas noites deste verán inundan cos seus automóviles as rúas dunha capital onde a auga está racionada e non

A ENTRADA A PETRA POLO SIQ, UNHA ESTREITA GORZA PERFILADA POLA NATUREZA, É UN DOS PRINCIPAIS ATRACTIVOS DA CIDADE NABATEA.

PARA SUBIR AO MOSTEIRO DE PETRA É NECESARIO CAMIÑAR DURANTE UNHA HORA POR ESTE EMOCIONANTE SENDEIRO ABERTO NA ROCHA.

existe servizo de correos a domicilio. Un conxunto urbano imposible de percorrer a pé ao configurarse ao redor de 35 outeiros unidos por autovías, viadutos e túneles. Unha paisaxe de edificios uniformes, tendas de telefonía móbil, modernas mesquitas e centros comerciais onde se mesturan as diferentes capas da sociedade, é dicir, mulleres con aires occidentais e outras co hiyab cubríndolles a cabeza; unha moda en ascenso, ademais de polo autoritarismo dos gobernos da rexión, polas agresións sufridas dende a guerra do Golfo e a inxusta vinculación de islamismo con terrorismo.

Falando de terrorismo, tres días despois da nosa chegada a Ammán, o exército israelí, o temido Tsahal, comezaba a invasión do Líbano como resposta ao secuestro de dous soldados por parte das milicias de Hezbolá. Pero, antes de explicar como lle afectou a esta viaxe a ofensiva sionista contra Beirut, tal vez como preludio dun ataque norteamericano ás instalacións nucleares de Irán, continuemos o percorrido polas terras máis espidas de Xordania.

CAMIÑO DE PETRA E O WADI RUM

Deixando atrás as augas do Mar Morto visitamos dúas fortalezas empregadas como descanso por Lawrence de Arabia durante a súa travesía cara a Damasco: o imponente castelo de Karak, que ten sete andares e capacidade para albergar a 600 cabaleiros, e a acrópole de Shobak, onde a tradición bíblica sitúa a morte de San Xoán Bautista por culpa da voluptuosa Salomé.

Máis de 800 monumentos constitúen o conxunto arqueolóxico de Petra. Un tesouro de pedra situado nun enclave ateigado de vales profundos, outeiros rochosos e gorxas estreitas. Unha marabilla da arquitectura deseñada polos nabateos, un pobo que abandonou a península arábiga no século VI a.C. e se instalou neste reduto desértico para controlar o tráfico de caravanas entre o Mar Roxo e o Mediterráneo. Dende que o descubriu o explorador suízo J.L. Burckhardt no ano 1812 a súa beleza non deixa de abraiar aos milleiros de visitantes que a percorren a cotío. Aparte dos numerosos templos labrados sobre a rocha e as construcións erguidas polos romanos, que conquistaron o lugar no segundo século desta era, merece destacarse o Siq, o angosto desfiladeiro de acceso que mide máis de un quilómetro de longo, e a dura e vertical subida ao recinto coñecido como Mosteiro para divisar, dende un balcón natural situado a máis de 1.000 metros de altitude, o val do Arabah e as areas brancas do deserto israelí do Neguev.

CAMIÑO DO WADI RUM XURDE ALGÚN BEDUÍNO QUE DESEXA
INMORTALIZAR A VIAXE POLO SUR DE XORDANIA.

DENDE A CAPRICIOSA PONTE DE UMM FRUTH PODE CONTEMPLARSE
UNHA FERMOZA PANORÁMICA DO DESERTO INMORTALIZADO POR
DAVID LEAN.

Detrás desta imponente montaña de arenisca gris e relevos teatrais escóndese o mítico Wadi Rum, o deserto inmortalizado pola película *Lawrence de Arabia*. Un personaxe lembrado por estas terras con sentimentos contraditorios. Polo seu dominio da lingua árabe e o coñecemento dos territorios de Siria e Palestina, que explorara con entusiasmo para realizar a súa tese de arqueoloxía medieval, T.E. Lawrence foi captado polos servizos de espionaxe do Foreign Office para conseguir durante a I Guerra Mundial que as tribos beduínas se ergueran contra o dominio otomán. Conseguido este obxectivo as potencias europeas repartiron o territorio tal como pactaran secretamente para controlar os pozos de petróleo: Siria e Líbano quedou baixo as poutas de Francia; Palestina e Xordania baixo as de Reino Unido.

A loita pola independencia árabe non só sería o seu fracaso máis aldraxante, o cal o deixaría avergonzado para o resto da súa vida, senón que se convertería na causa da conflitividade actual no Oriente Próximo. Tal

vez decepcionados polo resultado daquela revolta contra os turcos, nas paraxes que percorreu o autor de *Os sete piares da sabedoría* lembran que o personaxe retratado por David Lean soamente medía 1,66 m., tiraba dunha perna e era homosexual.

A crueza destas afirmacións non impide apreciar a espectacularidade das formacións rochosas erguidas sobre o mar de area vermella do Wadi Rum, morada de tribos nómades, cita de turistas ansiosos de visitar a Fonte de Lawrence e meta dalgúns mozos que desexan gozar da serenidade dunha noite baixo o acougo dunha tenda beduína. Malia as rexoubas que aínda esperta na rexión o explorador galés, os seus admiradores non deixan de producir riqueza neste lugar afastado de Xordania.

DAMASCO E ALEPO: DÚAS CIDADES MILENARIAS

Entrar en Siria, despois de pasar sete controis fronteirizos co pasaporte nos

NAS RUTAS MÁIS TURÍSTICAS DE SIRIA
APARECEN NENOS QUE LLE OFRECEN AOS
VIAXEIROS OS SEUS PRODUTOS.

dentos, significa mergullarse nunha realidade diferente. Os uniformes dos policías, o estado da súa única autovía, o parque de automóviles, os arrabaldes das cidades, as camisas dos camareiros, a extensión do hiyab e os dentes dos nenos debuxan un país máis pobre que Xordania. As monumentais estatuas dedicadas ao anterior presidente, Hafed El Asad, definen un sistema político onde se practica o culto á personalidade. Outra imaxe que retrata a Siria son as parabólicas que cobren os tellados das casas; un xoguete de 100 dólares que lle serve aos sirios para illarse da difícil realidade que teñen que soportar.

Camiñamos cara a Damasco, a capital máis antiga do mundo, cando os ataques israelís contra os barrios de Beirut comezan a producir as primeiras vítimas e a creba económica dun país dependente do turismo e a agricultura. Mentres algúns turistas buscan unha saída apresurada cara algún aeroporto de Europa, chegamos ao Hotel Cham de Damasco onde nos atopamos coas cámaras de Al Jazzira filmando ás persoas que fuxiron dos primeiros bombardeos do Líbano. Preferentemente son xeques de Kuwait e Arabia Saudí que buscan refuxio acompañados do seu harem particular e numerosas criadas de orixe filipino e indostaní. Ao día seguinte contemplamos a multitudinaria manifestación que, presidida por retra-

O ZOCCO DA CIDADE MEDIEVAL DE ALEPO É UN EXCELENTE LUGAR PARA CONSEGUIR UNHA "PASMINA" DE CALIDADE.

DOUS AMIGOS KURDOS DURANTE UNHA VISITA Á CIDADELA MEDIEVAL DE ALEPO.

tos do presidente Bachar El Hasad e Hassan Nasralá, líder de Hezbolá, percorreu as rúas da cidade contra a ofensiva israelí.

Na capital siria destaca a monumentalidade da súa cidade antiga, onde se mesturan en perfecta harmonía os barrios das diferentes confesións relixiosas, e a Gran Mesquita Omeia, un sobrecolledor recinto onde se rende culto ao sartego de San Xoán Bautista, e a muralla que cingue aos diferentes zocos que marcan o alento medieval desta cidade milenaria.

A mesma riqueza cultural que se recende en Damasco pode encontrarse en Alepo, que ten unha das cidadelas mellor conservadas e un importante conxunto de mesquitas, igrexas e madrasas. Tamén conta cun dos zocos máis coloridos e vibrantes do mundo árabe; máis de dez mil tendas sobre un retorcido mosaico de rúas estreitas e sombrías, onde por aqueles días, ante a ausencia de clientes por culpa da guerra na fronteira, os seus propietarios

DENDE O ARCO DE ENTRADA PODEMOS IMAXINAR A IMPORTANCIA DE PALMIRA NO MEDIO DO DESERTO.

andaban á caza dalgúns turistas despistados. Nos hoteis hai un camareiro por cada estranxeiro, os guías perderon o traballo e os tendeiros dos zocos debuxan no chan bandeiras xudías con malas intencións.

A BELEZA IMPLACABLE DE PALMIRA

A xoia do turismo sirio é Palmira. Para coñecer as ruínas desta cidade romana, descuberta a finais do século XVIII, é necesario penetrar polo deserto rumbo a Bagdad. Polo camiño cruzámonos con automóviles de refuxiados iraquís que levan as súas posesións a bordo. Son os penúltimos evadidos dunha traxedia que produce cen mortos diarios. Dez veces máis que os mortos caídos nas nosas estradas. ¿Atreveranse os voitres da Black House a invadir Irán?

Pero a beleza de Palmira esconde algunha trampa. Hai que comezar a visita antes das cinco da mañá porque neste territorio as temperaturas son extremas. A cidade, onde a raíña Zenobia gobernou con man autoritaria, logo de asasinar ao seu home e enfrontarse a Roma e Persia, amosa unha monumentalidade difícil de comprender neste deserto afastado e hostil, pero doada de apreciar nas horas do solpor dende as ameas do castelo árabe de Ibn Maan.

O ARAMEO PRESENTE EN MAALULA

Cando chegamos aos lugares turísticos situados a carón da fronteira libanesa, conversamos con cidadáns deste país que fuxiran polas montañas ante a crueza dos enfrontamentos entre o exército israelí e a milicia de Hezbolá. Algúns falan castelán porque son emigrantes en Venezuela e México que se encontraban de vacacións en Beirut. Para eles Hassan Nasralá é un heroe porque dende o seu reduto do Val da Bekkaa resiste a ofensiva inimiga.

ENTRE OS SARTEGOS DA CIDADE BIZANTINA DE SERCHELA XORDEN
NENOS QUE "CONVIDAN" A UN RECONFORTANTE TÉ.

Mentres critican a neutralidade de occidente sentencian que "entrar no Líbano é doado, pero saír sempre resulta máis complicado". Consideran que o argumento da invasión para liberar aos dous soldados é só "unha escusa para destruír ao noso país, ameazar a soberanía de Siria e Irán e amosar unha posición de forza nun territorio onde cinco países controlan os dous terzos da produción mundial de petróleo".

Conseguido o alto o fogo, grazas á resolución 1701 do Consello de Seguridade da ONU, os israelitas non encontraron aos seus soldados secuestrados, nin venceron á guerrilla de Hezbolá nin capturaron ao seu líder. Destruído o país e mortas máis de 1.500 persoas, George W. Bush, despois de avalar ofensiva xudía ("hai que presionar a Siria para acabar con esta guerra de merda"), anuncia un feixe de millóns de dólares para reconstruílo. ¡Que mágoa de bombeiro para apagar os nosos lumes!

Preto da raia libanesa atópanse algúns dos reclamos turísticos máis salientables de Siria. En Serchela érguense os restos dunha cidade do século XV. As ruínas romanas de Afamia conservan un Cardo Máximo de máis de 2.500 metros e un importante teatro romano. Dende as ameas do imponente Crac dos Cabaleiros, visitado por T.E. Lawrence o mesmo día do seu vintecinco aniversario, divísase a fronteira libanesa e unha paisaxe ategada de igrexas cristiás e mesquitas que berran pola agresión israelí. Na rexión consideran que as diferentes comunidades relixiosas sempre viviron en paz ata que chegaron os ingleses, despois de rematada a I Guerra Mundial, e marcharon trinta anos despois deixando no seu lugar aos xudeus.

Unha reflexión que volve á cabeza cando entramos en Maalula, o único lugar do mundo onde aínda se fala o ara-

meo. Nesta vila, protexida por dous outeiros que dominan un val reseco, hai dúas pequenas igrexas: o mosteiro católico de San Xurxo e o convento ortodoxo de Santa Tecla. Mentres na fronteira os corpos de soldados de diferentes relixións saltan polos aires, grupos de chiítas iranís e turistas cristiáns escoitan un Painoso no idioma de Xesus Cristo. A mesma reflexión serve para reconsiderar o papel das cruzadas medievais no suposto intento de “defender” os Santos Lugares. Por estas terras explican que os primeiros que se enfrontaron a aqueles visionarios que partían de Francia, é dicir, os *frany*, foron os cristiáns da Terra Santa anoxados polas barbaridades cometidas por aquela tropa de esfa-rapados.

O DIFÍCIL CAMIÑO DE XERUSALÈN

Cando volvemos a Xordania, despois dos inevitables sete controis fronteirizos e os consellos para que abandonemos o país, aínda levamos a ilusión de cruzar outra raia e visitar Xerusalén. Pero as portas de Israel están pechadas ante a necesidade de acoller no centro do país aos cidadáns que foxen dos katiushas enviados por Hezbolá. A cidade santa quedou baldeira de turistas pero ategada de refuxiados xudeus. Nos últimos días de estadia en Xordania percorremos o campo de refuxiados de Beqaa, onde viven máis de 300.000 mil palestinos en condicións infrahumanas, e viaxamos a Umm Qais para divisar dende este enclave estratéxico tres territorios especialmente conflitivos: o Altos do Golan, o lago Tiberiades e o val do Xordán. Tres espazos controlados por Israel e identificados coa auga. Tal vez a orixe dos problemas que dende séculos sofren os habitantes desta rexión maldita.

Foi na visita a estas ruínas romanas e bizantinas cando un palestino nos ofre-

DIANTE DAS MONTAÑAS LIBANESAS APARECE COMA UN MILAGRE DA NATUREZA ESTA IMPRESIONANTE FORTALEZA: O CRAC DOS CABALEIROS.

MENTRES DIVISA OS CUMES DOS ALTOS DO GOLAN, UN NENO DA VILA XORDANA DE UMM QAIS CAZA FIGOS CHUMBOS CUN CURIOSO MÉTODO ARTESANAL.

ceu a súa visión do problema árabe-israelí: “Palestina foi dominada polos romanos, os cruzados e os turcos. Todos foron vencidos e todos tiveron que liscar. Tamén os xudeus serán derrotados. Mentres tanto, para evitar esta lei histórica, intentan aniquilarnos”. Unha curiosa apreciación que coincide coa polémica sentenza de Saraguro: “Mentres haxa un palestino vivo, o holocausto continuará”.

Estiveramos na India cando asasinaron a Indira Ghandi e en México nas semanas previas ao devastador terremoto. Tamén visitamos Alxeria e os Balcáns antes dos seus trágicos conflitos civís, pero nunca unha guerra nos pillara tan preto. Endexamáis padeceramos tantos controis militares nin nos pecharan as portas dun país. Malia estes inconvenientes, propios dunha das rexións máis quentes do planeta, cando partiamos de Ammán unha idea regresou á nosa cabeza: “O próximo ano, Xerusalén”.

Victor Vez Vilar

Pinceladas sanitarias

Sexualidade

(I)

niciamos hoxe unha serie de artigos sobre o tema da sexualidade.

Un tema ata fai pouco tabú para certos sectores da sociedade, pero que é preciso abordar coa claridade e a sinceridade que os tempos impoñen.

Para falar de tan importante tema, solicitamos a colaboración dunha verdadeira experta na materia, a noiosa OLGA NÚÑEZ BLANCO.

Olga é licenciada en Psicoloxía pola Universidade de Santiago, ten feito un Master en Sexoloxía e Sexualidade Humana así como innumerables cursos de especialización.

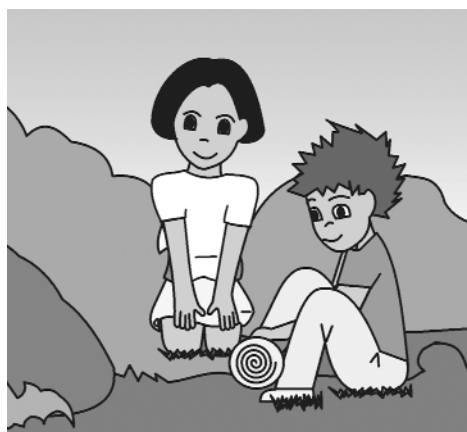
É colaboradora habitual de diferentes medios de comunicación como por exemplo, Radio Líder, mantivo unha sección permanente no programa “Cóidate” de Canal Tambre, colaborou coa Radio Autonómica de Galicia e mantén un espazo no programa “Noites de Xolda” da cadea de televisión que dirixe Fidel Fernán.

REVISTA ALAMEDA: Sexualidade.

Cre vostede que é preciso facer unha definición de sexualidade?.

OLGA NÚÑEZ: Si, dende logo. O termo de Sexualidade segue sendo un tema descoñecido para moitos, segue inundado de falsos mitos e crenzas erróneas. Inda quedan moitos tabús aos que facer fronte e que están a causar estragos na vida sexual das persoas. Se non abrimos a mente da xente cara un tipo de sexualidade máis ampla, natural e libre seguiremos inmersos nunha educación sexual ríxida que en lugar de ir encamiñada cara o goce e o pracer lévanos á frustración e á insatisfacción.

R.A.: Ben. Cal sería pois a súa definición?.

O.N.: O máis importante é ter claro que a sexualidade é moito máis que o feito de coñecer cales son os nosos órganos xenitais, a nosa anatomía e sobre todo, esclarecer que o fin último é o deleite, non a reprodución. Cando ensinamos que é a sexualidade, educamos a xuventude de forma diferencial segundo sexan nenos ou nenas, é a cultura dos xéneros.

E aquí comezan os estragos porque xurde a discriminación sexual: ás nenas se as educa nunha sexualidade pasiva (o seu fin é solo desenrolar a súa capacidade para ter fillos) mentres que o sexo masculino permite unha maior expresión sexual, eso si, responsabilizándoo completamente do resultado en canto a satisfacción da relación sexual. Nin un modelo nin o outro é o adecuado porque restrinxen esta esfera tan importante de nós mesmos.

A sexualidade é unha faceta moi importante na vida dun ser humano, tan

necesaria como calquera outra, é unha parte da súa personalidade. Aporta grandes experiencias de pracer e sentimentos, engloba o noso modo de relacionarnos cos demais, os nosos vínculos afectivos, como nos sentimos con nós mesmos e co noso corpo, e sobre todo é un motor fundamental do noso crecemento persoal, unha fonte primordial da calidade de vida.

R.A.: Non cre vostede que frecuentemente confundimos sexualidade con “xenitalidade”?

O.N.: Si, moitas veces. Esta confusión ao único que conduce é a reducir enormemente a nosa vida sexual.

R.A.: Pode aclarar isto?

O.N.: Naturalmente. A sexualidade soamente sería un contacto físico que implicaría coito e penetración. Pero, qué pasa cos sentimentos das persoas? Estes non se atopan entre as pernas, non dependen só do enramado hormonal. Qué pasa coa súa satisfacción?

Non se reduce a unha serie de contraccións do musculatura da pelve que se dan durante o orgasmo senón que estas van acompañadas dunha experiencia psicolóxica que é a que confire o matiz de gratificación. Coa xenitalidade perdémonos un montón de zonas eróxicas que enriquecen a experiencia sexual, non damos cabida á creatividade e á imaxinación. E a consecuencia máis devastadora desta concepción é que cando xurde unha disfunción sexual (por exemplo, o pene non pode poñerse en erección, a vaxina contráese imposibilitando a penetración, a persoa non é capaz de acadar o orgasmo, etc....),

remata a vida sexual da parella porque non poden recorrer a tódolos aspectos que non se centran só nos xenitais. Unha vez máis, sexualidade non é sinónimo de xenitalidade, nin de coito, nin de reprodución: estas son soamente unha parte de algo moito máis grande que é a sexualidade.

R.A.: Así pois o concepto sexualidade vai mais alá do sexo, no sentido que habitualmente se lle da a esta palabra. Non obstante no concepto vulgar ambos termos confúndense. Hai amor sen sexo e sexo sen amor?

O.N.: Si, por suposto que pode habelo, non son o mesmo. Os amores non correspondidos non teñen sexo porque hai unha parte que non consinte e si que hai amor. Da mesma forma, hai parellas que non manteñen relacións

sexuais, sexa por algún tipo de enfermidade que llo impide ou por unha ética de abstinencia; pero si se aman de igual forma.

Pola contra, pódese manter perfectamente unha relación sexual con unha persoa que apenas coñeces, pola cal non sentes máis que o desexo que desencadea esa relación sexual. Non hai amor, tan só contacto físico, sexo, co fin de gozar nese momento e sen un lazo afectivo que implique un compromiso posterior. O caso máis radical sería calquera tipo de abuso sexual ou violación: hai sexo, non consentido eso si, e dende logo non hai amor por ningunha das partes. Sen embargo, unha cousa si está clara: cando se xuntan ambas circunstancias, amor e sexo, dáse a combinación perfecta. Isto non implica que o sexo vaia a ser máis prazenteiro cando hai amor de por medio. Non. Pero si se verá complementado con todo aquilo que aporta o amor e que contribúe a aumentar o nivel de satisfacción.

R.A.: E para esa satisfacción da que falas, é importante por exemplo o tamaño do pene, o que se lle da tanta relevancia ás veces, e que tanto se polemizou co tema?

O.N.: Dende un punto de vista obxectivo, que no ámbito sexual é o fisiolóxico (o corporal), o tamaño do pene non importa. Isto é así porque, nas relacións heterosexuais, o tamaño importaría á hora de penetrar a vaxina e é aquí precisamente onde carece de importancia porque o fondo interior da vaxina está apenas irrigado por terminacións nerviosas, é moi pouco sensible. A parte que

importa de cara ó pracer é o tercio externo: o clítoris, os labios maiores e menores.

esa parte externa da vaxina que o tamaño ou lonxitude do mesmo.

Agora ben, o tamaño pode ser unha preferencia psicolóxica: do mesmo xeito que a unha persoa lle pode gustar os homes altos, os peitos voluminosos ou os cabelos claros, lle poden gustar tamén os penes grandes. Cantos máis atributos coincidan coas súas preferencias psicolóxicas, maior será a atracción cara esa persoa, e iso pode axudar a aumentar a súa satisfacción.

R.A.: Dada esa importancia que se lle confire en ocasións ao pene, poderíamos falar da sexualidade dos maiores, pois aquí xorden moitos problemas de erección nos homes e moitas outras dificultades nas mulleres. Ao chegar a certas idades hai que dicir adeus ao sexo?.

O.N.: Moitas persoas fano e en realidade non debería ser así, pois perden unha fonte moi importante de gratificación que mellora a súa calidade de vida e incluso aporta beneficios para a saúde (isto está moi demostrado e pola contra non se atopou ningún prexuízo do sexo para a saúde, sempre que se practique en condicións mínimamente hixiénicas). A maioría dos homes fano porque empezan a notar os cambios que se producen na súa capacidade eréctil: os homes co paso do tempo notan que as ereccións se volven máis débiles, menos duradeiras e máis difíciles de conseguir. As mulleres pola súa parte, atravesan polo fenómeno da menopausa: isto supón que os seus ovarios deixan de producir óvulos, non poden ter máis fillos e dado que perden a súa capacidade reprodutora, pensan que tamén perden a capacidade de gozar, “que xa non son mulleres”, posto que a súa función era a reprodución, e que non resultan atractivas para as súas parellas. Isto deriva do que falamos antes, de todas esas crenzas limitadoras da libre expresión sexual e de que equiparan sexualidade con xenitalidade, de que restrin-

xen a súa vida sexual e limitáanse a prácticas como o coito, algo que ao mellor non poden facer porque xa non hai erección ou porque a sequidade vaxinal derivada das carencias hormonais de estrógenos na menopausa dificultan a penetración.

R.A.: Cómo é ou como debe ser o comportamento sexual na senectude? A qué non hai mais remedio que renunciar e a qué non temos por que renunciar?.

O.N.: A única regra é que ten que ser como a persoa realmente quere que sexa: *non fagas nada que non queiras e fai todo o que desexes*. Parece simple guiarse por isto e en realidade non o é polo que dixeran ao principio, porque a sexualidade está impregnada de trabas que nos impoñen unha educación sexual que non tolera o sexo libre e natural. Estamos cheos de convencións sociais e todo aquilo que se desvía da norma é considerado inmoral, pecaminoso ou lascivo. Por poñer un exemplo, hai algúns anos non estaba ben visto que unha muller practicara unha felación, considerábase algo desviado. Hoxe en día, é unha das prácticas máis estendidas na nosa sociedade, mesmo máis utilizada que o propio coito. O mesmo ocorre con todo o relacionado co sexo: tan respectable é facelo como non facelo, ten que ser algo libremente consentido, unha decisión persoal, un desexo interno que non veña imposto do exterior. Mentres podamos esclarecer por nós mesmos os nosos valores e código sexual, e nos guíemos por el, mantemos un nivel axeitado de satisfacción.

O que ocorre co paso dos anos é que prodúcense eses cambios dos que falaba antes e iso obríganos a ter que adaptarnos dalgún xeito. Temos que ser realistas e non pretender ter a vitalidade de cando tiñamos vinte anos, comprender que o noso corpo funciona a un ritmo determinado que debemos respectar,

aceptar que en ocasións teremos que recorrer ás novas técnicas como usar lubricantes ou recorrer a algún recurso farmacolóxico (Viagra). Se están aí é para iso, para facernos a vida máis fácil. Pero sobre todo, cómpre, como tódalas parellas, novas ou vellas, botarlle imaxinación e procurar alternativas. Hai que saber beneficiarse da experiencia dos anos vividos, da compenetración e entendemento lograda coa parella, do tempo dispoñible, do uso de outras prácticas... A sexualidade convértese en máis sensual e sensorial que en sexual e o que máis se debe aproveitar é o grao de intimidade e coñecemento mutuo que acadou a parella co paso dos anos.

R.A.: Pero independentemente disto ao cabo dos anos as veces as relacións de parella caen na rutina, na monotonía. É isto unha causa de insatisfacción?

O.N.: É unha das causas máis frecuentes de que o desexo se vexa diminuído, e por conseguinte, se resinta a satisfacción. Todo aquilo que se fai de maneira repetitiva, sempre do mesmo xeito, á mesma hora, no mesmo sitio, e por riba, coa mesma parella, acaba cansando. Se nos aburrimos hasta da forma en que nos peiteamos ou do noso propio nome, como nos vai a satisfacer facer o amor sempre nas mesmas condicións? No caso das parellas estables é moi común. O compoñente pasional adoita durar dous ou tres anos como moito. A partir de aquí estabilízase a niveis máis ou menos aceptables e entran en xogo os compoñentes da intimidade e o compro-

miso. Se a parella non muda, teñen que mudar as circunstancias, e iso depende de nós mesmos. Se non es parte da solución, es parte do problema.

R.A.: É que outras causas de insatisfacción podería haber nesta época da vida da parella?

O.N.: Os mesmos que en calquera outra idade: a falta de comunicación, os celos, a infidelidade, os problemas típicos da convivencia que inflúen no noso estado de ánimo (economía, coidado dos fillos, responsabilidades...) e un largo etcétera. Os fallos no acoplamento sexual poden vir de discrepancias en diferentes parámetros. Por exemplo, da iniciativa. A relación sexual non é un partido de tenis: hoxe comezo eu e o próximo día ti. Pero si é certo que ten que haber unha disposición por parte de ambos e variar o modo e o actor desa iniciativa que alguén ten que tomar. De igual xeito pasa coa frecuencia: hai persoas que precisan manter relacións sexuais máis a miúdo que outras e non é nada fácil sintonizar unha frecuencia satisfactoria para ambos membros da parella.

R.A.: A modo de resumo, pode dar algúns consellos aos lectores de ALAMEDA sobre estes problemas que ven de relacionar?

O.N.: A clave está en saber variar, unha vez máis, botarlle imaxinación, ser creativos e liberar a nosa mente cara o que realmente nos fai gozar, sen que sexa a moral social a que nolo dite. Unha reflexión: antigamente o varón medía a súa virilidade en función de cantas relacións sexuais consecutivas podía ter. Agora esa virilidade depende da cantidade de orgasmos que pode provocar na súa parella, de canto a pode satisfacer. Nin un modelo nin outro outorga unha sexualidade san, nin para o home nin para a muller (e o mesmo ocorre nas relacións homosexuais). Para el porque lle carga con un lousa inmensa que lle vai carrexar infinitas frustracións coas repercusións na súa autoestima persoal. E para ela porque nunca vai a conseguir o nivel de satisfacción que acadaría si se implicara activamente na relación sexual, se fora unha verdadeira protagonista na súa vida sexual e non só un receptor pasivo. Se os tempos cambian, a nosa mentalidade ten que evolucionar de forma paralela. Ese é o verdadeiro segredo para unha vida sexual satisfactoria.

R.A.: Por hoxe imos deixar aquí este interesante tema, non sen antes agradecer a inestimable colaboración de Olga Núñez.

No seguinte número de ALAMEDA abordaremos outros temas relacionados coa sexualidade.

Prudencio Romo

Cançons de Noia

Tú encendiste, allá en mi pecho

Tú encendiste allá en mi pecho

Habanera

Tú encen-disté, tú encendiste allá en mi pe-cho. Un vol-
 cán, un vol-cán que amor se lla-ma ye-se fuego ye-se
 fuego que se infla-ma va cre-ciendo, va cre-ciendo más y
 más. Tú encen- ¡Ay no lo dudes, no, no!
 tu eres mi bien ten con-fianza ten con-fianza siempre en
 mi ¡Ay mi bien por ti sus-pi-ro! ¡Ay a-
 cuerdate, Ay a-cuerdate de mí.

Esta vez, tócalle o turno de edición a unha habanera sentimental, que se cantaba moito nas festas e celebracións noiesas.

Non ten sabor ningún á nosa terra, o que quero dicir é que pode ser coñecida noutras partes do mundo.

É desas cancións que expresan un amor volcánico in crescendo, o que fai que xunto a unha bonita melodía tiña todos os ingredientes para triunfar. E triunfar da maneira que o facían que era o boca a boca, pois entón as cancións, non se

promocionaban, nin ha radio, nin en televisión, pois estos medios daquela non existían.

Cumprimos agora coa obriga de facilitarlles a letra correcta da canción “Hasta cuando” publicada na Revista Alameda anterior:

“no me vengas a llorar con esos ojos
 toda la noche la paso pensando en ti.
 Si estoy dormido, despierto adorándote
 te busco y no te hallo, siempre estás lejos de mi.
 ¿Pero hasta cuando mujer? etc...

Despois está correcto.

Futbol

Noya S.D. 1972/1973

Ricardo Güeto Sónora

o artigo de hoxe imos seguir co NOYA S.D. na súa 3ª tempada na liga da Costa así como algo da 1ª tempada oficial do OUTES C.F. na mesma liga. Tamén lembraremos algo do INDUSTRIAL C.F. de Noia na liga do Sar.

O Noya S.D. e o Industrial C.F. recordamos que xogaban no desaparecido campo de San Alberto (ao final da Alameda) o que se inaugurou no ano 1928 para participar o equipo local na serie “B” onde se xogou alí dúas tempadas para logo xogar no campo de Triquinay onde se encontra o actual pavillón deportivo municipal. Nese campo xogábanse partidos amistosos pero logo no ano 1943 reinaugúrase San Alberto ante un Deportivo – Noya que terminaría con empate 5 a 5.

Na tempada 1972/73 no Noya S.D. (Sociedad deportiva) seguía de Presidente D. Ramón Vilas Calvo.

O seu adestrador foi Benito Padrón que sería relevado por Ramón Dapazo “Romaní” ex xogador e adestrador do Arosa de Vilagarcía.

RAMÓN DAPAZO “ROMANÍ”, ADESTRADOR

A plantilla estaba formada por Quinito, Manolo, Cortes (porteiros) Chero, Canelas, Ramón Elías “Diez II”, Andrés, Nando, Miculita, Mon, García, Juanatey, Mario, Lete, Jaime Ríos, Ríos, M.Petisco, Quico, Castelo, Chito e algún xuvenil.

Contaba tamén o Club cun equipo xuvenil que xogaba no grupo 6º e que terminaría no 3º posto e figuraban nel xogadores como Emeterio, Gerardo, Paredes, Miguel, García, Ferreño, Augusto, Gómez, Mario, Alfonso, Daniel e outros.

A 10ª edición da liga da Costa 2ª, Rexional grupo 3º contaba con 10 equipos que eran: Xallas, Carnota, Outes, Noya, Corcubión, Bayo, Cee, Negreira, Porteño e Esteirana. Eran novos Outes, Corcubión e Xallas, por outro lado pasaban do ano anterior Ponteceso e Carballo á liga de Arteixo e desaparecía Finisterre.

Na liga como queda reflexado tiña 3 equipos da ría. O Esteirana de Esteiro na súa 2ª tempada, vestía de azul-grana con pantalón azul e xogaba no campo do Artón. Outes que vestía negro e branco a raias verticais e xogaba no campo do Bosque. Noya S.D. que vestía todo de branco e xogaba no campo de San Alberto.

A liga comezou o 21/1/73 onde o Noya S.D. debuta no campo de San Alberto cunha victoria contundente ante o Carnota por 8 a 5, no equipo rival había varios ex xogadores noieises. Nesta primeira xornada debuta oficialmente o Outes no que perde por 4 a 1 ante o Xallas.

LETE O ETERNO CAPITÁN DO NOYA S.D.

FERNANDO CASAIS
"NANDO" XOGADOR
DO NOYA S.D.

A 2ª xornada o 28/1/73 o Noya derrota ao Corcubión no campo deste por 8 a 0. Destacar tamén a derrota do Outes na súa casa por 1 a 2 ante o Cee.

3ª xornada o 4/2/73; o Noya derrota o actual campión da Costa o Negreira por un contundente 4 a 0, e decir que o Outes conseguía o seu primeiro punto oficial o empatar 1 a 1 en Bayo.

4ª xornada 11/2/73; duelo comarcal no campo do Bosque co resultado de Outes 1 - Noya 4 cun cheo no campo e unha esquisita deportividade.

5ª xornada 18/2/73; outra goleada do equipo branco, nesta ocasión o Unión Cee por 7 a 3. Na mesma data outro duelo da Ría, Esteirana 7,

Outes 3.

6ª xornada 25/2/73; de novo o Noya golea nesta ocasión no campo do Balsiño, C.D. Bayo 2 - Noya 5 e nova derrota do Outes esta vez contra o Porteño por 1 a 4.

7ª xornada 4/3/73; no campo do Carreiro en Santa Comba, Xallas 0 - Noya 4, mentras o Outes gañaba o primeiro partido na liga e ademais en campo contrario, Carnota 1 - Outes 2.

8ª xornada 11/3/73 duelo de rivalidade, Noya 3 - Esteirana 2, un gran partido por ámbolos dous equipos. E

NOYA S.D. 72/73 (EN CEE).
MANOLO, DIEZ II, CHERO, ANDRÉS, GARCÍA, MICULITA.
JUANATEY, CANELAS, MARIO, LETE E CASELO.

ALFONSO DÍEZ NAQUELA TEMPADA XOGADOR
DO LEVANTE DE VALENCIA

novo empate do Outes ante o Corcubión 1 a 1.

9ª xornada 18/3/73. En Ponte do Porto e ante o Porteño primeira derrota noíesa por 3 a 2 e o Outes empataba co Negreira 0 a 0 no campo do Cepelo (Negreira).

Así terminaría a 1ª volta do campionato.

na 2ª volta xornada 10ª; o 25/3/73 no campo do Lombans, Carnota 1 - Noya 3 e primeira victoria local do Outes ante o Xallas por 1 a 0.

Xornada 11ª; o 1/4/73 en San Alberto, Noya 2 - Corcubión 1; e o Outes sae goleado en Cee por 7 a 1.

Xornada 12ª; o 8/4/73 segunda derrota do Noya esta vez no campo do Cepelo por 1 a 0 contra o Negreira, e novo empate do Outes no Bosque ante o Bayo polo resultado de 2 a 2.

Xornada 13ª; o 15/4/73 duelo comarcal no campo de San Alberto cun cheo nas gradas co resultado de Noya 3 - Outes 1.

EMILIO AMADO (IDEAL GALLEGO) ENTREVISTA AO PRESIDENTE DO NOYA S.D. RAMÓN VILAS E AO CAPITÁN LETE.

Xornada 14ª; o 22/4/73 no campo das Raíces, Unión Cee 2 - Noya 2, e no campo do Bosque duelo da nosa ría que se saldou con empate, Outes 1 - Esteirana 1.

Xornada 15ª; o 29/4/73 o Noya golea no campo de San Alberto ao histórico C.D. Bayo por 5 a 0, e o Outes caía no Ponte do Porto por 5 a 2. Destacar nesta xornada un resultado, Esteirana 5 - Cee 6.

Xornada 16ª; o 6/5/73, Noya 3 - Xallas de Santa Comba 1, mentras o Outes caía derrotado no seu campo por 0 a 1 ante o Carnota.

Xornada 17ª; o 13/5/73 duelo entre o Esteirana e o Noya S.D. no campo do Artón onde o Noya sae gañador por 2 a 5. O Outes C.F. gaña en Corcubión por 1 a 2.

Xornada 18ª o 20/5/73 o Noya golea ao Porteño no campo de San Alberto por 4 a 1, e o Outes sae derrotado no seu campo por 2 a 4 ante o Negreira.

Con esta xornada terminaría a liga e a clasificación sería a seguinte:

O NOYA S.D. EN SANTA ISABEL (SANTIAGO) A FINAIS D 73

		X	G	E	P	GF	GC
1º Noya S.D	31 puntos	18	15	1	3	72	27
2º Cee	27 puntos						
3º Negreira	26 puntos						
4º Porteño	23 puntos						
5º Esteirana	18 puntos.	18	7	4	7	53	35
6º Bayo	14 puntos						
7º Carnota	13 puntos						
8º Outes	11 puntos	18	3	5	10	20	48
9º Xallas	9 puntos						
10º Corcubión	8 puntos						

Na edición da copa o Noya elimina ao Corcubión por 3-1/1-1 e queda eliminado na seguinte ronda polo Carnota por 2-1/2-4.

Sería campión o C.D. Porteño.

Na fase de ascenso a Rexional Preferente o Noya disputou este ante o Anduriña do Grove onde queda eliminado con estes resultados 0-0 en Noia e 3-1 no campo do Monte da Vila.

O máximo goleador da 10ª edición da liga da Costa foi Ramón Miñones “Pastoriza” con 28 goles do C.D. Porteño.

ASI ERA UNHA PARTE DO CAMPO DE SAN ALBERTO

O Industrial C.F. participa en 2ª Regional liga do Sar.

Era o seu presidente D. José Fernández Antelo.

As súas cores eran totalmente de azul.

A liga compoñiana 15 equipos que eran os seguintes: C.D. Dubra, S.D.Calo, D.Unión de Rianxo, Vea, San Antonio, C.D.Sigüeiro, Sp.Lampón de

C.D. CARNOTA 72-73 COS NOIESES LAGO, ULLOA, SEGUNDO, CHINO E A. PETISCO

Escarabote, Brión, Cabo de Cruz, C.D.Praña, C.D.Bastavales, S.D.Esclavitud, S.D.Compostela”B”, S.D.Vista Alegre de Santiago e Industrial Club de Fútbol de Noia.

Sería campión o S.D. Vista Alegre que terminaría sin perder ningún partido, marcou 99 goles e ascende a 1ª división do Sar.

O Industrial quedou no posto 10º con estes números: Xogou 28, gañou 7, empatou 5, perdeu 16 con 48 goles a favor e 74 en contra.

Alguns resultados: Lampón 0 - Industrial 0; Dubra 1 - Industrial 1; Industrial 1 - Compostela”B” 4; Industrial 2 - Vista Alegre 5; Industrial 3 - San Antonio 1.

A aliñación máis recente era: Juan, Milucho, Tono, Tajes, Antelo, Lugo, Agrelo, Pedro, Lojo, Gelo e Félix.

Tivo equipo de xuvenís quedando de 8º na liga do Sar.

Ao final da liga o Club desaparece e algúns xogadores pasarían o Noya S.D.

En total 2 tempadas na liga do Sar e outras tantas sin federar xogando na liga Ría de Muros.

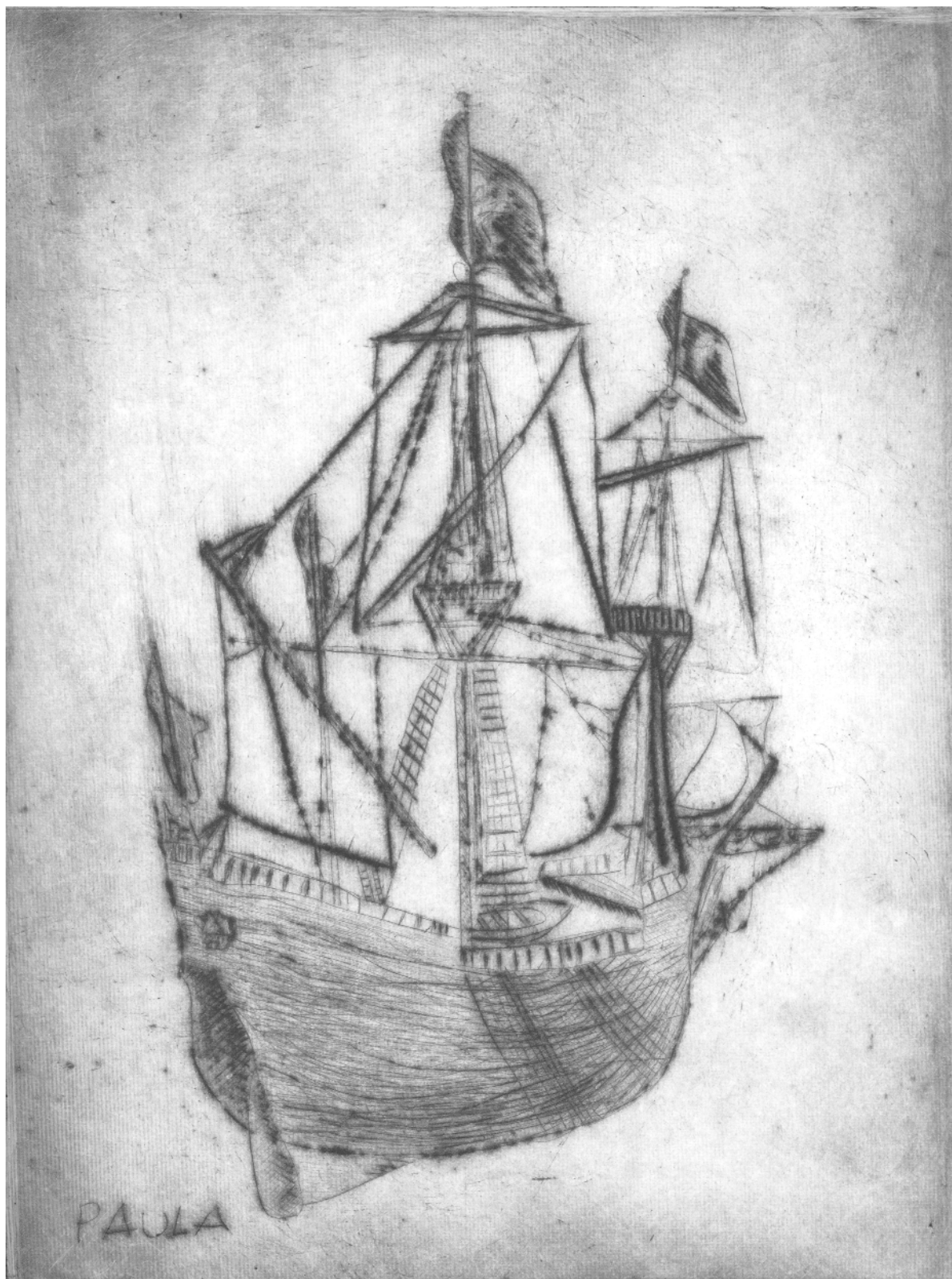
No noso próximo número falaremos da tempada 73/74 do Noya S.D. na liga da Costa.

OUTES E ESTEIRANA NO CAMPO DO BOSQUE (OUTES) ANTES DO PARTIDO 72-73

NOYA S.D. 72-73 NO CAMPO DE SAN ALBERTO

Paula Gómez González

Manuel Fabeiro Gómez, tradutor

Xoán Pastor Rodríguez Santamaría

En 1992 falecía unha das figuras fundamentais da historia cultural de Noia no século XX, **Manuel Fabeiro Gómez**.

Aínda que nado en Muros en 1916 estivo vinculado a Noia dende a súa mocidade e dende alí desenvolveu un moi amplo labor cultural non só a nivel local e comarcal, senón tamén a nivel galego, sen esquecer a súa participación en revistas españolas e da emigración galega. Notable poeta, autor de *Follas de un arbre senlleiro*, poemario editado na famosa colección pontevedresa Benito Soto en 1951 e que foi reeditado pola Deputación de Pontevedra en 1991, pero con moita obra aínda dispersa en xornais e revistas e mesmo con outro poemario, *Cachemare da saudade*, de 1953 só editado parcialmente. Sería xa tempo de que as institucións de Noia e as xentes preocupadas pola cultura fixesen o posible por reunir, cando menos, toda a súa poesía galega, aínda que foi tamén notable poeta en español. Mais a poesía foi só unha das caras do seu poliédrico labor, que abrangue a historia, a filatelia, a etnografía, a crítica literaria e outros moitos aspectos da cultura referidos a Noia e a Muros, que parcialmente foron xa recolleitos en *Páxinas históricas de Noia* e nalgún outro volume. Nós imos tratar un labor que, aínda sendo menos fundamental no seu traballo, desenvolveuno ao longo de moitos anos, o de tradutor. Comezara colaborando en 1936 en *A Nosa Terra* e

despois da guerra civil vencellouse ao xornal compostelán *La Noche*, no que colaborou con poemas en galego e español, artigos e tamén traducións.

AS TRADUCCÍONS DE LA NOCHE

A historia da tradución galega é relativamente moderna e pobre con respecto a outras áreas da Península Ibérica, pois malia algúns antecedentes medievais e algúns textos bíblicos traducidos a finais do século XVIII e na primeira metade do XIX, máis por interese lingüístico que literario, pódese dicir que comeza en 1868 cando **José García Mosquera** traduce o *Beatus Ille* de Horacio co título *A vida do campo*, que Saco e Arce inclúe na antoloxía da súa *Gramática Gallega* e que logo Menéndez y Pelayo reproduce no famoso volume *Horacio en España*. A partir dese momento, e moi de vagar, van aparecendo algunhas traducións nos xornais e revistas galegos, chegando en 1897 a publicarse o primeiro volume de traducións en galego, as *Odas de Anacreonte*, traducións feitas por **Florencio Vaamonde Lores**. Xa no século XX, serán o xornal *A Nosa Terra* e a revista *Nós* os maiores impulsores da tradución en galego, que ten o seu momento esencial cando **Otero Pedrayo** traduce fragmento do *Ulysses* de James Joyce. A guerra civil significou un profundo corte neste labor de ir achegando á lingua galega, galeguizando dalgunha maneira, aos autores doutras linguas, aínda que, ben é verdade que, nin sequera no período bélico, desaparecen totalmente as traducións ao galego dos xornais, pois *El Compostelano* publica en 1938 varias traducións de **Couceiro Freijomil**, de pouca importancia por estaren feitas dende o castelán e ser autores menores os traducidos. *El Compostelano* foi sucedido en 1946 por un vespertino titulado *La Noche*, xornal esencial para entender a cultura galega na primeira posguerra, pois durante a dirección de Borobó deu ampla cobertura a toda manifestación cultural galega e en galego, dentro do que

os tempos permitían e mesmo chegou a editar un suplemento entre o 15 de outubro de 1949 e o 28 de xaneiro de 1950, cun programa explícito que pretendía “*descubrirnos a nosotros mismos descubriendo a Galicia, para restablecer así una imagen más auténtica y cabal del mundo próximo—de este insoslayable concierto peninsular—y de nuestra radical significación dentro de la universal misión en que, solidariamente, compartimos los diarios esfuerzos*”. Xa dende 1946, o ano da súa aparición, **Manuel Fabeiro Gómez** aparece, unhas veces co seu nome e outras con pseudónimo, asinando poemas, prosas en galego e castelán e traducións.

Din os estudosos da tradución, e do papel que lle corresponde no repertorio literario galego, que estas poden ser de dous tipos: as que pretenden confirmar o repertorio xa existente en galego e as que pretender anovar este repertorio por medio de autores foráneos. As traducións de Manuel Fabeiro pertencerían maioritariamente ao primeiro tipo, pois en xeral traduce autores que xa o foran na nosa lingua ou que confirman uns gustos literarios que xa estaban entre nós antes da guerra civil. Atenderemos, fundamentalmente, a dous exemplos publicados en 1946: *Gazel Iº*, de **Hafiz** e *Pasamento* de **Rabindranath Tagore**.

O dez de agosto de 1946 aparece a tradución feita por Fabeiro de Hafiz, cunha nota do xornal que indica o seguinte: “*Acogemos gustosos en esta página los primeros aleteos de los poetas que comienzan. Manuel Fabeiro Gómez, de quien tenemos en cartera algunas composiciones, es digno de que llamemos la atención acerca de él*”. Naturalmente, para os que seguisen a cultura galega de antes da guerra, Fabeiro non era unha sinatura descoñecida, pero non estaban os tempos, tan duros, para ese tipo de lembranzas. **Hafiz** foi un poeta persa, que realmente se chamaba **Sams Al-Din Muhammaz**, nado arredor de 1325 en Shiraz e morto sobre 1390, autor de *Diwan*, que contén uns cincocentos poemas, sobre todo amorosos e místicos. A primeira edición da súa poesía fíxose en Calcuta en 1791 e logo apareceron as edicións de Bulak en 1834 e de Constantinopla en 1870, mentres que en Europa a edición de referencia foi a de Leipzig, editada entre 1854 e 1860. Foi autor moi gabado por Goethe e que tivo como tradutor ao alemán a Hammer Purgstall e ao inglés a Palmer. Desta tradución inglesa ou dalgúnhas versións francesas debeu partir Fabeiro, xa que non cremos que o fíxese do persa. A presenza da poesía persa en Galicia ten certa importancia, pero non no caso de Hafiz, autor do que non coñecemos ningunha outra tradución ao galego.

TAGORE POR RISCO

Quen si está moi presente na nosa lingua é **Omar Khayyam**, con traducións realizadas por Plácido R. Castro e Miguel González Garcés das famosas *Rubaiyat*, a partir da versión inglesa de Fitzgerald, a versión dominante en todo occidente, e da que xa había algunha pequena mostra en *A Nosa Terra*. Fabeiro decide ampliar o repertorio da poesía persa entre nós coa tradución que transcribimos:

*Do arume dos teus cadrellos
está ciumenta a viola:
diante as froles do teu rír
rompe suas follas a rosa.
¡Ouh rosa, cuio arrecendo
enfeitiza miña i-alma,
non deixes morrer d'amores
ô reiseñol que che canta!
Esquirbir na miña fronte
teu nome o Destiño quixo;
o pô dos teus ventanaes
é todo meu Paradiso.
E a tua face rousada
miña alegría e acougo;
o amor é un esmoleiro
malfadado e farraposo.
Tén tesouros acochados
e â sorte se bandó;a;
pide a vegadas esmola...
e rocolle unha coró;a.
De tresvario estou bébedo
Dar miña testa non marcha
hastra qu-a baixe pra o pô*

*onde se pousa túa pranta
¡Túa beleza, Amada miña,
un ramo e mil frois;
i-estes 'gazeales' os doces
cantos dos teus reiseñols!...*

Malia á nota que o xornal puxo á tradución de Hafiz, o dous de maio do mesmo ano xa aparecera outra tradución no xornal feita por Fabeiro, “*Pasamento*” do Premio Nobel **Rabindra-nath Tagore**:

*Os rayos do sol que nasce
e escomenzan a rachar
as brétemas de este día
en que teño que marchar.
O Ceo fita pra a Terra,
cal maravela de Deus.
Meu corazón está triste
porque preguntan por él,
e non sabe quen—o chama,
nin de onde esa voz lle vén.
¿Trai a bafaxe o salayo
do Mundo que deixa atrás
e unha museda na paz
de iste silencio rayoso
en que se envolve a mañán?
¿Ou trai o alento da Illa
do Mar Lonxano, gozosa
na leda maturidade
das froleciñas iñotas...?*

O caso de Tagore é moi diferente ao do poeta persa, pois aínda que escribía en bengalí, o Premio Nobel de Literatura deulle unha enorme popularidade en todo o mundo e en España será Risco con presuma de ser o seu introdutor, nunha conferencia que pronunciou no Ateneo de Madrid en 1913, á que recoñece que só asistiron catro u cinco persoas e que serviu para que o alcumasen a el os amigos como “*Tagore*”. Foi, pois, Risco pioneiro na divulgación da obra do poeta hindú, pois as traducións de Juan Ramón Jiménez e Zenobia Camprubí viñeron despois. A Risco interesáballe de Tagore non só o seu misticismo, senón tamén o seu nacionalismo, como ben manifesta no artigo “*Rabindranath*

Tagore i-o nazionalismo indio” de 1920, no que chega a calificar ao bengalí como “*o meu vello mestre*”. Este interese de Risco é quizais o que explica o importante número de traducións de Tagore presentes en *A Nosa Terra*: “*Os dous paxaros*” (nº 26, 1917), “*O desterro*” (nº 38, 1917), “*O mestre e as xoyas*” (nº 38, 1917), “*A baiadeira*” (nº 47–48, 1918), “*Xa o sol...*” (nº 54, 1918), “*O santo Narottam*” (nº 56, 1918), “*O poeta Tulsidas*” (nº 56, 1918), “*O derradeiro trato*” (nº 101, 1919) e “*Poemas de nenos*” (nº 104). Ningunha destas traducións está asinada, aínda que é probable que sexa o mesmo Risco o autor das versións, seguramente a través do inglés. Non terá despois da guerra civil tanto éxito a obra de Tagore en galego, probablemente polo mesmo motivo que o tivo antes, é dicir, a forte carga nacionalista dalgúns textos, aínda que é certo que en 1976 foron traducidas dúas das súas obras teatrais por Xulio Cuns Lousa: *O carteiro do Rei / Malini* (Sada, O Castro). Tamén Cabanillas traduciu o poema de Tagore “*Xa é hora*”, que apareceu postumamente na revista *Grial* (nº 54, 1976).

Non foron as únicas traducións que Fabeiro publicou en *La Noche* xa que apareceron outros textos como a versión de *Santa Rosa de Lima* de **Alphonsus de Guimaraens**, aparecida o catorce de setembro de 1946. Trátase dun poeta brasileiro, nado en Mariana, no estado de Minas Gerais, en 1918, autor de obras como *Lume de estrelas* (1940) e *A sobrinha de D. Quijote* (1959), cunha poesía que se caracteriza por seguir en parte a liña “penumbriada” de seu pai, o interesante poeta Eduardo Guimaraens.

UN POETA ALEMÁN NO TAPAL

Unha das iniciativas fundamentais para a cultura do Barbanza na posguerra foi a fundación da revista *Tapal* en novembro de 1950, dirixida por Manuel Fabeiro e Andrés Rodríguez Millares. Revista bilingüe, que deu ampla presenza ao galego, con sinaturas tan ilustres como as de Otero Pedrayo, Ramón Piñeiro, García-Sabell, Manuel María e outros moitos. Será nesta revista que dirixe Fabeiro onde publica outra das súas traducións, a titulada “*O lobicán*” do poeta alemán **Franz Werfál**, aparecida en agosto de 1954:

*O madido ambre da sua meniña
fitame tristemente, e con brasmar antergo,
como si sofrira, porque non comprendo
seu corazón de ermo.
Eu falo, garimoso, e a sua tristura*

compensar pretendo.
Pecha as palpebras i-ergue a orella
docemente eiseltado,
sentindo o loumiño
de mans de anxos.
E cando do noso orixe irmán
quedamente lle falo,
chora sua i-alma
oubeando,
e non seus ollos tén bágoas.
E sinte fadiga sua i-alma de can.
Entón, calo
De novo iste loito rispido
do brasmarm primitivo.
E volta tristemente seus ollos,
axexando a mosca que na fiestra
fai o baixo de órgo...

A lingua da traducións é propia da época, aínda sen normativizar e con arcaísmos e vulgarismos que eran frecuentes en todos os autores do momento. Sen embargo o verso “*e non seus ollos tén bágoas*” ten un claro erro de imprenta pois o que debe dicir é “*e nos seus ollos tén bágoas*”.

Franz Werfel é un xudeu nado en Praga en 1890, cando Chequia pertencía ao Imperio Austro-Húngaro. Comezou cunha poesía de relixiosidade panteísta, para ir evoluíndo cara a unha poesía máis expresionista, pero sen abandonar as preocupacións relixiosas, intentando conciliar o xudaísmo e o catolicismo. Non foi só poeta, senón tamén dramaturgo e novelista, moi coñecido por “*A canción de Bernardette*” (1941), porque foi levada ao cinema.

Este interese por Werfel non foi exclusivo de Fabeiro na cultura galega, pois Ramón Cabanillas xa traducira o poema “*O laio dos mortos*”, aparecido na revista *Aturuxo* en 1953, mais tamén traduciu o mesmo texto que o poeta de Noia, esta vez co título de “*O can de lobo*”. Ambos os dous textos foron recolleitos no volume *Versos de alleas terras e de tempos idos*, publicado en Santiago en 1955. A tradución de Cabanillas, como a de Fabeiro, non é literal, senón unha paráfrase, que o que pretende é manter o senso do texto, mais non as súas características formais, configurando agora un novo poema que é xa parte da poesía en galego. Velaí a tradución de Cabanillas:

Con ollos ambariños
mírame con tristura.
N-eles vexo unha anterga
e queixosa amargura,
como si padecera vendo que non acerto
a ler sua nostalxia de fillo do deserto.

Amostrando ledicia, fálolle con
cariño,
arquexa o lombo, pecha os ollos
manseliño
e endereita as orellas collendo novo
azo
como si lle afagaran os ánxes o
espiñazo.
Fálolle de que temos os dous a
mesma mágoa.
Mírame, xeme, témballe na
palpebra unha bágoa:
A sua alma de can sofre fonda
fadiga.
Calo. Torna de novo á súa coita
antiga...
Enxergando a cabeza, vixiante o
sentido,
torce os ollos atentos ó fungador
zunido,
com'o do órgano grave, d-un
moscón que batela
no mintireiro espello dos vidros da
xanela.

Non foron só Cabanillas e Fabeiro os únicos tradutores ao galego de Werfel, pois en 1951 apareceu o volume *Musa alemá*, onde se incluía a este poeta. As traducións foron feitas por **Antonio Blanco Freijeiro** e **Celso Emilio Ferreiro**, onde probablemente o alemán o poñía o primeiro e a poesía o segundo. De xeito parecido deberon actuar Cabanillas e Fabeiro, partindo de traducións literais, probablemente ao español, e pasándoas logo en forma poética ao galego.

AS TRADUCCIONS DA REVISTA VIEIROS

No verán de 1959 apareceu en México a que foi, sen dúbida, a máis importante revista do exilio galego, *Vieiros*, subtitulada “*Revista do Padroado da Cultura Galega en México*”. Tirou do prelo só catro números ata 1968, cun fermoso formato, con magníficas ilustracións e grande calidade literaria e ensa-

AMADO NERVO POR VÁZQUEZ DÍAZ

ística. No derradeiro número, o cuarto, publicáronse unhas páxinas co título “*Poesía Allea Verquida o Galego*”, da autoría de Manuel Fabeiro Gómez. Na revista apareceron outras traducións, algunha delas doutro poeta do Barbanza, **Faustino Rey Romero**. Cómpre lembrar ademais que nese momento o Padroado da Cultura Galega de México estaba presidido por outro home da nosa bisbarra, o pobrense exiliado **Manuel Venerando Porteiro Viña**.

As traducións de Fabeiro levan un texto en prosa final que xustifica dalgún xeito as súas versións, asinado en Noia nese mesmo ano de 1968. Contamos hoxe na cultura galega cunha magnífica antoloxía de textos sobre a tradución á nosa lingua, da autoría de **Xosé Manuel Dasilva**, titulado *Babel entre nós* (Vigo, 2003), que inclúe varios textos de autores do Barbanza, pero non o de Fabeiro. Polo demais tampouco outros repertorios sobre tradución en Galicia, que hoxe van sendo máis frecuentes, mencionan os textos traducidos do noso poeta. Di Fabeiro nesa nota final que “*Temos necesidade de lér, en versión galega, as literaturas doutros pobos, e*

de amosar ó mundo que a nosa feiticeira fala reúne condicións pra iso”. Esta nota explica as razóns fundamentais das traducións ofrecidas, pois trátase de dar prestixio á lingua galega e de amosar aos seus críticos que calquera literatura pode ser verquida na nosa lingua. Engade Fabeiro que “*son homaxes, verdadeiramente sentidos, a outras lingoas, a outras xentes e a outras terras*”. Non son traducións literais, pois mesmo nalgún caso confecciona poemas a partir de distintos fragmentos dunha obra ou varía as estrofas, dado que a súa intención é “*alcontrar o corazón do poeta*”, concluindo que “*nada me preocupou a forma, soio busquei a idea*”.

Catro son os poetas traducidos: **Taras Shevchenko**, **Xosé Hernández**, **Paul Verlaine** e **Amado Nervo**. Comezaremos polo derradeiro. **Nervo**, aínda que algo esquecido hoxe, foi o poeta máis popular do Modernismo hispanoamericano despois de Rubén Darío e aínda conserva moitos lectores, sobre todo, polo seu poemario amoroso *La amada inmóvil*, que lle fai competencia ao de Pablo Neruda. Nacera en Tepic, México en 1870 e foi diplomático. Morrerá en Montevideo en 1919. Poeta, mais tamén narrador e ensaísta, o seu verso foi evoluíndo dende a opulencia do Modernismo máis sonoro cara a unha poesía máis sinxela, intimista, sempre dominada polo sentimento relixioso, ás veces heterodoxo, con grande presenza da morte. O texto elixido por Fabeiro foi seleccionado do poemario *Elevación* (1917), mais varioulle o título e a medida dos versos. No libro de Nervo levaba o título de “*Tú*”, mentres que o noiés titulouno “*Señor*”. Na versión orixinal estaba formado por catro estrofas de oito versos heptasílabos. Fabeiro converte o poema en catro estrofas de versos de arte maior, en alexandrinos:

*Señor. Ti pirmeiro. Ti logo. Ti na fondura
inmensa do vacío. Na fondura interior.
Ti no abrete que canta e na noite que pensa.
Ti na frol das carqueixas; nas carqueixas sin frol.
Ti a un tempo no Cénit e no Nádir. Ti en todas
as transefiguracións, i en todo o padecer.
Na capela dos Mortos. Na noite do casoiro;
no derradeiro bico; no pirmeiro tamén.
Ti nos ollos azúes e nos ollos escuros;
na frivolidade quinceleira cruel;
nas horas garimosas dos tempos xa maduros.
Ti na máis negra algarve. Ti no mais outo Edén.
Si a Cencia enfonchada non te vé, eu véxote;
si os seus beizos negárate, eu che proclamarei:
por cada home de dúbida, miña alma di: “Eu creio”
¡E con cada fê morta, mais grande é miña fê!*

Poesía Allea Verquida o Galego

por MANUEL FABEIRO GOMEZ

Poema De Taras Shevchenko

TANTO ME TEN

Tanto me tén! Na Ucrania
vivires, ou fora dela.
Non sei si lembraras
que estou en neve aléa,
ou si me esquecerán
nas longuras estereas.
Tanto me tén! É o mesmo!
Ante xente estranxeira
crece na escravitude;
e nas miñas meixelas
non sentin as bagallas
garimosas e ledas,
nin manciñas de nai,
nin dos meus as apertas.
Hei de morrer, chorando
nunha moura caldeá.
Irá todo comigo,
¡unha sinal non queda
de min, e do meu paso
na Ucrania feitiçeira;
na nosa, nosa Ucrania,
pero non nosa terra,
O pai non lembrará
ó fillo miña ideia,
nin lle dirá: "Rapaz,
prega por él, pois pregas
pelo mártir da Ucrania."
Ila de pregar, Cecais...
Tanto me tén! É o mesmo!...
Pero non é igual...
É cando os homes malos
abelen nosa Ucrania,
e no meio do lume
a esperten arroñada...
¡Entón non será certo
que non me importa nada...!

¿Ou esqueceronme xa?
¡Xa me esqueceron! ¡Xa dormen!
De min, nada sabrán.
Da miña sorte, estrelita,
¡nunca lle queiras contar!

Na Cadéa, 1847.

Poema de Xosé Hernández

MARTIN FIERRO

Mais onde outro criollo pasa,
Martín Fierro ha de pasar.
Ningún o fai recuar,
nin as pantallas o espantan,
e dende que todos cantan
eu tamén quero cantar.

Gloria miña é vivir ceibo
como o pasaro do ceo;
non logo niño no chan
onde hai tanto que sufrir,
e ningún me ha de seguir
cando me boto a voar.

Si dás o teu corazón
a unha muller querida,
non fagas mala portida
que ofenda a esa muller;
sempre nos bota a perder
unha muller ofendida.

Ningún se vexa ofendido,
pois a ningún incommodo,
e si canto diste modo
é por atopalo ben:
non é por mal de ningún,
sinón para ben de todos.

Poema de Paul Verlaine

CHOIVA

No meu corazón hai choros,
como choiva na cibá,
¿De onde vén esta langor
que no corazón está?

Un doce bailar de choiva
nos tellados e no chan,
¡Para un corazón dorido
cómo ise bailar non hai!

Meu corazón abajado
non se cansa de chorar.
¡Si non tivo treidorías
non se debe de luar!

Teño unha pena moi grande:
De non poder exprimir
que sin amor nin xenxeiras
triste o corazón está!

*Que tristes as olas van
a bicar tua praia ignota
onde parece que llota
toda a brétima d'Ossián!
Saberán cecais os mares
do sufrir da tua Raza
que entre saloucos s'abrazo
aos Cristos dos seus allares?*

A tradución deixa mala impresión polos erros de imprenta, pois está claro que o que debe dicir no terceiro verso da primeira estrofa é “flota” e non “llota”, o que se pode comprobar pola versión orixinal:

*¡Qué tristes las olas van
a besar tu playa ignota,
donde parece que flota
toda la bruma de Ossian!*

Tamén o derradeiro verso da segunda estrofa contén un erro, pois ofrece “allares”, por “altares”:

*¿Saben acaso los mares
el tormento de tu raza
que, entre sollozos, abraza
los Cristos de sus altares?*

O poema pertence ao libro *Éxodo y las flores del camino*. Non coñecemos outras versións de Amado Nervo ao galego.

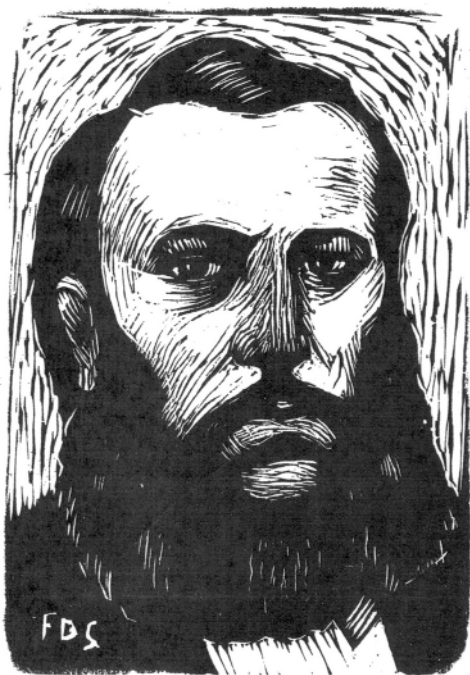
Xosé Hernández (1834 – 1886) é o representante por excelencia da poesía gauchesca, que levou ao seu máximo de popularidade co *Martín Fierro* (1872), que coñeceu, cando menos, catorce edicións ata 1894. En 1879 publicou *La vuelta de Martín Fierro* e hoxe adoitan editarse as dúas obras xuntas. Fabeiro confecciona un poema co título “*Martín Fierro*” formado por catro sextetas, estrofa tamén coñecida como ‘hernandina’, pero que en realidade corresponde a distintas partes das dúas obras, e así os seis primeiros versos correspóndense cos versos 25 a 30 do Canto I da primeira parte, mentres que a segunda sexteta corresponde aos versos 91 a 96 tamén da primeira parte, mentres que a

Para poder comparar, velaí vai a primeira estrofa de Amado Nervo na súa lingua orixinal:

*Señor, Señor, Tú antes,
Tú después; Tú en la inmensa
hondura del vacío
y en la hondura interior:
Tú en la aurora que canta
y en la noche que piensa;
Tú en la flor de los cardos
y en los cardos sin flor.*

Na tradución de Fabeiro, propia deses anos, conviven arcaísmos como “outo” con vulgarismos como “pirmeiro”, pero quizais o que máis sorprende é a escolla léxica para traducir a palabra castelá “sima”, que el substitúe por “algarve”, un claro lusismo.

Amado Nervo non é frecuente atopalo traducido ao galego, pero Fabeiro contaba cun antecedente aínda que non para o mesmo texto, pois un descoñecido **F. Pita** traduciu en 1921 o poema “*Frente a Irlanda*” para *A Nosa Terra* (nº 141), do que reproducimos as primeiras estrofas:

JOSÉ HERNÁNDEZ POR FRANCISCO DE SANTO

terceira estrofa pertence xa a *La vuelta de Martín Fierro*, versos 4.757 a 4.762 do Canto XXXII e a derradeira estrofa é tamén a derradeira de *La vuelta de Martín Fierro* e da obra, é dicir, os versos 4.889 a 4.894. As razóns que dá Fabeiro para traducir este texto consisten en que considera que non hai “ninguén mellor que o Martín Fierro, pra falar na nosa língoa. Moitas veces, parece ver anacos das nosas cantigas populares nos mañíficos versos de Xosé Hernández”. Velái a tradución:

*Mais onde outro criollo pasa,
Martín Fierro ha de pasar.
Ninguén o fai recuar,
nin as pantasma o espantan,
e dendes que todos cantan
eu tamén quero cantar.
Gloria miña é vivir ceibo
como o paxaro do ceo:
non logo niño no chan
onde hai tanto que sufrir,
e ninguén me ha de seguir
cando me boto a voar.
Si dás o teu corazón
a unha muller querida,
non fagas mal a partida*

*que ofenda a isa muller:
sempre nos bota a perder
unha muller ofendida.*

*Ninguén se vexa ofendido,
pois a ninguén incomodo,
e si canto diste modo
é por atopalo bén:
non é por mal de ninguén,
sinón para bén de todos.*

Para poder ver como traduciu Fabeiro a Hernández, nada mellor que reproducir os versos orixinais da segunda estrofa, que é a que trae un certo problema de sentido debido á palabra “logo” do terceiro verso, que é claramente un erro de imprenta, pois debía dicir “fago”:

*Mi gloria es vivir tan libre
como el pájaro del cielo;
no hago nido en este suelo
ande hay tanto que sufrir,
y nades me ha de seguir
cuando yo remuento el vuelo.*

José Hernández non aparece só pola man de Fabeiro en lingua galega, pois en 1980 apareceu en Buenos Aires unha traducion completa do *Martín Fierro*, feita por Ber-

JOSE HERNANDEZ

MARTIN FIERRO

EL GAUCHO MARTIN FIERRO
LA VUELTA DE MARTIN FIERRO

EDICION CRITICA DE
ANGEL J. BATTISTESSA
SEGUNDA EDICION

PREMIO RICARDO ROJAS

ILUSTRACIONES DE
ALBERTO GÜIRALDES

EDICIONES PEUSER

MARTÍN FIERRO DE JOSÉ HERNÁNDEZ

naldino Souto, un galego emigrado dende a adolescencia á Arxentina dende a súa Ribadavia natal. Esta tradución foi reeditada pola Xunta de Galicia no ano 2003. É un caso case único o de que un poeta arxentino teña un volume completo traducido ao galego, aínda que é verdade que existe tamén o caso de Rafael Obligado, do que hai tradución do seu *Santos Vega* en 1981 pola man de **Alexandro Castro-Morgadas**. É interesante comparar como traduce Souto a derradeira estrofa de *La vuelta de Martín Fierro*:

*Ningún se vexa ofendido
pois a ninguén incomodo;
e se canto deste modo
por encontralo oportuno,
non é para mal de ningún
senón para ben de todos.*

Máis estraño é o caso de **Taras Shevchenko**, o poeta nacional de Ucraína, do que non coñecemos ningunha outra versión en galego. Nacera en Morinzi, perto de Kiev en 1814 e faleceu en San Petesburgo en 1861, fillo dun servo, sendo redimido por dez mil rublos, pasando en 1838 a estudar na academia de belas artes da cidade na que faleceu. Foi un nacionalista que dirixiu a Liga Patriótica para unir os pobos eslavos e abolir a servidume. Preso durante dez anos, foi logo amnistiado por Alexandre II. Só viviu en liberdade doce anos da súa vida. Partindo da poesía popular, a súa obra manifesta unha grande preocupación pola liberdade e polos oprimidos. Moi famoso pola obra *Cáucaso*, a súa obra completa editouse en 1888. Probablemente represente para Fabeiro Gómez un símbolo de liberdade nacional e cumpra o papel que tivo para os nacionalistas de preguerra **Arand Nazariantz** (1881), o poeta armenio polo que tanto interese sentiu Risco e do que apareceron traducións na revista *Nós* en 1921 e no xornal *A Nosa Terra* o ano anterior. A única razón que dá Fabeiro para traducir este texto é que o considera “*moi exeitado pra unha revista eisi*”, supoñemos que querendo dicir que un poeta da liberdade é axeitado para unha revista do exilio que representa esa mesma liberdade fronte ao franquismo. Velaí o texto, titulado “*Tanto me tén*”, asinado na cadea en 1847:

*Tanto me tén! Na Ucrania
vivirei, ou fora dela.
Non sei si lembrarán
que estou en neve alléa,
ou si me esquecerán
nas longuras estéreas.
Tanto me tén! É o mesmo!*

*Antre xente eistranxeira
crescín na escravitude;
e nas miñas meixelas
non sentín as bagullas
garimosas e ledas,
nin manciñas de nai,
nin dos meus as apertas.
Hei de morrer, chrando
nunha moura cadéa.
Irá todo conmigo,
i unha sinal non queda
de mín, e do meu paso
na Ucrania feiticeira;
na nosa, nosa Ucrania,
pero non nosa terra.
O pai non lembrará
ó fillo miña ideia,
nin lle dirá: “Rapaz,
prega por él, pois pregas
polo mártir da Ucrania”.
Ha de pregar. Cecaís...
Tanto me tén! É o mesmo!...
Pero non é igoal...
E cando os homes malos
abalen nosa Ucrania,
e no meio do lume
a esperten arroiñada...
¡Entón non será certo
que non me importa nada...!*

.....
*¿Ou esqueceronme xa?
¡Xa me esqueceron! ¡Xa dormen!
De mín, nada saberán.
Da miña sorte, estrelaña,
¡nunca lle queiras contar!*

O derradeiro dos textos que imos reproducir é un caso moi diferente, pois existen varias versións do mesmo feitas por tradutores distintos. Estamos a falar de **Paul Verlaine** (1844 – 1896) e do poema “*Choiva*”:

*No meu corazón hai choros,
como choiva na cibdá.
¿De onde vén ista langor
que no corazón está?
Un doce balbor de choiva
nos tellados e no chan.
¡Para un corazón dorido
cómo ise balbor non hai!*

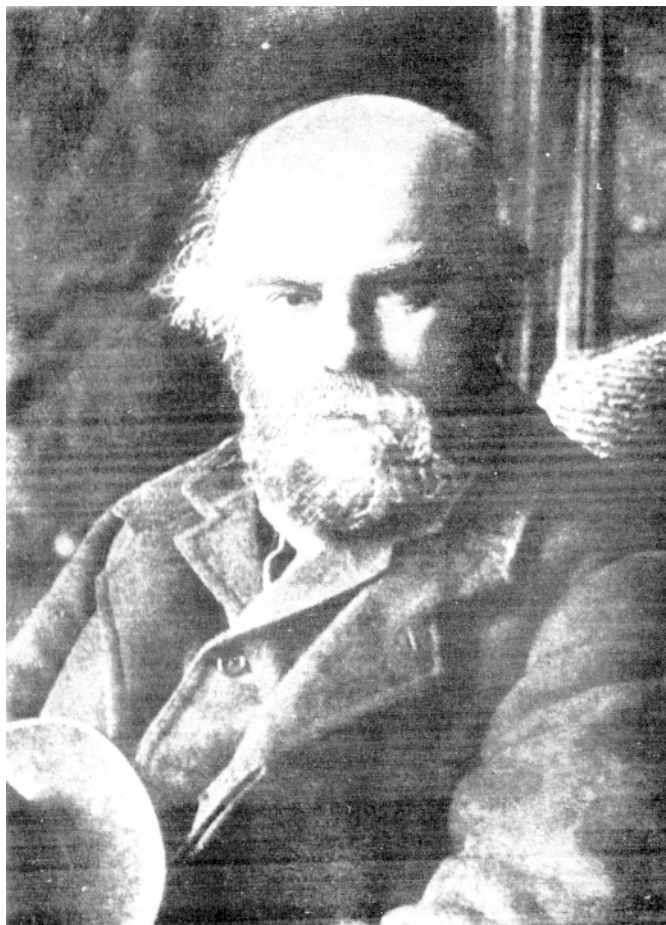
*Meu corazón abafado
non se cansa de chorar:
¡Si non tivo treidorías
non se debe de laiar!
Teño unha pena moi grande:
De non poder eispricar
que sin amor nin xenreiras
triste o corazón está!*

O poema pertence á obra *Romances sans paroles* (1874) e foi composto en Londres por Verlaine en 1872. Poema moi apreciado polos homes da Xeración Nós e conservamos un manuscrito de Vicente Risco que reproduce a versión francesa, a partir do cal fixo a súa tradución **Antón Losada Diéguez**:

*Choros n-a-y-alma miña
e chuvia n-a cidá
donde ven a morriña
que fire n-alma miña?
Que doce e o chover
n-a terra e n-os tellados!
Pr-a y-alma esmorecer
que cántiga o chover!
Eu non sei porque chora
este meu curazon
ningunha cousa o acora
e sin ferida el chora.
Y-este é o gran dolor
o non saber porqué
sin noxo nin amor
miña alma ten door.*

O poeta noiés di que traduciu este poema, “*Pluie*”, comentando que coñece moitas versións tanto en galego como en castelán, pero que ningunha era popular. O máis sorprendente da tradución de Fabeiro quizais sexa a solución “*langor*”, para o orixinal “*langueur*”, creando un galicismo, o que tamén fixeron outros tradutores, mais non Losada que o substitúe por un acertado “*morriña*”.

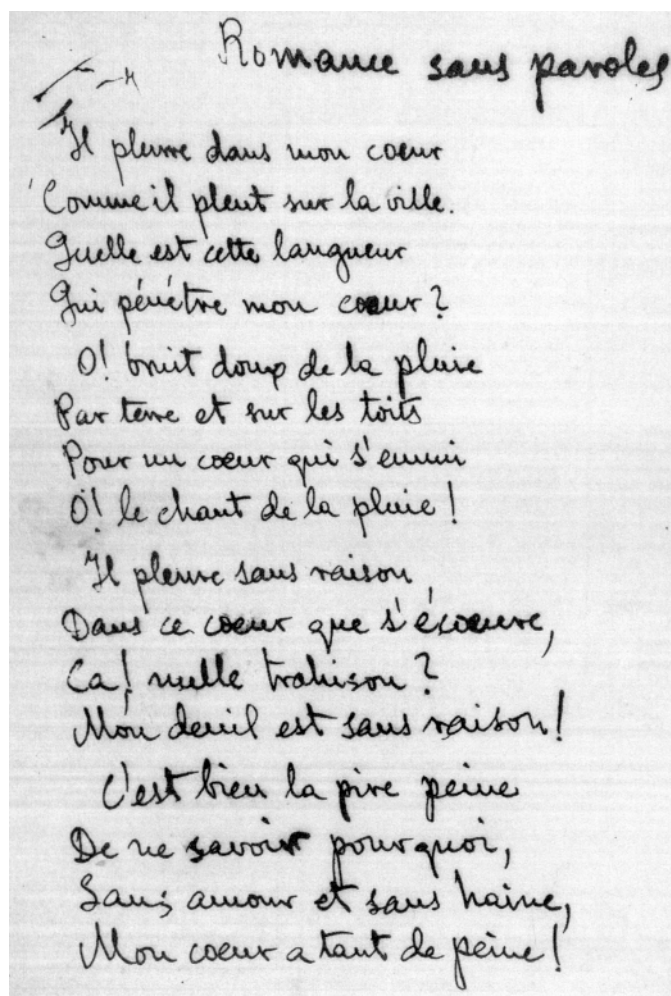
Xa en 1890 **Emilia Pardo Bazán** fixera unha versión en prosa castelá, de mala calidade, do poema de Verlaine “*Parraféo sentimental*”, do que logo hai tradución ao galego de **Correa Calde-**

PAUL VERLAINE

rón en 1918 e de Losada Diéguez en *A Nosa Terra* en 1920. Tamén **Lois Tobío**, en 1949, no volume *Poesía inglesa e francesa vertida ao galego*, que apareceu en Buenos Aires, en colaboración con Plácido Castro e Delgado Gurriarán traduciu o mesmo texto que Fabeiro. Outros textos de Verlaine foron traducidos por Cunqueiro (“*Despedindo uns poemas*”), en 1970, ou por Xesús González Gómez que traduciu “*Canción de outono*” en 1971. Este último fixo un repertorio das traducións do francés ao galego, no que non inclúe as feitas por Fabeiro.

Non contamos aínda cun repertorio completo das traducións feitas ao galego, aínda que nos últimos tempos aparecen moitos estudos parciais sobre a tradución en Galicia. Cremos que non se debe esquecer o labor de homes como **Manuel Fabeiro Gómez**, que contribuíu a enriquecer o repertorio galego ao poñer na nosa lingua os autores estranxeiros. Non é un caso único no Barbanza, pois outros dos nosos autores e autoras realizaron tamén este traballo, como é o caso dos sonenses **Xosé Iglesias Roura** e **Blanca-Ana Roig Rechou**, dos noiéses, **Antón Avilés de Taramancos**, que puxo en galego a Saint-John-Perse, Valéry e Hill, **Ramón Mariño Paz**; tamén os ribei-

MANUSCRITO DE RISCO CO POEMA DE VERLAINE

renses **Antonio Lorenzo**, tradutor da *Biblia* nos anos cincuenta, **Xabier López Marqués**, os rianxeiros **Faustino Rey Romero** ou **Olegaria Dieste**, a pobrense **Ana Boullón Agrelo** e outros varios. Na xeración de Fabeiro Gómez a tradución foi un aspecto moi atendido por todos os autores importantes como foron Álvaro Cunqueiro, Miguel González Garcés, Manuel Casado Nieto, Aquilino Iglesia Alvariño, Francisco Fernández del Riego, García-Sabell, Carballo Calero, Ramón Piñeiro, Evaristo de Sela, Díaz Castro e outros, que comprenderon o necesario que era para o galego e para a súa literatura abrir o seu repertorio a novas formas, a novas ideas, a novas imaxes.

BIBLIOGRAFÍA

- ALONSO GIRGADO, L. (Dir.): *Plumas e letras en La Noche (1946 – 1949)*, Santiago, Xunta de Galicia, 1996.
- CASTRO RODRÍGUEZ, X.: “Tres poetas de Noia ancorados á matria”, en V.V.A.A.: *Noia. Ribeiras de mar enxoiro*, Noia, Sociedade Liceo, 2003.
- FABEIRO GÓMEZ, M.: “*O lobicán*”, *Tapal*, Noia, nº 8, agosto, 1954. Traducción de Franz Werfel.
- “*Poesía allea verquida o galego*”, *Vieiros*, México D.F., nº 4, (1968).
- GONZÁLEZ GÓMEZ, X.: “*Franza nos nosos escritores*”, *Grial*, nº 99, (1988), pp. 102 – 111.
- HERNÁNDEZ, José: *Martín Fierro. El gaucho Martín Fierro. La vuelta de Martín Fierro*, Buenos Aires, Peuser, 2ª Ed., 1964. Edición crítica de Ángel J. Battistessa.
- *Martín Fierro*, Santiago, Xunta de Galicia, 2003. Trad. de Bernardino Souto e prólogo de Luís Martín Tobío.
- LOSADA DIÉGUEZ, A.: *Traduccions poéticas*, Pontevedra, Bibliófilos Gallegos, 1999. Edición e estudo de Cristina Marchisio.
- NERVO, A.: *Primavera y flor de su lírica*. Madrid, Aguilar, 1971. Prólogo e selección de Alfonso Méndez Plancarte.
- NOIA, C.: “*Historia da traducción en Galicia no marco da cultura europea*”, *Viceversa*, nº 1, (1995), pp. 13 – 62.
- PITA, F.: “*Frente a Irlanda*”, *A Nosa Terra*, nº 141, 31 – 05 – 1921. Trad. de Amado Nervo.
- REAL PÉREZ, B.: “*A traducción e os textos traducidos ó galego no período 1907 – 1936*”, *Viceversa*, nº 6, (2001), pp. 9 – 36.
- RISCO, V.: “*Rabindranath Tagore i-o nazionalismo indio*”, *A Nosa Terra*, nº 123, 15 – 07 – 1920, pp. 3 – 5.
- SANTORO DE MEMBIELA, J.: “*Recepción alemana e identidade literaria galega: o papel das traduccions*”, *Anuario de Estudios Literarios Galegos* 1999, Vigo, Galaxia, 2001, pp. 149 – 162.

O Muro de Berlín (1961 - 1989)

Agustín Agra

13 de agosto de 1961. Soldados alemán orientais, obedecendo ordes dos líderes do seu país, a extinta República Democrática Alemá, rodean con arame de pugas a metade occidental de Berlín co obxectivo de illala. Erguen unhas fortificacións temporais que acadan cento sesenta e dous quilómetros de lonxitude, corenta e cinco dos cales fenden a cidade en dúas partes. A mesma tarde dese día medio millón de persoas se manifestan en contra do peche unilateral da fronteira, e o Chanceler alemán, Konrad Adenauer, mantén unha reunión de urxencia co responsable da diplomacia americana, Dean Rusk, en Roma. Ambos dirixentes cren que as medidas son provisionais, coa intención de exercer maior control sobre os traballadores que pasan a diario a fronteira, de aí a sorpresa cando o 15 de agosto comezan a remplazar as cercas de arame por grosos bloques de formigón prefabricado, levantando un complexo sistema de muros de cinco metros de altura coroados por arame de espiño, valados electricados e fortificacións defendidas por niños de metralladoras, minas antitanque e torres de vixilancia. Rúas enteiras, vías de tren, estacións de metro e incluso cemiterios son destruídos para permitir a súa construción. Edifícios completos que quedan dentro desta liña divisoria son desaloxados e tapiados para evitar que poidan ser utilizados como puntos de fuxida. Nacía deste xeito o Muro de Berlín, unha barreira preventiva,

segundo o bloque comunista, contra a interferencia política e o perigo dunha hipotética invasión por parte das potencias de Occidente. Acadaría en pé 28 anos.

Aínda que levantado nese 1961, os antecedentes que levaron á súa construción xurdiron anos antes, cando, ao remate da Segunda Guerra Mundial, as potencias vencedoras dividiron a derrotada Alemaña nazi en catro sectores que foron ocupados respectivamente por Estados Unidos, Francia, Gran Bretaña e a, polo entón, Unión Soviética. Produciuse logo, despois da conferencia de Postdam, a fusión dos sectores xestionados polos tres primeiros nun único Estado que se deu en chamar República Federal Alemá (RFA). No sector soviético fundouse un outro estado, dirixido por un réxime comunista, a República Democrática Alemá (RDA).

Berlín, a capital do Reich, quedaba incrustada no territorio ocupado polos soviéticos e foi, a súa vez, dividida tamén en catro, deixando os tres sectores do Berlín controlado polos occidentais como unha illa no medio da RDA, converténdose nun centro de espionaxe e de propaganda antisoviética e en lugar de acollida para os milleiros de alemáns orientais que pretendían fuxir da ditadura

EDIFICIO DO REICHSTAG O FINAL DE GUERRA, EN 1945

CULTIVANDO EN FRONTE Á PORTA DE BRANDEBURGO. 1947

comunista. Un escaparate da prosperidade de Occidente situado no corazón dun estado comunista, un enclave xeoestratéxico fundamental xa que logo para os occidentais.

Cando as tres potencias occidentais unificaron as súas zonas no 48, levaron a situación a unha escalada imparable de acontecementos na que os soviéticos responderon levando a cabo un bloqueo total das comunicacións viarias e ferroviarias que enlazaban Berlín coas zonas occidentais do país. Os aliados víronse abocados a un obrigado aprovisionamento diario, establecendo unha ponte aérea para abastecer a cidade illada na que voaron centos de aparellos sen descanso, carrexando milleiros de toneladas de provisións, auga, menciñas... até os tres aeroportos da cidade asediada. Un esforzo ímprobo que durou dende o 26 de xuño do 48 até que, finalmente, o 12 de maio do 49, se levantou o bloqueo.

A pesar de que a RDA era considerada unha das nacións máis produtivas do bloque comunista, o seu estándar de vida quedaba moi por debaixo do da Repú-

blica Federal. O milagre económico desta facía que calquera tipo de comparación entre ambos os sectores da cidade fora favorable ao occidental, polo que non é de estrañar que a hemorraxia de poboación, especialmente traballadores cualificados, da RDA a Berlín Oeste fora cada vez maior. Podían estes cruzar se posuían unha autorización expresa das súas autoridades e, ao pechar a fronteira, pasouse de 80 puntos de paso a tan só 12, un deles o famoso *Checkpoint Charlie* da Friedrich Strasse, no sector americano. Ao estar aberta a fronteira en Berlín, moitos xermano-orientais aproveitaban esa vía para fuxir a Occidente agardando atopar meirandes oportunidades económicas amais de liberdade política. A orixe da crise radicou nese continuo fluxo de traballadores dende o territorio controlado polos soviéticos cara á zona occidental xa que eran cada día máis de cincuenta mil os berlineses do Leste que atravesaban os puntos de control para ir traballar ao sector occidental decidindo moitos deles non regresar ao finalizar a xornada. Estímase que, entre 1949 e 1961, uns 2,7 millóns de alemáns orientais fuxiron cara á República Federal, facéndoo máis da metade deles a través de Berlín. A situación xeraba unha tensión insostible entre ambos os dous bloques, polo que o goberno da RDA decidiu tomar medidas drásticas para deter as fugas que estaban minguando algo máis que a forza laboral do país.

O 27 de novembro do 58 Krushev lanzou un ultimato ás potencias occidentais que levou a tensas negociacións e a un encontro entre Kennedy e Krushev en Viena en 1961, mais non serviu para mover a posición occidental definida como *three essentials*: mantemento da presenza occidental en Berlín occidental; mantemento do dereito de acceso; libre elección por parte de Berlín oeste do seu réxime político. Isto, unido ao de cada vez máis alto ritmo das fuxidas, precipitou que o 13 de agosto de 1961 se iniciara a construción do muro que habe-

APROVISIONAMENTO AÉREO DO BERLÍN BLOQUEADO. 1948

ría de separar ambas zonas da cidade e illaría completamente ao Berlín occidental. Este Muro da Vergoña indignou á opinión pública de occidente desacreditando aínda máis a postura soviética e converténdose no máis importante símbolo da Guerra Fría.

A maioría das fuxidas a través do muro aconteceron nos primeiros meses, cando este non estaba aínda completamente selado. Os sistemas empregados para atravesalo foron do máis diverso e imaxinativo. Un dos máis espectaculares ocorreu en outubro do 64, cando 57 residentes de Berlín oriental lograron pasar por baixo, axudados por estudantes e familiares que vivían no lado occidental, cavando un túnel dunha lonxitude de 145 metros e unha altura de 70 cm a 13 metros de profundidade e enlazando unha antiga panadaría cuns patios do lado oriental. En 1979 dúas familias, catro adultos e catro nenos, lograron fuxir nun globo de aire quente feito por eles mesmos. No seu primeiro ano de existencia foi arremetido 14 veces por camións pesados e lograron escalalo máis de cinco mil alemáns orientais, incluídos 574 gardas fronteirizos. Sesenta mil persoas foron sentenciadas por intentar fuxir da RDA, algunhas delas simplemente por facer preparativos. A pena por axudar aos fuxitivos era de cadea perpetua. Nos seus vinte e oito anos de existencia cobrouse a vida de alomenos 239 persoas, xa fosen baleadas polos *bopos*, os feros axentes da *stasi*, a policía oriental, afogadas nas augas do Spree, o río que percorre a

CHECK POINT CHARLIE, OUTUBRO DE 1961

cidade, ou nalgún dos lagos que a circundan. A derradeira vítima foi Chris Gueffroy, morto a tiros o seis de febreiro do 89, dúas semanas antes de que se levantara a orde de disparar aos fuxitivos.

No decurso do verán de 1989 grupos de cidadáns da RDA ocuparon as sedes diplomáticas da RFA en Praga, Budapest e Varsovia, entre outras cidades europeas, para esixir o visado de entrada. O 10 de setembro o goberno da RDA decidía a apertura das súas fronteiras con Hungría dando comezo a unha fuxida masiva, pois o país veciño abría as súas portas aos países occidentais como parte das reformas auspiciadas polo líder soviético Mikhail Gorbachev e a súa política de Perestroika. A migración entre os países comunistas non tiña restricións polo que os cidadáns da RDA podían pasar a Hungría e logo, dende alí, saír a calquera outro lado. Esta repentina apertura ergueu o ánimo da xente e deu lugar a enormes manifestacións. O catro de novembro acontecía unha multitudinaria na Alexanderplatz, no Berlín Oriental, na que participaron máis dun millón de persoas. O día 9, sobre as 7 da tarde, o líder do partido comunista do Berlín Oriental, Gunter Schabowsky anunciaba que a fronteira con Berlín Occidental sería aberta para viaxes privadas ao exterior. Finalmente, na noite do 9 ao 10 de novembro, aos poucos días dos fastos da celebración do 40 aniversario da RDA, abríase a fronteira entre as dúas Alemañas e o goberno do Leste daba vía libre aos seus cidadáns para pasar ao sector occidental. Caía dese xeito o muro de Berlín, símbolo da Europa dividida e da existencia mesma do bloque comunista europeo, totalitario e decadente. O acontecemento, un dos fitos da nosa época.

A caída do Muro foi o resultado dunha imparable revolución popular que aniñou durante máis de corenta anos, e que coñeceu sucesivos estalidos debido a inviabilidade na práctica dos réximes stalinistas, e pódese inscri-

CONTROL NA PORTA DE BRANDEBURGO.
ANOS 60

bir na onda de levantamentos que se iniciara no propio Berlín no ano 53 e que fora duramente reprimida polos tanques soviéticos, continuara en Budapest no 56 e na Primavera de Praga, a revolución púrpura de Checoslovaquia, no 68, e nas revoltas da clase obreira polaca en 1980, opóndose todas elas a soportar as cargas que supuña a *coexistencia pacífica* e a *distensión*. Estas revolucións, que levaron en 1989 a derribar os gobernos comunistas das democracias populares e varreron ao sistema comunista de Europa, acadaron o seu cenit na apertura do muro o 9 de novembro dese ano. Era a caída do maior símbolo da guerra fría, un dos momentos clave da historia do século XX, e supoñía a fin da existencia do mundo comunista nado en novembro de 1917, quizais o fenómeno político máis importante do século, máis aínda que o breve auxe do fascismo.

A importancia da caída do mundo comunista queda reflectida nos efectos que tivo: de partida acabou coa competencia política mundial entre dous sistemas que se estaban a disputar a hexemonía planetaria, a Guerra Fría, que marcou a segunda metade do século XX e que tivo ao mundo ao borde do holocausto nuclear en máis dunha oportunidade; aparte dos puntuais estoupidos na fronteira dos dous imperios, capitalista e comunista: Corea, Vietnam, Afganistán e Cuba entre outros, e con importantes implicacións noutros graves conflitos internacionais como as guerras do chamado Oriente Medio. Outras derivacións do suceso non son menos importantes, como o é a consolidación do rol de EE.UU, e da mesma OTAN, como xendarmes do planeta, cun poder inconmensurable, non acadado por ningún outro imperio na historia. Fíxose posible dende entón a globalización económica, sen barreiras, e o esmague no eido cultural estase a enxergar dun xeito incuestionable, por máis que ese sexa un proceso máis longo e complexo. En canto ás ideoloxías pódese afirmar sen dúbidas, mais con tremor na voz, que non son xa máis que meros referentes intelectuais.

No momento da reunificación, cando a nova Alemaña xurdía arredor do lendario edificio do Reichstag e da non menos mítica Porta de Brandeburgo, os temores centrábanse sobre todo nas repercusións económicas da anexión dun país en bancarrota tras o fracaso do socialismo real, cun desemprego que acadaba a máis do 40% da poboación activa, e que esta arrastrase á puxante RFA polo camiño da inflación. Mais nada disto ocorreu, e o auxe do territorio da ex RDA non o pode negar ningún observador como demostran todas as estatísticas, e o seu ritmo de crecemento permite aventurar que non tardará en lograrse a equiparación.

A fusión económica é un éxito, e a Alemaña unificada pode percibir con orgullo os logros económicos da uni-

O MURO E A PORTA DE BRANDEBURGO. 10
DE NOVIEMBRO DE 1989

dade, que resultou moito máis sinxela do agardado, chegándose posiblemente até o límite do posible tanto no económico como no político, neste proceso de disolución entre os dous sistemas sociais. A día de hoxe, nesta era Merkel acabada de iniciar, a nova Alemaña segue a ser o motor económico e político de Europa, a pesar da crise que parece vivirse dende a reunificación. Pero o que non chega é a unidade interna, e observadores e políticos de todas as cores recoñecen que se atopa lonxe de conquistar nas mentes dos cidadáns, e é agora un outro muro, desta vez psicolóxico, o que separa aínda aos cidadáns das dúas Alemañas, unha barreira que se teme tardará moito en desaparecer. O escritor Stefan Heym resumiu o proceso da reunificación cunha lúcida metáfora: é como a serpe que tragou un ourizo. O ourizo desapareceu, mais a serpe vai ter problemas de dixestión.

E mentres uns muros caen outros continúan a se erguer. Érguense en Palestina e en Melilla, levántanse no deserto de Sonora tentando continuar a obra da natureza, insuficiente o río Bravo para frear aos *pendejos* lombos mollados. Érguense barreiras de cerrazón separando crenzas e cores de pel. Érguense murallas por todas as partes arredando ideoloxías, paredes de odios, xenreiras entre os pobos. Muros a interpoñerse entre as xentes condenándoas á incomunicación, ao illamento e ao silencio.

A porfía cos funcionarios

A razón da forza contra a forza da razón (I)

Domingo Campos

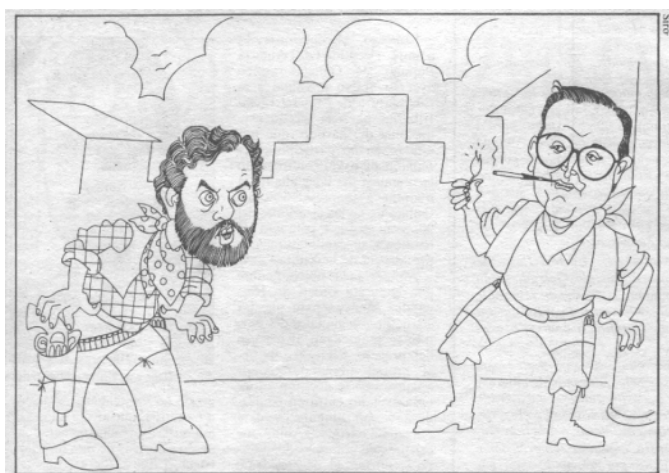
Pregúntaballe nunha ocasión un veciño a Pastor Alonso nos inicios do seu mandato como alcalde pola carencia de subministro de auga potábel no lugar de residencia, na periferia de Noia, e sobre o prazo aproximado no que pensaba pór lle unha efectiva solución.

— ¡Ai, amigo meu! É que... ¿sabes?, no concello témosche unha cuadrilla de funcionarios preguiceiros que se pasan a mañá comendo bocadillos e tomando café e, claro, ¡así non hai quen faga as cousas! Pero non te preocupes que estamos a piques de arranxa-lo problema e ¡aquí todos a traballar e senón cada un á súa casa! —respondeulle o alcalde sen cortarse nin un pelo.

O veciño, que non tiña nada de pampo, contestoulle de súpeto rebaténdoo con desenvoltura:

— ¡Menos labia, Pastor, que nin somos parvos nin consentimos que nos tomen por tal! ¡Este non é un asunto dos funcionarios, senón dos políticos! E ademais, ¿sabes o que che digo?, pois que eu teño un familiar que é funcionario do concello e de lorchán non ten nada. ¡Así que, un pouco máis de respecto!

— ¡Xa, oh, xa, pero en tódalas colleitas hai boas espigas! —contestoulle o alcalde sen descomporse, pasándolle a man polo ombreiro e esbozando un sorriso anxelical, como se non fose quen nin de matar unha pulga—. E nestas derivou a conversa cara o tempo que facía.

CARICATURA DE SIROT CON PASTOR ALONSO E MANUEL CARRASCO
(LA VOZ DE GALICIA, 03-11-1988)

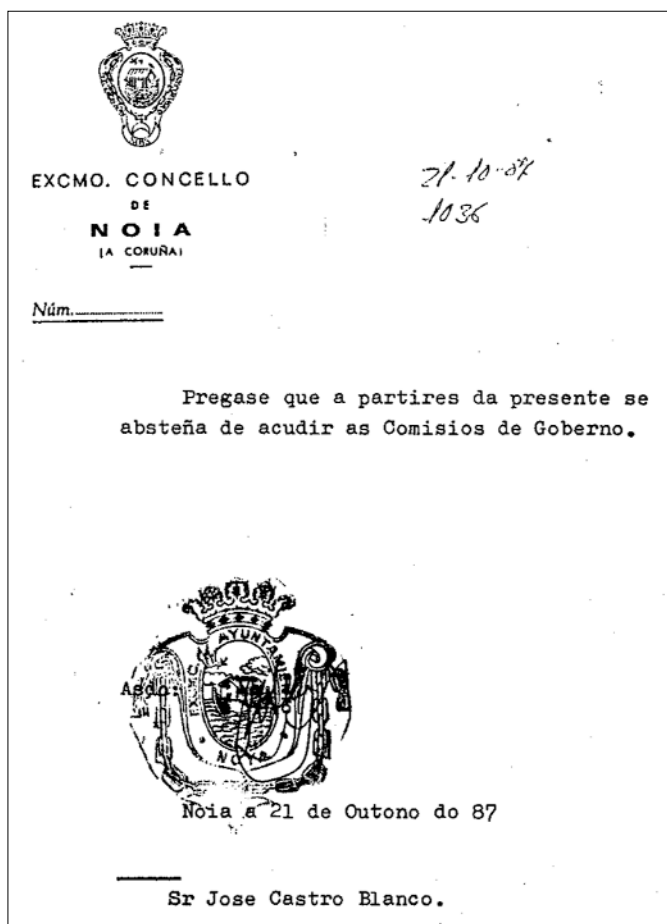
Por certo, cando Pastor Alonso foi inhabilitado como alcalde aínda non cumprira a promesa de instala-la acometida de auga potábel ao lugar no que, afortunadamente, inda vive o veciño.

É este un dato anecdótico, pero non por iso menos ilustrativo da recoñecida dialéctica frívola e imaxinativa de Pastor Alonso.

Mais, aparcando o anecdótico e centrándonos no obxecto central do traballo, cómpre ante todo dicir que para entende-la situación tan convulsa e nebulosa que se comezou a vivir no eido da política local e na mesma sociedade noíesa aquel outono de 1987 cónvén, en primeiro lugar, tomar en consideración o transfondo no que se inxeriu, sen ofuscarse co que se fixo aparecer teimudamente e de xeito interesado nun primeiro plano.

O PERÍODO DA TRANSICIÓN (1979-83)

O principio que inspira o labor do primeiro goberno democrático é o da eficacia, é dicir, consolidar unha administración ao servizo dos cidadáns.

ESCRITO DE PASTOR ALONSO A JOSÉ E. CASTRO BLANCO COA ORDE DE NON ACUDIR ÁS COMISIÓNS DE GOBERNO.

(Fonte: arquivo particular)

O marco legal co que este goberno local ten que des- envolve-la súa actividade nestes catro primeiros anos de democracia non é precisamente o máis axeitado para posibilitar unha tarefa de reformas, porque na normativa vixente, a “Ley de Régimen Local”, que data de 1955, descoñécense principios tan fundamentais coma a des- centralización, a autonomía local e o propio sistema democrático, ¡que non son descoñecementos menores!

Os aspectos básicos sobre os que se vai proxecta-la reforma son os que decontino enumeramos:

Organización.- Que está baseada principalmente nunha actualización das estruturas administrativas inter- nas, adaptando o seu funcionamento aos máis elementais principios democráticos e de autonomía demandados pola nova realidade socio-política.

Persoal.- A reforma da función pública local, reali- zada sen estridencias e coa ausencia de conflitos serios, tradúcese nun mellor funcionamento administrativo e nun novo estilo no tratamento dispensado aos cidadáns dende os servizos burocráticos locais. Deste xeito, cons- tátase un notábel incremento do persoal en áreas sensi-

beis e en servizos conectados directa- mente co cidadán, que conleva unha dinamización e, xa que logo, o aban- dono da inercia administrativa que caracterzaba ao réxime anterior.

Por outra banda, no marco norma- tivo permitido polo poder central e cen- tralista, a política retributiva oríentase a facer realidade os obxectivos de racio- nalidade, eliminación de desigualdades inxustas, publicidade, transparencia e negocioación.

Neste ámbito concreto cómpre salienta-lo incremento importante do cadro de persoal técnico que vai ter, loxicamente, unha incidencia directa no nivel de eficacia da xestión pública.

Medios materiais.- Os sistemas de traballo e os medios herdados en 1979 caracterizábanse pola súa inadecuación e polo seu carácter caduco. Resultaban de todo punto insuficientes para poder atender con axilidade e eficacia a demanda de servizos da comunidade.

Neste sentido, conséntase un impor- tante esforzo encarreirado á solución das carencias e á modernización da estrutura administrativa, baseado fun- damentalmente na simplificación de trámites, na adecuada mecanización dos procesos administrativos e conta- beis e na eliminación das cargas innece- sarias para o administrado.

Mais, vexamos con brevidade o balance que fai o PSdeG-PSOE da súa xestión municipal durante o devandito período no programa electoral presen- tado aos cidadáns en 1983 naqueles aspectos aos que nos estamos a referir. Veláí unha pequena mostra:

“(...) Supresión de ventanillas de información al público.- La supresión de ventanillas fue un acto simbólico enmarcado en ese deseo de aproximar el municipio, como realidad participativa, al ciudadano y dotarlo de la máxima transparen- cia. Por otra parte, además de la info rnación periódica, los vecinos

tuvieron cumplida información desde las oficinas municipales acerca de la tramitación de los expedientes así como se hicieron, bajo sus instrucciones, toda clase de instancias y peticiones, de manera totalmente gratuita...

Prioridad en el orden público y ciudadano, intensificando la vigilancia nocturna.- El mantenimiento del orden público corrió a cargo de la Policía Municipal. Sobre la misma se ha actuado, especialmente, en una triple dirección: dignificando su condición profesional y humana, sobre todo en lo concerniente a su imagen pública y reconocimiento de sus derechos económicos y laborales, fijando un salario digno y reduciendo su jornada laboral a la legal; fortaleciendo la Autoridad, respetando y apoyando profundamente sus decisiones en cuanto respondieron al recto cumplimiento del deber; e intensificando la eficacia de sus cometidos, especialmente en el capítulo de orden público.

En este sentido, destacaremos el aumento y cobertura de vacantes de plantilla que supusieron la entrada de seis policías municipales jóvenes y eficientes, todos ellos por rigurosa oposición, que se completará, a corto plazo, con el nombramiento de cabo y tres nuevos policías. Por otra parte, hay que subrayar la dotación de material imprescindible para la mayor racionalidad del trabajo y eficiencia de la labor, especialmente el coche-patrulla, dotado con radio-teléfono conectado con la emisora que se instaló en el cuerpo de guardia y que permite una mayor cobertura de la Villa y, en general, del Municipio (...).

Puesta en funcionamiento del pabellón polideportivo municipal.- Fue una de las primeras medidas adoptadas, después de realizar ges-

BASURA ACUMULADA NAS INMEDIACIÓN DO ESTADIO DE SAN LÁZARO

CHEGADA DOS REIS MAGOS AO PEIRAO DO MARQUÉS NO HELICÓPTICO DO SAR EN XANEIRO DE 1984

tion en Organismos provinciales, desarrollándose en el mismo una intensa labor deportiva y se impartieron numerosos cursillos por monitores especializados. Al contar con esta instalación, se formaron numerosos grupos, especialmente de baloncesto, subvencionados por el Ayuntamiento. Siendo gratuito el uso de las instalaciones como la asistencia a cursillos (...).

Otras iniciativas deste período, tamén explicitadas no mesmo documento, son:

- O abastecemento de auga.
- As pavimentacións e saneamentos.
- A mellora do alumado público.
- O servizo contraincendios.
- A atención a terceira idade.
- A ordenación do tráfico.
- Mellora da escolarización e ampliación da oferta educativa.

- Fomento da música popular.
- Acondicionamento da praza de abastos.
- Programas festivos de carácter marcadamente popular e participativos.
- Iniciativas turísticas...

No capítulo de iniciativas formuladas polo grupo gobernante –lembremos que era o que ostentaba a maioría, aínda que non absoluta– só o epígrafe de “Resumen de mociones más importantes” aparecen reseñadas 64 propostas, das que salientamos como exemplificación as que seguen:

“(...)- 2 de setiembre de 1.979. Propuesta de contratación temporal de aparejador municipal, mientras no se crease la plaza en plantilla. Aprobada, se ejecutó el acuerdo, procediéndose a la contratación, creándose en plantilla y convocando la oposición (...).

(...) 16 de noviembre de 1979.- Propuesta de reforma de las ordenanzas fiscales. Aprobada, se reformaron y pusieron en vigor (...).

(...) 30 de noviembre de 1979.- Propuesta sobre adquisición de terrenos para cesión al Ministerio de Educación para Instituto. Aprobada, previa consulta en el MOPU, no se adjudicó el concurso. (...).

(...) 30 de mayo de 1980.- Propuesta de actualización del inventario de bienes del Ayuntamiento (...).

(...) 8 de julio de 1980 Propuesta de concentración de vigilancia del Polideportivo municipal (...).

(...) 16 de octubre de 1981.- Propuesta sobre creación de un archivo histórico. Aprobada, pendiente de ejecutar (...).

(...) 2 de abril de 1982.- Propuesta sobre licencia fiscal de empresas hidroeléctricas, solicitando mayor participación de recursos económicos al Ayuntamiento. Aprobada, se elevó al Ministerio de Hacienda.

Propuesta sobre petición a la Diputación de asistencia psiquiátrica en la villa. Aprobada, se remitió a dicho Organismo.

Propuesta sobre el cánón de producción de energía eléctrica, solicitando la distribución del 40% de los ingresos obtenidos. Aprobada, se trasladó a la Diputación (...).

A xestión económica foi igualmente brillante e para confirmalo abonda cun só dato: dun total de 28.994.654 pesetas de consignación orzamentaria en 1.977 pasouse a 239.313.092 pesetas orzamentados en 1.982.

Lembremos por último que a xestión municipal, na que hai que incluír a política de persoal, levada a cabo

polos socialistas durante o devandito período foi referendada en 1983 polo 60,4% dos electores, porcentaxe que, traducida a representación institucional, supuxo 12 concelleiros –algo máis dos 2/3 do total de corporativos–, cota de representación nunca igualada en democracia por ningunha outra formación política en Noia.

O PERÍODO DA CONSOLIDACIÓN DO CAMBIO (1983-87)

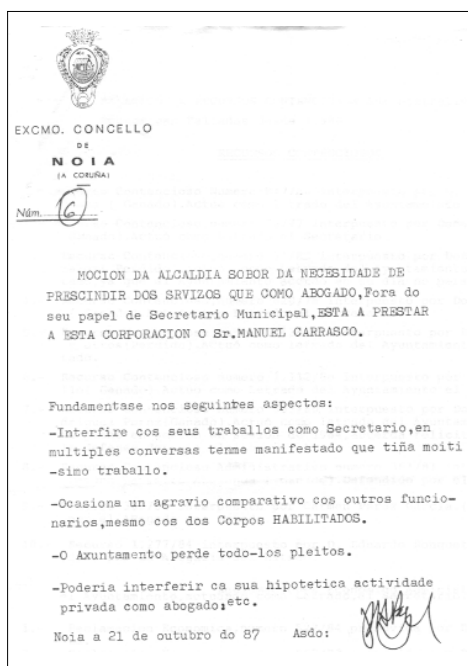
Retomamos deseguida o programa electoral co que o PSdeG-PSOE concorreu ás eleccións locais en 1983 para transcribi-lo que se propón nel no apartado destinado ao persoal:

*“(...) 3.- **Honestidad y eficacia.** Estos principios presidirán la conjunción de los factores humanos, técnicos, económicos y políticos; tanto en la vertiente de los servidores públicos (funcionarios) como en la de los concejales y alcalde elegidos.*

La honestidad en los funcionarios se concretará en el tratamiento igual a los administrados y en la aplicación estricta de las leyes y reglamentos; y la eficacia, en el cumplimiento de tareas, horarios y celeridad en el tratamiento de los asuntos municipales. Se aplicará estrictamente el régimen legal de incompatibilidades (...).”

Estes principios foron os que guiaron a xestión que do concello fixeron os equipos presididos por Díaz Fornas e os de igualdade de oportunidades, mérito e capacidade os utilizados na selección do persoal ao servizo da comunidade noíesa.

O concello dispoñía en 1987 dun funcionariado e dun cadro de persoal renovado e acorde coa demanda da sociedade. Había sen dúbida praxes mellorábeis como sucede en todo colectivo e en calquera ámbito da actividade humana, incluído por suposto o da sani-

MOCIÓN DA ALCALDÍA DEBATIDA EN PLENO O 30 DE OUTUBRO DE 1987.

(Fonte: arquivo particular)

dade do que era parte como funcionario o propio Pastor Alonso, pero non había ningún problema serio que xustificara decisións ou medidas drásticas ao respecto. O roce diario, iso si, fora creando un desencontro e falta de sintonía persoal entre o secretario, por unha banda, e o interventor e o depositario, pola outra, desencontro público e notorio recoñecido por varios ex-concelleiros e outros funcionarios que non interfería nos actos de servizo nos que estaban obrigados a intervir por razón dos seus respectivos cargos.

Unha proba da existencia desta percepción constitúea o feito de que a maioría das formacións políticas que concorreron aos comicios locais —lembramos que foron seis— non reseñaba medidas referidas ao persoal nos respectivos programas electorais. Tan só o do BNG se refiría ao cadro administrativo e laboral do concello proponendo o que segue:

“(…) GOVERNACIÓN. Coordinación do aparato administrativo para que todos os departamentos funcionen dun xeito integrado.

OS FUNCIONARIOS JOSÉ E. CASTRO BLANCO E MARÍA E. ROMERO IGLESIAS, TERCEIRO E CUARTA POLA ESQUERDA. (LA VOZ DE GALICIA)

Fixación do cadro de persoal axeitado aos servizos de xestión municipal.

Clasificación e valorización dos postos de traballo, afondando en programas de formación administrativa e profesional.

Informatización da administración municipal.

Patrullas nocturnas dotadas de cans para a prevención da delincuencia.

Dotar á policía municipal de medios disuasorios que non sexan armas de fogo (...). ”

Abondando aínda máis na percepción que os cidadáns teñen do labor cotián do funcionariado imos citar unha “enquisa de alcance” elaborada pola delegación do Barbanza do xornal El Correo Gallego e publicada neste medio o 29 de novembro de 1987 cando xa se desencadeara o conflito de Pastor Alonso cos funcionarios. As preguntas que se lles facían a nove persoas de distinto sexo, idade e profesión eran estas:

1. *“¿Qué opina del conflicto desencadenado entre el funcionariado y el alcalde?”*
2. *¿Está de acuerdo con la actitud de Pastor Alonso?*
3. *Como vecino de Noia, ¿se siente usted satisfecho del trato y servicio que recibe por parte de los funcionarios municipales?*
4. *¿Considera que este conflicto está rebasando el problema estrictamente laboral y está dividiendo al pueblo?*
5. *¿Qué solución le daría usted al problema?*

Centrándonos tan só nas respostas dadas á pregunta número tres por se-la que fai unha referencia máis

El pueblo de Noia, confuso ante el conflicto que enfrenta al alcalde con los funcionarios

NOIA. Delegación del Barbanza

La expectación e inquietud suscitadas en esta villa como consecuencia del conflicto que enfrenta por una parte al alcalde, Pastor Alonso, y, por la otra, al funcionariado municipal, ha provocado una guerra de nervios entre amplios sectores de la población. Los argumentos de unos y otros parecen contundentes. Mientras el alcalde expedientó a dos funcionarios por pre-

suntas irregularidades en su actividad laboral, aquéllos, con el apoyo de sus compañeros de trabajo, presentaron denuncias contra el primer mandatario por presunto abuso de poder y prevaricación. Como se verá en la encuesta de alcance realizada por EL CORREO GALLEGÓ, el pueblo se muestra bastante confuso ante el cariz que están tomando los acontecimientos y no acaba de definirse ante la interrogante, ¿quién tiene la razón?

VECINOS DE NOIA ENQUISADOS SOBRE O CONFLITO COS FUNCIONARIOS. (EL CORREO GALLEGÓ, 29-11-1982)

directa ao obxecto deste traballo, cómpre salientar que sete persoas afirman estar totalmente ou bastante satisfeitas co trato dispensado polos funcionarios e as dúas restantes non opinan por non ter necesitado nunca os seus servizos.

OS INICIOS DA LEA

Tanto os concelleiros socialistas coma o sector da agrupación local que os apoiaba tiveron sempre meridianamente claro que o 30 de xuño de 1987 ía constituír un punto de inflexión no acontecer político local, xa que o concepto que este sector de militantes e cargos institucionais tiña do BNG era que seguía sendo un partido minoritario que nunca acadara cotas de poder e que se propoñía goberna-lo concello coas ideas radicais que o seu líder postulou na campaña electoral. Os acontecementos posteriores viñeron a confirmar que atinaron plenamente no seu diagnóstico.

Xa na campaña electoral o candidato do BNG ameazara con prescindir dos servizos de tres funcionarios se resultaba se-lo vencedor dos comicios. Era pois unha cuestión de tempo a consumación das mesmas. E esta comeza a producirse formalmente xusto un mes despois

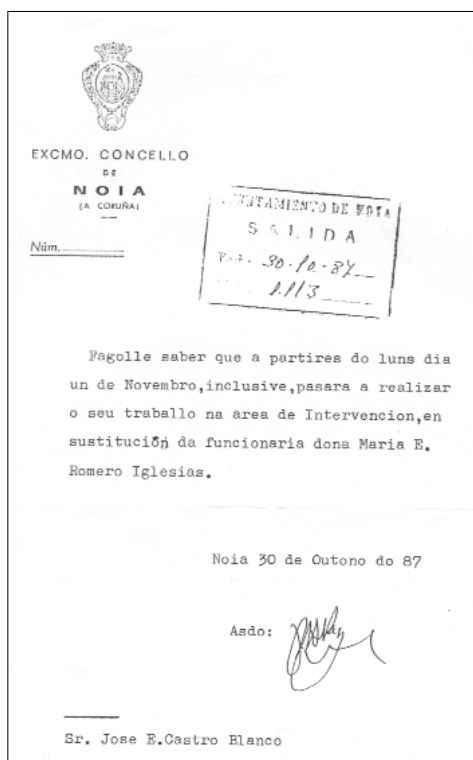
da toma de posesión como alcalde de Pastor Alonso coa proposta ao plenario de substituír a José Evaristo Castro Blanco, que desempeñaba as funcións de secretario substituto, por Florentino Vidal Pardo; iso si, sen xustificación algunha, mais “agradecéndolle o labor realizado e sen que sirva de desdouro ou crítica” o cambio proposto. Curiosamente esta proposta non partía da Comisión de Contas, Facenda e Persoal, da que era presidente efectivo Joaquín Fernández Leiceaga, quen fora nomeado por unanimidade para este cargo polo pleno, a proposta do propio alcalde, na sesión extraordinaria celebrada tres días antes e tampouco contaba cos informes previos pertinentes.

O 21 de outubro o alcalde remítelle un escrito a Castro Blanco prégándolle que a partir desa mesma data “se abstéña de acudir ás Comisións de Goberno”. Ese mesmo día asina tamén unha moción da Alcaldía sobre a necesidade de prescindir dos servizos que como letrado viña prestando á corporación o secretario, Manuel Carrasco Uceda. O 30 dese mesmo mes o alcalde remítelle un novo escrito ao funcionario José Evaristo Castro Blanco desta teor:

“Fagolle saber que a partires do luns día un de Novembro, inclusive, pasara a realizar o seu traballo na area de Intervención, en sustitución da funcionaria dona Maria E. Romero Iglesias”.

Fonte: arquivo particular.

Ese mesmo día celébrase unha sesión plenaria ordinaria á que asiste por derradeira vez o presidente da Comisión de Contas, Facenda e Persoal, ademais de primeiro tenente de alcalde, Joaquín Fernández Leiceaga, quen xa tiña presentada a dimisión como concelleiro, sendo obxecto dunha entrañable e cariñosa despedida por parte de todo o funcionariado municipal, que o obsequiou cunha estatuíña na que se podía ler: “O mellor”.

ESCRITO COA ORDE DE TRASLADO DOS
FUNCIONARIOS JOSÉ E. CASTRO BLANCO E
MARÍA E. ROMERO IGLESIAS.

Fonte: arquivo particular

Na Orde do Día da sesión figuraban, entre outros asuntos, a contratación de persoal laboral e a moción da Alcaldía de prescindir dos servizos do secretario como avogado do concello. Durante o tratamento da contratación pediu a palabra o secretario para ratificarse sobre a ilegalidade daquel acordo xa emitida por escrito, negándolla o alcalde. Despois da aprobación unánime do punto o secretario solicitou que se proclamase o acordo adoptado ao obxecto de puntualizalos termos do acordado, contestándolle Pastor Alonso: "Proclamareillo cando redacte a acta".

E chegouse no decurso da sesión ao debate da moción sobre o secretario. Comezou xustificando a súa iniciativa o alcalde coa retórica populista e enganosa que o caracterizou sempre, sendo rebatido con contundencia polo voceiro socialista, Díaz Fornas, quen manifestou que dende o punto de vista legal non

había impedimento algún para que Carrasco Uceda seguira exercendo a defensa letrada do concello, engadindo que estes servizos lle foran encomendados por acordo plenario de 17 de xuño de 1983 e que o seu labor era totalmente gratuito e realizado a plena satisfacción da corporación actual e das anteriores porque en tódolos litixios nos que interviu obtivo sentenzas favorabeis, puntualizando o seguinte:

"A) Que el Sr. Secretario no ha percibido ninguna remuneración por la prestación de estos servicios extraordinarios, sinó sólo los suplidos de los gastos que se ha visto obligado a hacer por cuenta del Ayuntamiento.

B) Que no existía ni podía existir agravio comparativo para ningún otro funcionario, ya que al no existir en este Ayuntamiento el cuerpo de letrados, sólo a él correspondía esta función, salvo que el Ayuntamiento encomendase este trabajo a otro letrado.

C) Que en el fondo lo que aquí se discute no son las razones de legalidad en la prestación de estos servicios, ni la competencia y profesionalidad del Sr. Secretario (...)"

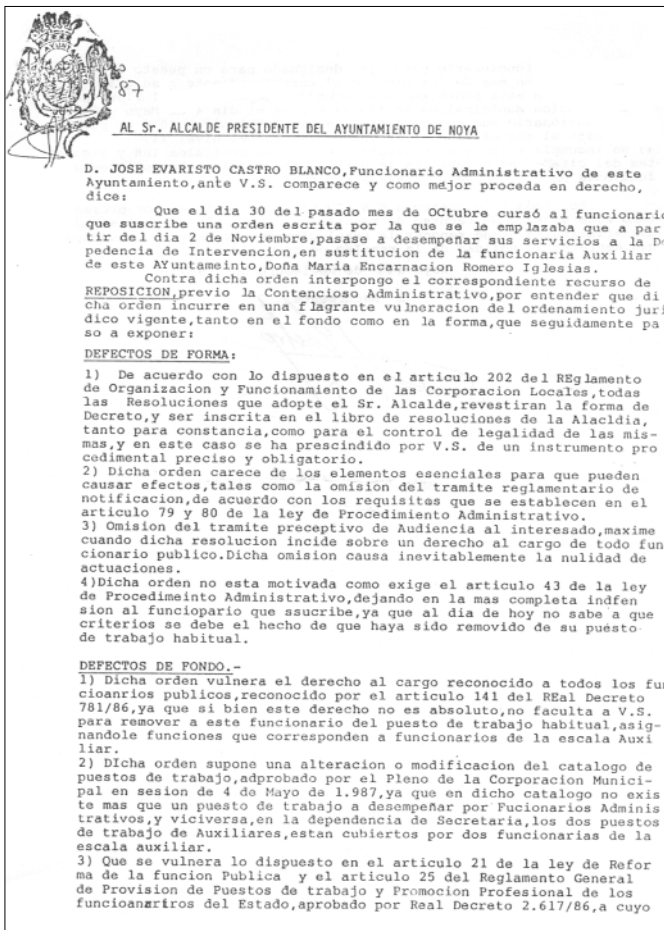
Fonte: acta da sesión plenaria.

Pastor Alonso tiña a súa peculiar forma de xulgar aos funcionarios, e esta non era precisamente a de valoralos pola súa profesionalidade, senón pola fidelidade hacia el; por iso non tivo nin o máis mínimo reparo en aseverar por escrito na súa iniciativa que o concello perdía tódolos pleitos, mentindo intencionadamente para desacreditar a un funcionario que non era do seu agrado.

Rematado o debate someteuse a moción a votación sendo rexeitada cos votos en contra dos concelleiros socialistas, cos de AP e co da CPG, recibindo tan só os votos favorabeis de Rama Trillo, Iglesias Ons, Avilés Vinagre e o do propio alcalde (10-4). Á sesión plenaria non asistiron os concelleiros Suárez Teijeira (AP) e González Oviedo (CDS). Fernández Leiceaga abstívose na votación.

A sesión plenaria rematou como tantas outras posteriores, co abandono da mesma por parte de tódolos concelleiros socialistas, dos dous de AP e do da CPG ao negarse o alcalde a someter a votación as propostas de obras a incluír no convenio co Patronato para a Mellora do Medio Rural formuladas polos grupos da oposición.

A reseña do punto da sesión referido ao secretario publicada en La Voz de Galicia o día 1 de novembro tiña a seguinte redacción:

ESCRITO DO FUNCIONARIO JOSÉ E. CASTRO BLANCO RECORRENDO O
SEU TRASLADO.

Fonte:arquivo particular

“Blancos y negros”

“El otro tema que mantenía en vilo a la concurrencia, era el referido a una moción calificada de desafortunada por la oposición e, incluso, por el propio autor de la misma, Pastor Alonso, La propuesta

de alcaldía solicitaba el apoyo institucional para prescindir de los servicios del secretario municipal –Manuel Carrasco Uceda– como abogado del ayuntamiento.

Comenzó, Pastor Alonso, explicando que consideraba que en el ayuntamiento no iés hay dos niveles de funcionarios, los “blancos” –secretario, interventor y depositario– y los “negros”, que son el resto; además el alcalde calificó como disfunción para la actividad municipal el hecho de que el secretario ejerza también como abogado de la institución, puesto que el preocuparse de pleitos interfiere negativamente en los trabajos de Secretaría; por añadidura, a juicio del primer edil, se ocasiona un agravio comparativo con otros funcionarios habilitados, además de caer en la ilegalidad.

En el turno de réplica el socialista Díaz Fornas esgrimió argumentos basados en la eficacia y economía que supone utilizar los servicios del secretario municipal como abogado, puesto que, además de que aquel profesional no ha perdido ningún recurso contencioso interpuesto por el ayuntamiento en el que actuara como letrado desde 1980, considera –Díaz Fornas– que es

FOTO DA BANDA DE MÚSICA DE NOIA PUBLICADA NA REVISTA “AS RÍAS BAIXAS” DO CENTRO NOIA-RIANXO DE BOS AIRES EN
OUTUBRO DE 1989 CON ESTE CURIOSO PÉ DE FOTO: “BANDA MUNICIPAL DE LA ALCALDÍA DE NOIA”

PANORÁMICA AÉREA DA DESAPARECIDA PRAZA
DE TOUROS E DO ANTIGO CAMPO DE FÚTBOL
DE SAN ALBERTO

mucho más económico para las arcas municipales utilizar a alguien tan competente, evitándose complicaciones de procedimiento ulteriores.

En esta misma línea se manifestó el portavoz de AP –Rodríguez Hermo– que afirmó que en diez años el ayuntamiento sólo afrontó 23 asuntos o pleitos, no considerando aquel concejal que el tiempo que dichos problemas puedan robarle al secretario de sus funciones cotidianas sea excesivo; ya que, puntualizó Rodríguez Hermo, resulta una media de 2,3 actuaciones por año. La votación arrojó un resultado de rechazo para la moción de alcaldía: 10 votos fueron en contra y 4 a favor, con la abstención de Fernández Leiceaga”.

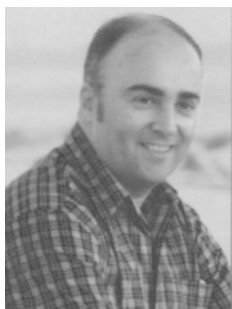
En relación coa orde de traslado de José Evaristo Castro Blanco e de María Encarnación Romero Iglesias o secretario remítelle ao alcalde o día 2 de novembro un escrito no que lle informaba que aquela decisión alteraba o catálogo de postos de traballo, contra-
viña un acordo plenario anterior e supo-

ñía unha vulneración do disposto no Decreto 781/86, que no artigo 169 e seguintes sinalaba un cometido específico para cada escala e subescala da administración, xa que as funcións da escala auxiliar eran diferentes ás contempladas para a escala administrativa.

O día 11 de novembro o funcionario administrativo, José Evaristo Castro Blanco, interpón un recurso de reposición, previo ao contencioso-administrativo contra a orde do 30 de outubro pola que se lle obrigaba a desempeña-lo seu traballo na dependencia de Intervención, en substitución da funcionaria auxiliar, María Encarnación Romero Iglesias, por entender que dita orde “incurre en una flagrante vulneración del ordenamiento jurídico vigente”. Baseba o seu recurso en catro defectos de forma e outros tantos de fondo, pedindo que se decretase a nulidade da resolución recorrida.

Nunha situación conflitiva, que xera tensión, un político ponderado utiliza sempre a neurona e nunca a testosterona. O primeiro que fai é analiza-lo problema ao que se enfronta, as súas causas e os efectos ou consecuencias que pode provocar, para logo pasar a utiliza-la terapia axeitada. Pero Pastor Alonso é incapaz de discerni-lo fondo do problema e por iso vai provocar unha situación insólita, sen precedentes na administración local, que vai desembocar nunha sentenza condenatoria por parte das máis altas instancias da Xudicatura do Estado que o vai apartar da Alcaldía e de toda posibilidade de volver a ocupala. Como di en Meditacións o emperador romano Marco Aurelio: “O orgullo é un terrível enredador da razón, e cando pensas ocuparte maiormente das cousas serias, entón, sobre todo, enrédate e engánate”.

Produce fastío ter que repeti-lo obvio: cada institución do Estado ten un rol asignado na arquitectura constitucional e legal do conxunto de pobos que configuran España. Ninguén ten dereito a ostenta-lo monopolio do poder por dereito de conquista. Dende esa rancia posición deslexitimadora e dende a non aceptación dos mecanismos de participación e de exercicio do poder dun sistema democrático é como hai que entende-los excesos no exercicio dese poder; a abordaxe pirata á natureza das cousas; as descualificacións de todo o que non resulta coincidente cun mesmo; que o concello pase a ser unha subordinada oficina auxiliar da sede partidaria do BNG animada polas filias e as fobias dun Pastor Alonso disposto a dinamitar tódalas condicións necesarias para abordar calquera proceso dende a serenidade, o diálogo, e o consenso; a supeditación da actividade política á procura do seu propio cumio e a autodotación dos instrumentos para acadalo.

Antón Riveiro Coello

O cuarto aberto da creación ou a metaliteratura

Hoxe a literatura loita, máis que nunca, con outros soportes que, de estaren ben feitos, compiten co simple relato dunha historia. Tal é o caso do cine. Sería algo semellante á chegada da fotografía que lle tirou á pintura esa obriga de retratar. Cecaís a pintura se volveu máis abstracta e a literatura máis complexa, máis cultural, e hoxe cada vez ten máis importancia o cómo da narración, e non o qué. Os temas semellan estar todos esgotados, mais non o xeito de os contarmos. Por iso, unha das tendencias máis características do xénero dende os anos vinte sexa a chamada metanovela, na que o texto non é só o resultado final, senón tamén o proceso, pois non tanto se nos conta unha historia como a forma en que esa historia se vai transformando en escrita.

Entre as diversas modalidades novelescas, a metanovela ou a metaliteratura, cecaís como consecuencia da suposta crise do xénero, tense intensificado dun xeito espectacular nos últimos tempos. Aquí a novela fala sobre si mesma e devén nunha especie de xogo intranscendente que vai na procura do pracer textual.

Consiste en incluír a narración mesma como centro de atención do relato (“o que alguén chamou novela especular”). A novela vira sobre si. O texto narrativo ofrece o resultado final e asemade o camiño que levou a el. Cóntase unha novela e tamén todos os problemas da súa creación. É un exemplo claro de literatura dentro da literatura, unha novela sobre a novela que se converteu noutro xeito de contar.

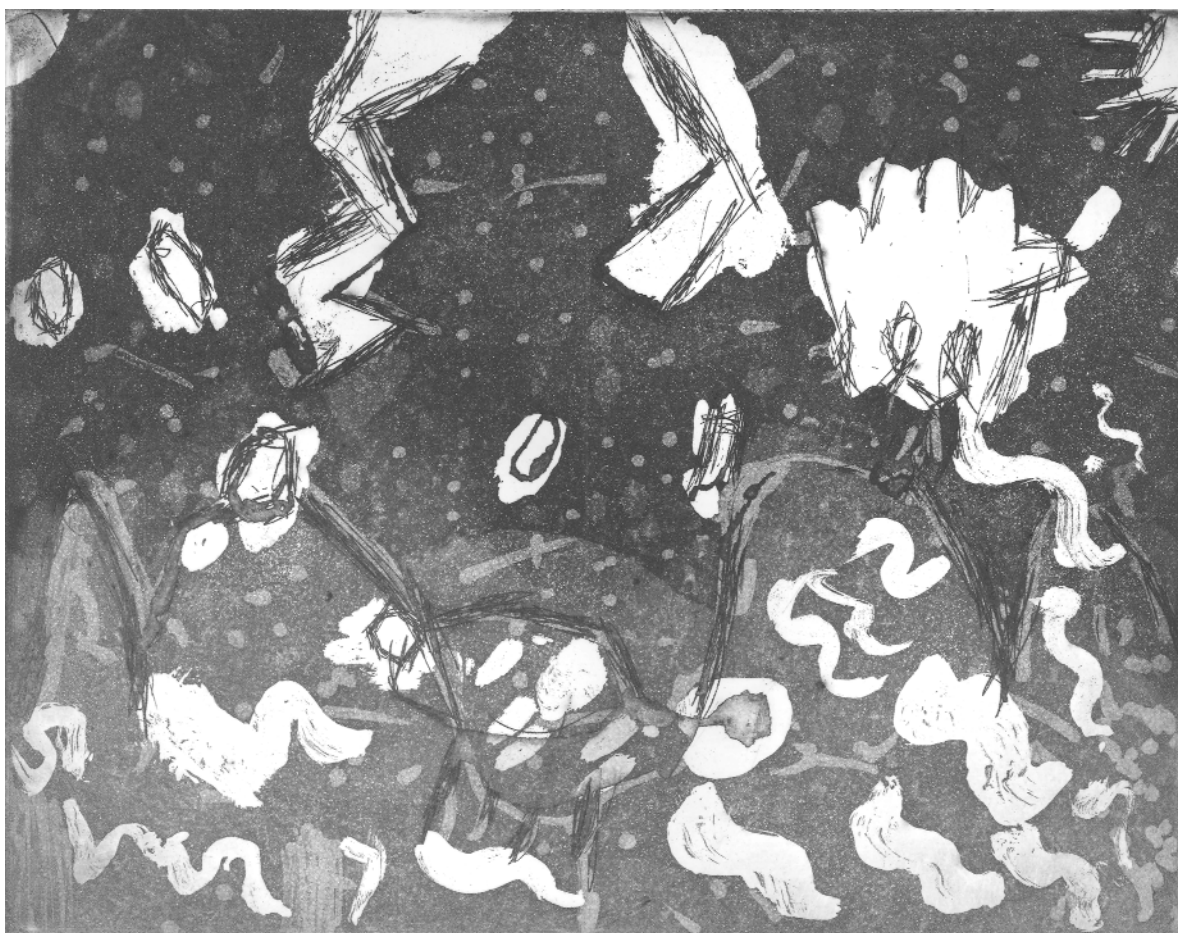
No meu caso, o feito metaliterario cecaís se deba á miña concepción lúdica da escrita. Non o sei. De calquera maneira, con este xeito de contar quero demostrar cómo se pode ser entretido sen pisar as extremas do que eu entendo por literatura con letras maiúsculas e sen cobizar nunca as alturas de escritores como James Joyce, quen

quería no Ulysses, a parte doutras moitas cousas, dar unha imaxe tan completa de Dublín que se esta cidade chegase a desaparecer algún día, podería ser reconstruída a partir do seu libro. As pretensións da miña obra novelística non aspiran a tanto, o meu desexo principal é que esta teña unha dimensión compacta.

Empregando esta técnica tamén busco a complicidade dun lector activo que non só vexa as tripas da novela, as súas asaduras, senón que mesmo colabore na súa ordenación, un lector coautor que dispoña as diferentes partes do *puzzle*, mesmo optando por unha escolla diferente á miña.

En *Rayuela*, por exemplo, Cortázar medita sobre a estranxeiría, a través de Morelli, un personaxe que olla dende fóra nunha reflexión sobre a novela como xénero. Nesta especie de metanovela lévanos ao mundo de Borges onde a literatura é unha invención e a noción da realidade está en tea de xuízo. Para reforzar esta idea da novela como montaxe e desmontaxe, Cortázar déixalle escoller ao lector varias posibilidades de lectura, obrigándoo a asumir un papel activo no proceso literario.

Tamén me axudaron os consellos de Monterroso que no seu decálogo afirma que o escritor debe tratar de dicir as cousas de xeito que o lector sinta sempre

Teresa del Puerto Pérez

que no fondo é tanto ou máis intelixente ca el. De cando en vez o escritor deberá procurar que efectivamente o sexa; pero para iso terá que ser máis intelixente que o lector.

Pois ben, as miñas novelas que caeron no engado metaliterario, ofrécenlle ao lector a súa función inescusable e creadora, e comparto con el as armas, fago unha especie de striptease literario, na que o mesmo acto da escrita vira en obxectivo último. E a que, para algúns, é a antinovela do século XX, tennos proporcionado grandes obras nas que os escritores exhiben, coma quen ten un fillo dentro, o mesmo feito da creación, tendéndolle as redes íntimas a un lector que dispón do material e da función creadora.

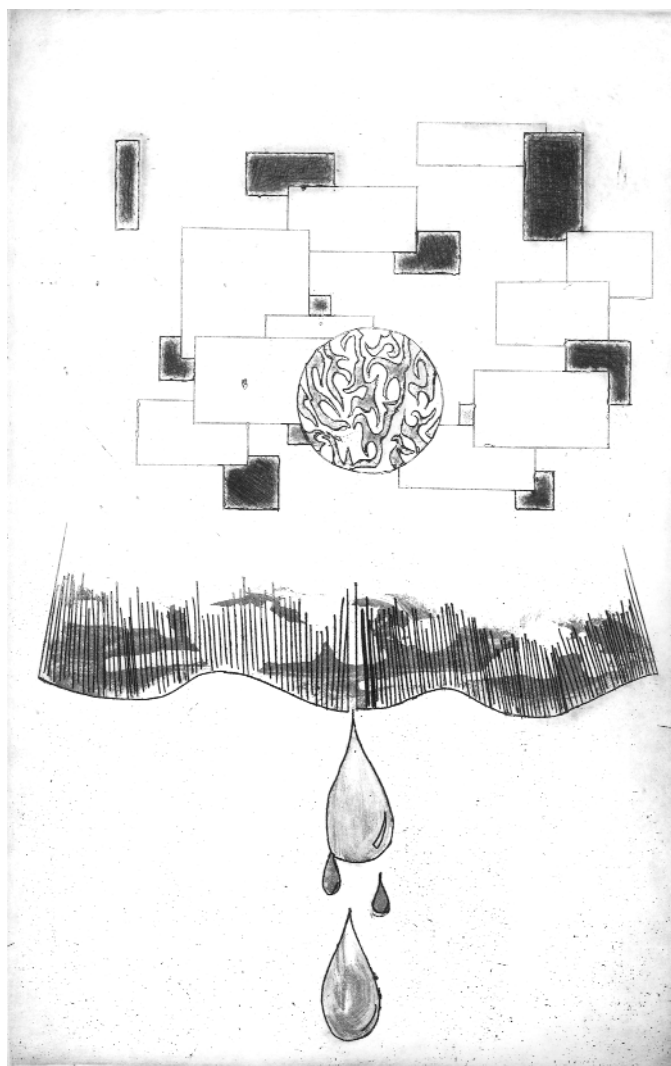
E escribir sobre un escritor, describir o proceso de creación en si, para nada

supón somerxerse nun universo autista porque esta metaliteratura tamén sae da vida e da experiencia.

Insisto, o feito metaliterario veume imposto pola miña consideración lúdica da escrita. A literatura, a arte en xeral, non é algo simplemente decorativo; é a expresión máis completa do ser humano, un método de coñecemento, unha ecuación das nosas experiencias que nos multiplica a nós mesmos. Asegura Simone de Beauvoir que “unha novela permite realizar experiencias imaxinarias tan completas, tan inquietantes como as vividas”, e non hai nada máis xeneroso que compartir iso co lector e pensar que esa xenerosidade xustifica dalgunha maneira as palabras de Goethe cando dicía que non se coñecen as obras de arte unha vez rematadas senón cando se viron tamén no seu proceso de elaboración, abrindo ese cuarto íntimo aos ollos do lector.

TRADICIÓN LITERARIA OU AS VOCES NA CALUGA

O acto de creación é unha constante reciclaxe inconsciente —está claro que cando é consciente, trátase simple-

Álvaro Romero Alcalde

mente de plaxio—, e é ridículo pensar, como ás veces pensamos, que o mundo nace en nós e non recoñecemos nos nosos pais, porque a literatura, mesmo a máis vangardista, supón unha conciencia de continuidade, unha asimilación de valores e influencias que, sen nos o querermos, nos conforman con retallos doutras vidas que rematan por nos pertenceren.

As nosas páxinas queren individualizarse da tradición literaria e, por veces, afectados dunha vontade romántica buscamos esterilmente a orixinalidade.

Jung, dicía que o escritor é unha sorte de portavoz inconsciente de toda unha tradición colectiva, dende a noite dos tempos, herdando escuros mitos e inmemoriais esquemas.

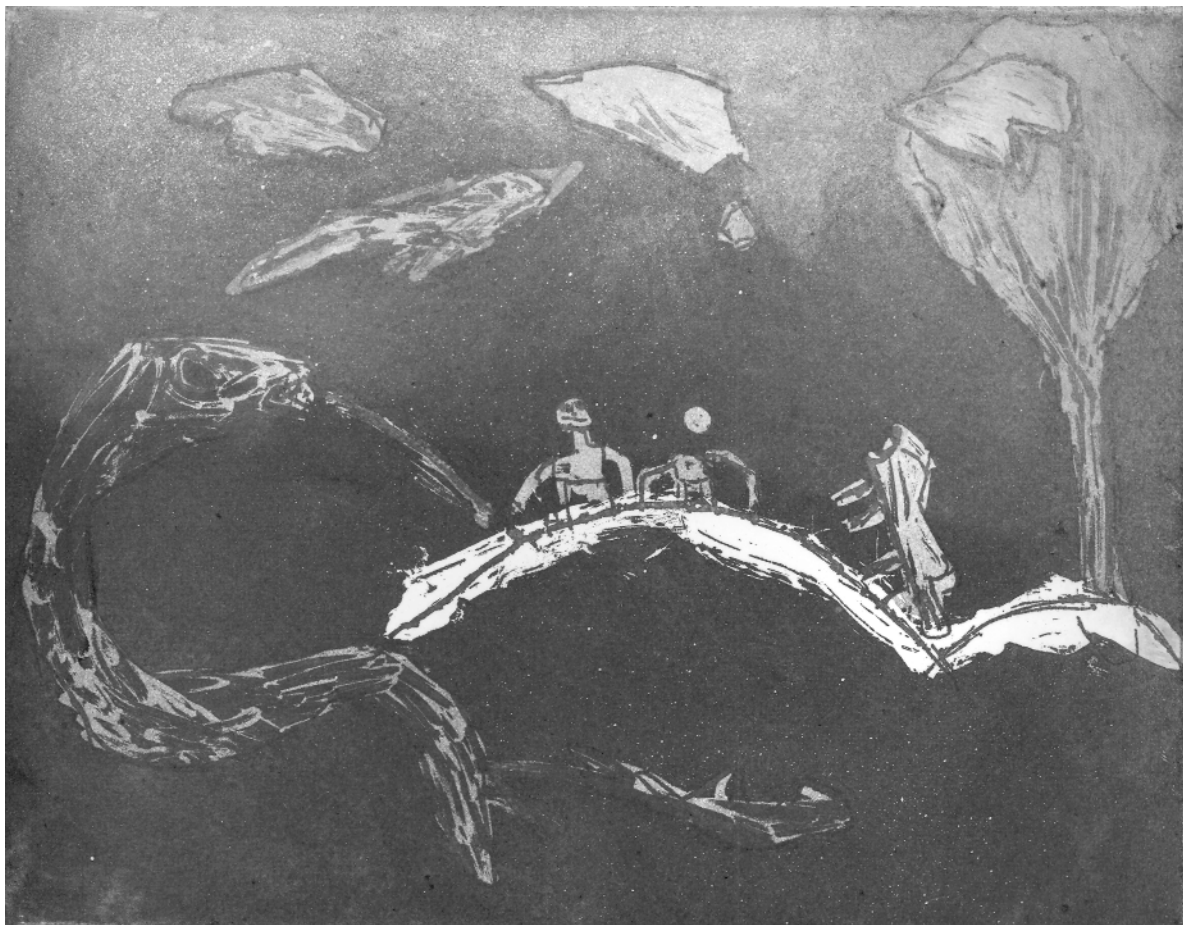
Está claro que as novelas se nutren da vida e da memoria, pero sobre todo da literatura porque esta está feita cos tecidos da vida. De sempre, o escritor alimen-

touse das súas lecturas e é cousa sabida que a lectura, a parte de vida, excita a imaxinación e eu non concibo un escritor sen lecturas, e se me quitasen toda a miña experiencia lectora sentiríame baleiro porque a nosa vida está impregnada de literatura —non é ningún exceso afirmar con rotundidade que canto máis se le máis se vive—. As novelas lidas son unha parte importantísima que se vai incorporando ás nosas vidas. E o que escribimos é unha síntese da nosa vivencia lectora.

O único que podemos facer os escritores, de querer fuxir desa influencia asoballadora da tradición literaria na que estamos inmersos, é tratarmos de inventar unha linguaxe propia para dar a nosa visión particular do mundo, dun estilo, dun idioma particular que xurdirá despois de moito imitar as voces dos grandes autores que nos precederon.

Marcel Proust deixou outra frase memorable ao respecto: “O estilo, para o escritor o mesmo que para o pintor, non é unha cuestión de técnica, senón de visión”. E Ortega engadía tamén, que a perspectiva é un dos compoñentes da realidade. Cada home ten unha visión da verdade. Onde está o meu ollo non está o outro: o que da realidade ve o meu ollo non o ve o outro. Polo tanto, somos insubstituíbles e, tamén, somos necesarios. É dicir, cada escritor ou cada home ten a súa propia verdade, a súa verdade persoal. As cousas varían segundo o talante das persoas que as contemplan.

Cada grupo, cada vangarda quere deixar a súa pegada anovadora na literatura, e algúns pasaremos axiña como as modas, e outros ficarán de xeito permanente, pero por moi heterodoxos que sexan, veranse incorporados á tradición literaria. Estimo que, como moito, o importante dunha obra mestra literaria non é tanto liberarse do precedente

Hatar

como sobrevivir á ruína da ideoloxía e da circunstancia en que naceu; é dicir, a súa capacidade de resistir o paso do tempo, de ser apreciada en épocas e lugares moi afastados do seu lugar orixinario. Aí está a grandeza de todas as obras, por riba de influxos mesmo inconscientes, por riba de vangardas e orixinalidades que non son precisamente os propios escritores os que as teñen que sentir, senón os outros.

Borges, o escritor no que concorren tradición e orixinalidade, fai o resumo perfecto nuns versos dirixidos a calquera escritor:

Tú mismo eres la continuación realizada
de quienes no alcanzaron tu tiempo
y otros serán (y son) tu inmortalidad
en la tierra.

VIDA E LITERATURA

Para moitos escritores –eu diría que para a maioría– a vida e a literatura son dúas rodas do mesmo carro. Vivimos intensamente e toda realidade ten para nós esa potencialidade literaria porque a escrita xorde da nosa ollada, da nosa capacidade de observación. Tal é así que, por veces, temos a impresión de que, en efecto, vivimos nunha realidade literaria e todos nós mesmo podemos estar a ser personaxes de calquera novela. Caballero Bonald vai máis lonxe e declárase firme partidario da tese de que todo o que se ve é produto da imaxinación. Ernesto Sábato di que o verdadeiro escritor non pode imaxinar a vida afastada da escrita, e Flaubert aconsellaba, nunha posesa declaración de principios, aquilo de que hai que traballar e traballar, escribir tanto como poidamos, tanto como a nosa musa nos arrebate. Para este insigne francés o cansazo da existencia non nos pesa tanto cando escribimos, cando comparamos. E el vía na escrita o único medio de aturarnos a existencia, nunha orxía perpetua na que o viño da arte causa unha longa borracheira e é inesgotable. Aconsellaba somerxerse desesperadamente na arte, embriagarse de tinta coma outros

o fan co viño. Eu non quero sacar de contexto estas palabras nin tampouco quero chegar aos extremos deste gran escritor que converte a literatura nunha fuxida da realidade, dunha vida na que lle é imposible integrarse, mais coido que, a cada volta máis, a literatura acada no escritor a súa verosimilitude cando devén nunha forma de vida que non é que procure afastarse do horror diario, do ruído, senón que mira de lle tirar proveito á excepcionalidade do cotián.

No meu caso, sospeito que o que me move á escrita é a épica do inmediato, deses seres aparentemente monótonos que se esforzan por sobrevivir con dignidade, seres a través dos cales adoito canalizar os meus pensamentos, as miñas ideas, as miñas miserias, as miñas frustracións e, por qué non, as miñas grandezas.

A vida está aí e o escritor precisa de capacidade para vela, para apalpar a súa alma, sentir o seu saíbo e o seu recendo. De ser así, é probable que o lector sinta fisicamente o texto e acepte a vida da novela coma unha nova vida, independente, enaltecida, condensada, seleccionada pola ollada poética do escritor que lle dá outra medida, prolongándoa, facéndoa máis vida, sempre na procura dese esteticismo absoluto que proclamara Marcel Proust coa súa sonada frase de que a verdadeira vida, a vida ao fin descuberta e aclarada, a única vida, por conseguinte, realmente vivida é a literatura.

A literatura polo tanto ten que estar feita cos tecidos da vida, como tamén a vida pouco valerá se non conta cos tecidos da literatura.

Para Henry James a vida é confusión, malgasto de valores; a arte, pola contra, escolma e economiza. Unha obra de arte é algo que se parece máis á vida que a vida mesma.

Eu son partidario de desmitificar o escritor, que é un obreiro máis que torna a súa experiencia vital no seu traballo, nesa aventura imprecisa, nese papel en branco que vén ser un universo inexplorado que tratamos de conquistar coas palabras. Pero cando me pregunto en realidade por qué e para qué escribo, véxome sometido por unha morea de dúbidas.

A escrita, ao menos no meu caso, nace dun conflito existencial, dunha necesidade, dun acto de proclamación da existencia, non o sei. De calquera maneira, eu concibo o “oficio” de escribir coma a actitude solitaria do artesán ou do panadeiro que amasa pan na mesma medida que o escritor amasa as palabras. O noso lévedo é a linguaxe,

nutrida de vida e memoria, que adoita fermentar case sempre no silencio.

Dicía Faulkner nun sentido metafórico que escribir é como parir, palabras grosas que eu non comparto de todo se teño en conta o que contén de sufrimento físico o parto dunha criatura. E digo que non comparto porque se a cousa fose tal eu non escribiría novelas porque non sei se aturaría a dor dun parto. De todos os xeitos, si hai connotacións parellas en ambos os dous procesos en canto á concepción, ao embarazo e á saída á luz dunha obra ou dunha criatura. Así, por exemplo, na concepción dunha novela o azar combina as súas influencias e, de súpeto, unha chispa, sen saber moi ben por qué, prende en nós e a semente do embarazo esténdese cunha especie de propagación vírica. E moitas veces simplemente é cuestión de espera, facendo boa a máxima de Heráclito que dicía que temos que aprender a esperar o inesperado. Despois virá a disposición, a distribución e a orde do material, historia, memoria, fixación do territorio, construcións de personaxes, técnica, estrutura, perspectivas. E por fin o parto da novela, un parto que non é instantáneo. Unhas veces é gradual e outras máis repentino. Con todo, o nacemento non é cousa de días, senón de meses ou anos. Moitas veces dependerá da inspiración de cadaquén, desa insuflación que nos posúe e que embriaga o noso espírito creador.

Pois ben, cando se produce o parto efectivo dunha obra, esta deixa de nos pertencer, cobra vida propia coma un fillo que ten as súas experiencias á marxe da nai ou do pai. O lector mesmo poderá experimentar toda unha morea de sensacións alleas ás pretendidas polo autor do libro. Esa é unha das maxias da escrita que non remata en nós e que fai que a ecuación da literatura non saibamos exactamente cal é, e simplemente poidamos sospeitar que sexa concentración de vida, moita vida.

O verán de 1936 en Muros

Francisco Abeijón Núñez

Agora que se celebra o 70º aniversario do inicio da Guerra Civil española. E que este ano 2006 foi declarado como o ano da memoria parece de xustiza lembrar a todos e cada un dos represaliados pola dictadura do xeneral Franco. Eu aproveito este espazo que me ofrece a revista Alameda para ter un recordo especial en lembranza dos «paseados» de Muros.

Morrer «paseado» foi o destino de moitos demócratas no verán de 1936 como consecuencia do golpe de estado perpetrado polo xeneral Franco e a conseguinte paz de cemiterios que o novo réxime ía instaurar.

Os cargos públicos e a maioría da xente moi identificada coa causa republicana de toda esta comarca fuxiron por mar dende Muros a bordo dos vapores **Santa Eulalia** e **Santa Rosa** na madrugada do 26 de xullo. Galicia estaba xa perdida e coas columnas falanxistas pisándolles os talóns o grupo de milicianos muradáns retrocedía nos vehículos que requisaran a penas uns días antes entre os propietarios da vila. Partiron coa intención inicial de ir defender a capital coruñesa e viaxaron a bordo dos coches requisados na vila de Muros entre os propietarios: Antonio del Sel Carranza, Dolores Romero Viro, Alonso Lamela Cernadas, Alfonso Goyanes Sotelo, Alfonso Vigil Escalera, Ramón Artaza Malvarez e Adolfo Sel Portillo. Agardaban tamén

amarrados no porto de Muros requisados dende o 24 de xullo os barcos “Antonio Pérez”, “Genoveva” ou “Joaquín Iglesias” e “La Riveiriña”. Pero finalmente decidirán embarcarse nos dous bous máis grandes chegados ao porto solo unhas horas antes. Nos vapores *Santa Eulalia* e *Santa Rosa* propiedade do industrial conserveiro muradán Antonio Pérez chegarían a Bilbao o 28 de xullo.

Entre as persoas que fuxiron atopábanse os recoñecidos republicanos **Manuel Tobío Romaní**, **José Veloso Mayo** e **José Tobío Mayo** de Esteiro, **Manuel Mayo** de Abelleira, **Juan Malvárez Baamonde**, **Pedro García Fernández**, **Juan Malvárez Pérez**, de Muros, **José Sendón Sendón** da Virxe do Camiño e **Juan Martínez Vidal** de Serres. Xunto con máis compañeiros entre os que se atopaban tamén as autoridades de Noia, os mineiros de Lousame e traballadores da madeira de Outes. Partiron con rumbo a Bilbao onde seguirán loitando pola legalidade da república. Posteriormente coa derrota militar toda esta xente veríase abocada ao exilio ou a cumprir condena nas prisións franquistas.

Quedaría encargado do despacho das tarefas da alcaldía muradá o concelleiro veciño de Abelleira **Eugenio Lestón Muros**, cargo que ocuparía a penas uns días, ata a toma de posesión o 30 de xullo do novo alcalde Adolfo del Sel Portillo. O primeiro alcalde franquista parece ser que era un vello coñecido do xefe da columna militar rebelde posto que estudaran xuntos en Pontevedra.

O mes de agosto sería especialmente duro para os mestres. Os mestres foron acusados de sementar o espírito republicano nos cativos. E o republicanismo era considerado polos golpistas como un bicho que corrompía os valores tradicionais. No boletín oficial da provincia do 11 de agosto apareceu unha circular do delegado militar de instrución pública da Coruña na que se pedía aos concellos a emisión dun informe sobre os mestres de cada distrito da provincia. Este informe foi conformado en Muros con celeridade e enviado a Coruña ao día

FRANCISCO RODRÍGUEZ SUÁREZ -MESTRE DE BAÑO-

seguinte, o 12 de agosto. Aínda que posteriormente ese informe mesmo sería ampliado o 18 de agosto. A penas uns días máis tarde chegarían as destitucións dos mestres identificados en maior ou menor medida coa causa republicana. Primeiro foi a suspensión de emprego e soldo para don **José Ballesta Serrano** –mestre do pósito de Louro-, dona **María Membrela** de Baño e don **Joaquín Fernández Cambeiro**, de Tal. Despois a declaración de destitución e cesantía definitiva na súas escolas para don **Francisco Rodríguez Suárez** e don **José Tobío Mayo**, entregadas as súas esposas por ausencia deles. Posteriormente a destitución de don **Andrés Sánchez Toro** -mestre de Bornalle- e as de dona **Carmen Alonso Puente** e don **Paulino Núñez Arenas**, mestres de Esteiro e Riomaio. As notificacións a estes dous últimos non puideron facerse por atoparse os interesados «ausentes e en ignorado paradoiro». Xa no mes de setembro chegaría o cese definitivo para dona **María Agustina Rico Lago**

O MESTRE DE LOURO –PRIMEIRO POLA ESQUERDA– CUNS AMIGOS

–mestra de Torea- e a suspensión para dona **Sofía Merejo Vázquez**, de Serres. Así como a destitución para **Libertad Alonso Puente**, mestra da escola de nenas de Esteiro. O mestre do pósito de Louro que recibira primeiro a suspensión de emprego, será cesado definitivamente o 8 de setembro. Xunto con **Manuel Alonso Asorey** –mestre de Esteiro- que por aquela tampouco estaba xa no seu domicilio. Finalmente non puido notificarse a destitución a don **José Álvarez López** –mestre de Louro coñecido popularmente por Don Álvaro- pois o escrito sería devolto con un lacónico «non foi posible facer a entrega ao interesado por ter falecido o primeiro do actual». Efectivamente o mestre de Louro foi «paseado» o primeiro de setembro e abandonado á beira do camiño que sae do lugar cara ao monte, do camiño que vai de Louro cara a Taxes. Un camiño que tristemente dende aquela recibe o nome da correioira do mestre. En lembranza do asasinato daquel mozo natural da Santa Comba que tivo a desgracia de morrer «paseado» no verán de 1936.

Desgracia que tamén experimentou **Pedro Priegue Priegue**. Este home de sesenta e seis anos era veciño do lugar do Riomaio na parroquia de Torea. Foi detido o 15 de agosto acusado de dispoñer de emblemas comunistas e de agachar na súa casa ao garda municipal republicano **Manuel Lago Ramos**, tamén coñecido por *Outeiro*. Estivo no depósito municipal de Muros ata que o 22 de agosto foi trasladado para a prisión compostelá. Durante a viaxe na costa de San Xusto (Lousame) será «paseado» e abandonado á beira da cuneta. O señor Pedro de Torea era un home moi coñecido en Muros, dotado con unha gran preparación que adquiriu na emigración americana, e o seu asasinato causará unha auténtica conmoción na Vila e en todo o concello.

Na noite anterior, amanecendo o 21 de agosto, tamén sería abandonado á

PEDRO PRIEGUE PRIEGUE

beira da estrada nun punto limítrofe entre os concellos de Muros e de Outes o corpo doutro «paseado», na zona coñecida como a Arnela, situada na parroquia de Esteiro; apareceu o cadáver, con dous tiros na cabeza, de don **Luis Barrena y Alonso de Ojeda**. Este avogado natural de Sigüenza, na provincia de Guadalajara, e con residencia na madrileña rúa de Alberto Aguilera,

contaba corenta e un anos de idade. Acostumaba veranear en Muros dende había algúns anos en compañía da súa dona Carmen Doval del Campo e dos seus fillos. Segundo contaban os vellos na vila era un home de moita prestancia que gustaba de pasear as tardes polo peirao de Muros para mirar os mariñeiros. Parece ser que trabou confianza con vellos patróns muradáns como o señor *Juan do Trono* e con *Corre que chove*, aos que gustaba de ir comprarlle os peixiños e falar con eles das cousas do mar.

Nas eleccións gañadas pola Fronte Popular de febreiro de 1936, Luis Barrena conseguira unha acta de deputado pola circunscrición de Melilla, en representación de Izquierda Republicana.

Tamén houbo xente que fuxiu agachándose nos montes por temor a represión dos vencedores. Este foi o caso de **Lino Tiele Blanco**, a quen tiven a sorte de entrevistar con máis de noventa anos, e felizmente conservaba unha memoria privilexiada que me serviu de fonte esencial para este traballo. Lino Tiele estivo fuxido e acolido por amigos e familiares de Torea e Abelleira ata a súa detención do 17 de decembro. Unha vez preso en Muros foi trasladado á Coruña, onde será condenado e ingresado na prisión provincial. De regreso a Muros, volta a clandestinidade e protagonizará unha épica fuxida por mar a Francia que pola súa singularidade espero ter a ocasión de relatarvos nunha vindeira ocasión.

LINO TIELES BLANCO

Marta Freire Vilas

Cartas al más allá

Sanear la ría de Noia (I)

Jaime Pérez Roget

Hola, Señor! Parece que fue ayer y sin embargo hace ya mucho tiempo que no me comunicaba contigo a través de este medio escrito que tan poco se utiliza últimamente. Así, como sin darnos cuenta, han pasado ya varios años. Recuerdo –y seguro que tú también- aquella época en que yo te informaba frecuentemente cuando escribía “cosas,” en diarios regionales y en otro de Madrid, que tanto debían molestar a las autoridades por cuanto no se recataron en investigarme policialmente al tiempo que me abrían una ficha roja por considerarme un personaje un tanto subversivo. Entonces yo era un rojo por mi juventud y ahora, si tomásemos como base los mismos parámetros, sería del otro extremo por contar con más años. Pero, bueno, eso era normal en aquellas fechas en las que la dictadura campaba por sus respetos. Aún ahora, pasados bastantes años, recuerdo como Agrelo me comentaba los problemas que se le presentaban en Madrid a la hora de querer plasmar sus inquietudes literarias en determinados periódicos, en tanto que aquí Isolino y Casal se dedicaban a “destripar” los problemas que nos rodeaban mientras Juan Pena no sólo escribía, sino que además se preocupaba de atenuar las “embestidas” de aquellos detectives de Santiago a los que parece ser habían ordenado darme un escarmiento que frenase en lo posible mi fogosa juventud literaria. “Embestidas” que igualmente puso en práctica un alcalde franquista que demostró, a pesar

de estar considerado todavía hoy como una buena persona, que su máximo logro en el terreno municipal fue acosar innoblemente a mis padres como venganza por los escritos que yo publicaba. Una buena persona –dicen- al que no puedo guardar rencor, pero al que tampoco puedo profesar simpatía alguna por haber utilizado la razón de la fuerza en aquella triste etapa tan favorable para imponer su mal ganada autoridad.

Pero lo que yo pretendo, Señor, no es hablarte de aquellos especiales acontecimientos que rodearon a muchos de nosotros, sino hacerte un llamamiento para que le eches una mano a este bendito pueblo por si con tu ayuda se puede solucionar el problema que desde hace tantos años corroe lo que podría ser una aceptable desembocadura de nuestros ríos en la ría de Noia y que, tal como se encuentra, no deja de ser un inmundo basurero por todos criticado. Ya sé que me dirás que este tema sería lógico tratarlo con las autoridades por ser algo que entra de lleno dentro de sus atribuciones consistentes en intentar manejar con la mayor habilidad posible un problema al que parece ser no le encuentran solución a pesar del considerable número de alcaldes que han pasado por el poder sin que hayan conseguido que esa situación no se eternice. Eso, el hablar con nuestros regidores locales, sería lo más normal por mi parte, pero tú no ignoras que, a pesar de mis buenas relaciones con ellos, desde hace muchos años tengo ciertos reparos a la hora de tratar con los políticos y a creer en eso que pomposamente denominan política. No puedo negar que como personas todos los políticos merecen mi respeto y consideración, pero cuando les contemplo actuando como políticos, a nivel local o a cualquier otro nivel, me sobran miles de razones para echarme a un lado y permanecer allí pacientemente hasta que pueda mantener un diálogo abierto (no político) sin que se encuentren investidos de una autoridad que, tal vez, no a todos ellos les produce las satisfacciones soñadas con anterioridad a la consecución de los cargos que desempe-

ñan. Por ello, hablo contigo con la esperanza de ser escuchado a través de lo que a ti pueda manifestarte.

Voy a sincerarme contigo informándote que no me considero capacitado para juzgar la labor de las corporaciones municipales que desfilaron por este pueblo desde que tengo uso de razón hasta el día de hoy. Reconozco que no estoy al día en lo concerniente a los ingresos, gastos y subvenciones que pueden manejar esas corporaciones a la hora de hacer frente a los problemas que un municipio necesita resolver para desenvolverse adecuadamente de cara a las puntuales necesidades del diario vivir. Por supuesto, deben ser muchos los gastos y muy escasos los ingresos si echamos un vistazo a lo que nos rodea. Pero, como digo, actualmente me costaría mucho trabajo el criticar una labor que en algunos casos no dejará de ser muy satisfactoria para ellos, en tanto que en otros puede presentarse pesada e insostenible como consecuencia de la presión a que se encuentran sometidos o de la falta de recursos necesarios para una aceptable finalidad. No me encuentro —no quiero encontrarme— entre aquellos que puedan decir que los alcaldes se sientan en su sillón, se ponen un buen sueldo y analizan los problemas con desesperante lentitud. No, no es ese mi criterio. Yo siempre quiero confiar en la honradez y buenas intenciones de las personas aun cuando pueda no confiar totalmente en la labor que les ha correspondido —o buscaron— desempeñar. Una cosa es que normalmente no crea, a ningún nivel, en los enfoques que se dan a determinados movimientos políticos (**aunque me sienta obligado a reconocer que la política es necesaria**) y otra muy distinta el que deje de creer en las personas. De modo que no entraré a juzgar el buen o mal hacer de los políticos locales y comentaré contigo algo que modestamente expondré por si de esto se pudiera extraer una lectura positiva que resultase interesante en lo que concierne a proporcionarle un **necesitado, y ya imprescindible** cambio, al nivel del siglo en que vivimos, a este rincón “marítimo” al que intermitentemente arriban las mareas para “purificar” un lodazal que no sé en qué se convertiría si las aguas no lo cubriesen de vez en cuando. Por ello, no quisiera que tú dejases de prestar una cierta atención cuando los políticos se afanen en buscar solución a un problema que tan preocupados nos tiene a todos los que, de uno u otro modo, sentimos un especial cariño por Noía. Comprendo que tus muchas ocupaciones no te permitan volcarte totalmente en el asunto que nos ocupa teniendo —como tienes— tantos problemas que solucionar en este mal llamado “paraíso mundial” que te ha tocado controlar y en donde algunos derrochan alegremente cantidades inmensas en armas de destrucción —entre otras cosas— mientras hay familias que carecen de lo más elemental y seis millones de niños,

menores de cinco años, mueren anualmente de hambre tirados al sol y a la lluvia como perros, **que es como nunca debiera morir un ser humano**. Pero, al menos, sin dejar de sufrir por las injusticias humanas que nos rodean (que parece ser tú no puedes solucionar en su totalidad), te agradeceré que escuches mis sugerencias por si, de algún modo, puedes ayudar a inclinar la balanza a favor de los deseos **de la mejora de una ría** que jamás ha dejado de anidar en todos y cada uno de los noíeses y de muchas otras personas que asiduamente nos visitan.

Comprendo que sanear la ría de Noía requerirá que la corporación municipal se fije como meta principal (principal y única, si preciso fuera) conseguir encontrar una solución al problema que nos ocupa. **Está claro que es prioritario adecentar la desembocadura de los ríos, conseguir que desaparezca el fango que se amontona en el M. del Marqués** (que parece ser resulta de gran utilidad si se extiende en superficies quemadas por los incontables incendios), **eliminar la escollera y estudiar la posibilidad de colocar unas compuertas en el lugar adecuado** que garanticen un calado mínimo permanente acorde con las necesidades de las embarcaciones que por la zona adecentada puedan navegar. Algo habrá que hacer para que este pueblo cuente con las comodidades que nos corresponden incluso dejando pendientes para el futuro un paseo marítimo por el Gindastre, un aparcamiento al aire libre en el M. del Marqués y la posibilidad de unos humildes pantalanos acordes con las pequeñas embarcaciones que utilicen este apartado de la ría. Aquí habrá que ir a por todas formando una piña entre la corporación, el pueblo y la oposición, dejando a un lado las inclinaciones políticas, las presiones de los partidos y las posibles rencillas o antipatías personales. Esto no es como un problema de un lavadero en Argalo, la reparación de un camino en el Obre o darles “un cara-

melo” a Santa María de Roo (pongamos por caso), cuyas obras pueden resultar suficientemente estimulantes para que en los plenos se susciten antagónicas posturas que arrastren a enfrentamientos entre los que gobiernan y los que se oponen. Esto es algo más. Y es tanto más que se necesitarán óptimas gestiones y valiosas colaboraciones para fortalecer el esfuerzo si se está dispuesto a plantear el tema como algo que no se va a intentar, sino que será una lucha “a muerte” **que Noia tiene que ganar de una vez por todas.** Y esa lucha se ganará si se gestiona bien, se negocia mejor, no se desfallece en el intento y se consigue el respaldo de todo un pueblo ahora un tanto desilusionado en ese apartado. Pienso que las autoridades locales (sean del signo político que fueren y tengan por encima unas u otras siglas) deben “dejarse la piel,” y conseguir que el pueblo se vuelque activamente secundando las estrategias y negociaciones que aquellos pongan en práctica. Será necesario no sólo gestionar y negociar brillantemente, sino conseguir, además, que el pueblo se entusiasme con la idea aceptando que, por fin, eso puede ser una tan esperada realidad. Habrá que buscar un entusiasmo contagioso que nos anime a colaborar en cualquier tipo de estrategia apoyando sin matices los movimientos que los regidores programen.

Y esto es, Señor, a mi humilde entender, una pequeña parte de todo lo que necesitaríamos afrontar para conseguir los objetivos deseados. Ya sé que pensarás que soy excesivamente optimista. Pero es que uno está cansado de contemplar logros que aquí no se producen. Tú has sido testigo de que en múltiples ocasiones me ha corroído la envidia (no la sana envidia como dicen algunos “santurriones”, sino la mala, que es la única envidia que existe) al contemplar los innumerables canales holandeses, el canal circular de Brujas, los entresijos de Venecia, con sus 450 puentes, o muchos otros “milagros” en obras que

parecían irrealizables. Y no sólo he notado el malestar de la envidia por lo que veía en el extranjero, sino que muchas veces me he sumergido en una incómoda depresión al saber –todos lo sabemos– que no hace falta traspasar nuestras fronteras para contemplar a muy corta distancia pueblos que consiguieron unas mejoras similares o superiores a las que ahora aquí se plantean. Estamos rodeados de ayuntamientos que le “ganaron” al mar cantidades extraordinarias de metros para construir largos paseos marítimos, espaciosos aparcamientos al aire libre o terrenos para construir hospitales, galerías comerciales o cubrir otras necesidades. Y si los demás lo consiguieron, ¿por qué vamos a dudar nosotros? ¿Es qué tenemos menos historia, menos necesidad o no nos lo merecemos? Pero, por los clavos de Cristo, Señor, si todos estamos convencidos de que el hediondo basurero que nos avergüenza en el M. del Marqués tiene que desaparecer algún día (ya que tendrá que desaparecer algún día, ¿verdad, Señor?), ¿por qué no lo podemos conseguir ya? ¿Cuánto tiempo hace falta para que alguien inyecte el necesario optimismo a un pueblo cuyo cansancio le ha llevado a un casi irrenunciable pesimismo o pasotismo? ¿Hasta cuándo vamos a tener que esperar para que el sueño de todos se haga realidad? ¿Para qué se dan esos paseos al M. del Marqués, cuando se consigue ganar unas elecciones locales, con gente importante que viene de “arriba,” si luego parece como si la visita no se hubiese realizado al no saber de qué se habló allí, a qué conclusiones se ha llegado, qué promesas se barajaron (si se barajó alguna) o qué inconvenientes se detectaron? ¿Hasta cuando vamos a esperar que la actualidad nos visite para poder ofrecer la solución a un asunto que, además de ser una traba laboral marítima a todos los niveles, significa una vergüenza con la marea baja y desdice de cualquier planteamiento estético en el casco urbano como consecuencia de un problema normalmente inexistente, a estas alturas, en otras localidades? ¿Y qué puede importarnos si nos dicen que nosotros no podemos “ganarles” metros a la ría, porque eso sólo es factible en mar abierto, (¿) si lo único que necesitamos, actualmente, es conseguir **limpieza y unas simples compuertas**, dejando para más adelante el paseo marítimo, el aparcamiento al aire libre y los pantalanes?. ¿Hasta cuándo, Señor, esa limpieza que no debiera resultar muy difícil realizar, entre marea y marea, cuando la mayor parte del cauce se encuentra totalmente seco y esas esclusas cuya posibilidad no se puede considerar un especial invento cuando en otros países se recambian por viejas? ¿Hasta cuándo vamos a continuar inmersos en este retraso que los demás ya han superado hace muchos años...? La verdad, no se entiende, Señor. Parece que esto presenta más dificultades que el descubrimiento de Amé-

rica y, sin embargo, me quedo “flipado” cuando hago un recorrido por otros ayuntamientos y, a la vista de lo que han conseguido, me complazco mentalmente en felicitarles sin poder abstraerme de la dolorosa impresión de que existe una deuda pendiente con Noia a lo largo de los muchos años en que la suerte (existe la buena o mala suerte, Señor) nos ha dado descaradamente la espalda. Y lo triste de todo esto, además de no haberlo conseguido hasta ahora, que ya es bastante tristeza, es que una buena parte de las corporaciones de este pueblo gobernaron cuando sus partidos se encontraban en el poder y debieran, por ello, contar con unas facilidades añadidas a la hora de afrontar el problema que hoy nos ocupa y que nunca ha dejado de existir. Y digo la mayor parte de las corporaciones porque tengo entendido que solamente una (con sus defectos y sus “desconocidas” virtudes) “arrebató” metros al lodazal sin contar con un partido en el poder. Lo que demuestra que lo definitivamente importante, en ocasiones, no es permanecer a la sombra de valiosos respaldos de poder (**aunque esa siempre debiera ser una positiva baza en la hora de la verdad**), sino conseguir que ese poder no mire hacia otro lado y llevar a cabo una gestión con las ideas claras, un tesón sin desfallecimientos y un apoyo sin matices de todas las fuerzas políticas en particular y del pueblo en general. Una gestión y un apoyo que se aúnen machaconamente hasta conseguir, con rigor, por cansancio y, si me apuran, ¡por derecho!, que los que tienen el poder colaboren dando luz verde a las reformas y mejoras imprescindibles ya en los tiempos en que vivimos.

Soy consciente de que en lo aquí expuesto faltarán argumentos y se consignarán errores de bulto. No podemos dejar de considerar que uno no está totalmente impregnado de los conocimientos necesarios para tocar un apartado tan especial acertando totalmente en cada paso a dar. Pero me temo que lo que menos importa es el estar más o menos acertado, sino el aprovechar la exposición para reactivar un asunto del que la gente ya no habla por cansancio, pero que no olvida un solo momento por la importancia que tiene para todos y cada uno de nosotros. Al fin de cuentas, este es el pueblo de todos los que aquí vivimos y de muchos otros que lo sienten desde afuera. Y la mejora de que se habla tiene que dejar de ser vista como una utopía y convertirse en una realidad que ayude a cerrar esa herida que todos llevamos abierta y en donde la sangre ya se encuentra un tanto coagulada como consecuencia del tiempo transcurrido sin poder contar con un medio laboral marítimo, un medio de esparcimiento y un medio estético local, sin olvidar el desagradable tufo que se respira con la marea baja procedente del lodazal de basura allí almacenada.

No quisiera que nadie se sintiera señalado porque el problema pendiente no corresponde a una sola legislatura, sino que está ahí “varado” desde tiempos inmemoriales. Pero es justo y normal tener presente que los mandatarios anteriores no van a venir ahora a solucionar nada y que el vértice de la “pirámide local” corresponderá a los que en los momentos que se avecinan se encuentren en el poder atacando el asunto si de verdad se aspira a conseguir una beneficiosa solución. Esto no es, como ya dijimos, un lavadero de Argalo, un camino del Obre o un borrón en Sta María de Roo, sin restar importancia a esos problemas del diario vivir. Esto es algo de tal importancia que al día que se consiga (¡y que no se puede dejar de conseguir!) todos nos frotaremos los ojos para cerciorarnos que es real. Y digo que no se puede dejar de conseguir porque la corporación actual o la entrante (sea del signo político que fuere), no tendría que dudar en llevar esta mejora como primer punto en un programa electoral que debería intentar cumplir de una vez por todas.

Antes de hacer este escrito he hablado con un considerable número de personas sin conseguir vislumbrar optimismo en sus comentarios. La gente está “apagada”, desilusionada y sin la mínima confianza en todo lo que gire en torno al tema. Pero son tantos los deseos de una solución positiva que no hará falta más que unos movimientos adecuados para que todos vibremos y nos metamorphosemos de lleno en “la movida”.

DERECHOS PISOTEADOS

Tú lo estás viendo, Señor. Tú, al igual que yo, puedes observar que desde hace tiempo un buen número de automovilistas no respetan las rampas que se habilitaron en las aceras para unos minusválidos que hoy se encuentran en la necesidad de desplazarse en silla de ruedas por fuera de las aceras sorteando el peligro que encierra el tráfico rodado.

No resulta raro verles rodando por el espacio destinado a los coches, motos y bicicletas, al estar convencidos de que si tienen la suerte de subirse a una acera les puede resultar muy difícil el encontrar luego una rampa libre para salir como consecuencia del obstáculo que representa un coche allí aparcado. De verdad que no se comprende esta actitud en un pueblo que siempre ha dado muestras de civismo y respeto hacia los demás. Todos sabemos que los coches aumentan diariamente que las plazas de aparcamiento son escasas, que siempre nos movemos con muchas prisas y que, posiblemente, muchos de los que pisotean estos derechos ni siquiera son vecinos de Noia. Pero la verdad es que unas veces porque no llegamos a tiempo, otras por salir tarde de casa y, las más, por la comodidad de no desplazarnos doscientos metros hasta encontrar un lugar adecuado, algunos (bastantes, si me apuran) están pisoteando los sagrados derechos de los demás. Y eso, es así. Todos conocemos calles en las que, por unos u otros motivos, unas cinco o seis rampas, en un trayecto de alrededor de veinte metros, se encuentran “taponadas” obligando a que personas con minusvalías tengan que correr riesgos innecesarios, que señoras con cochecitos de niños hagan malabarismos o que personas mayores tengan que andar tanteando la altura de las aceras, cuando todos ellos lo tendrían mucho más fácil si el civismo de unos pocos no brillase por su ausencia. Y esto todavía es más sangrante cuando se puede contemplar como esos conductores menosprecian esas rampas, pero no tienen el valor de dejar el coche delante de un portal o zona que paga impuestos para no aparcar. ¡Ahí les duele!. Y les duele porque tienen la seguridad de que el propietario del local llamaría a los guardias municipales y la denuncia no se la perdonaría ni tu subordinado San Pedro, Señor. ¡Y ahí, claro que andamos vivos!. Pero no lo andamos cuando de lo que se trata es de no pisotear los derechos de unas perso-

nas a las que la vida ya ha castigado inmerecidamente para que otros, en plenitud física, hagan la vista gorda sin preocuparse del daño que puedan estar haciendo.

Seguramente más de uno, al leer esto, pensará que la culpa es de los guardias municipales. Más de uno, repito, dirá que eso se arregla con las correspondientes denuncias. Yo, por el contrario, no cargaría culpa alguna a los municipales. Ellos tienen (o deben tener) un programa de trabajo y no pueden estar en todas partes. Con seguridad cuando se les presenta alguna irregularidad de este tipo actuarán (me costa que lo han hecho) aplicando sus correspondientes reglamentos sin tener culpa de que en algunas personas el civismo no haya arraigado y que en lo único que piensan es en su comodidad despreocupándose de los problemas y derechos de los demás. Y, la verdad, eso, además de que uno no lo comprende, tiene un significado de pobreza humana totalmente incomprensible aun cuando algunos pretendiesen descargar su conciencia (...) trasladando el problema a los municipales. Porque lo más fácil, por supuesto, sería pretender cargar las culpas a los demás sin valorar la incomprensible conducta cívica de los aprovechados de turno.

EN LA CAFETERÍA DEL LICEO

Como puedes comprobar, Señor, todavía me encuentro delante del ordenador porque no me agradaría finalizar sin hablarte de la cafetería del Liceo que, en ocasiones, se encuentra colapsada para aplaudir las dejadas de Nadal, las “arrancadas” de Alonso, los goles del Deportivo-Celta o las magistrales jugadas de Zinedine Zidane El espectáculo a esas horas está servido y controlado por el extraordinario buen hacer profesional de José y sus colaboradores. Pero de lo que yo quiero hablarte no es de esas tardes un tanto locas, sino de las tranquilas mañanas que disfrutamos los que hasta allí nos acercamos deseosos de vivir un ambiente relajado, amigable y, en algunas ocasiones, incluso divertido. Para ello, y para finalizar lo que hoy he escrito (¡qué ya está bien!) voy a intentar plasmar un humilde y casero poema que gire en torno a las mañanas del mencionado bar:

Son las diez de la mañana.
José viene de una charla,
alguien le pide una caña
y él se lo toma con calma.
Lento y muy profesional,
porque lo lleva en el alma.

Se le reclaman cervezas,
y se habla del balón;
Mar nos ofrece galletas,

para su degustación. .
Porque ella está convencida
que eso nos hace ilusión.

Ahí llega corriendo Marcos,
blandiendo en mano un tazón,
dice que en el Celta hay cuartos
y que va a ser campeón.
Todos se “tronchan” de risa
conociendo a su afición.

Nunca sé si baja o sube,
él me mira de soslayo,
y cuando sufre un berrinche
se va al “Estanque Dorado”
Que allí se relaja Carlos
mirando a un pez rosado.

Pero hay temas en la barra,
de fútbol y de política,
porque unos son del Barça
y otros ríen con Ibarra.
Que hoy te dice una cosa,
que repetirá mañana
si el Z. P. no le acalla.

Llega un grupo de señoras,
que nos hará compañía,
traen el olor a flores
que se esparce en la campiña.
E impregnan todo el local
de una muy sana alegría.

Se aproxima Isabel,
Pilarita y Mary Carmen,
luego llega Maribel
con sonrisas para Mamen.

Café a Antonieta y Ana,
con pintura hasta las cejas.
Costa tranquilo descansa,
delegando en las expertas;
que trabajan a destajo
sin de cansancio dar muestras,
en un curso de “Gravado”
formando nuevas estrellas.

También está Magdalena,
justito al lado de Elena,
por allá viene Francisca
y Chona estrena melena.

Sin olvidarnos de Merche
cantando a “Rianxeira”

Pachu siempre con Elisa,
a unas señoras sonríen,
esas no están en la fiesta
y en otra mesa conviven.

La gente se busca fechas,
para hacer fiesta especial;
para hacer fiesta especial,
ellas nunca buscan fechas,
porque gozan cada día
cual si fuera Carnaval.

Hablan todas a la vez,
tocando variados temas,
no dicen jamás, tal vez,
al hablar de cosas buenas.
Y no critican a nadie,
porque son señoras serias.

Allí se oye un murmullo,
ellas “hablan” en voz baja,
y cuando alguna se excede
mira al frente y se relaja.
Que lo suyo no es chillar,
sino gritar en voz baja.

Juegan a la Primitiva,
gastando una pasta gansa,
la suerte se muestra esquiva
y siempre les da la espalda.
Dicen que si les tocara
harían fiesta en Holanda.

En plan pausado y metódico,
se ríen con toda el alma,
sin un minuto de calma;
“pegándome” más de un brinco
cuando “hablan” en voz baja.
Aunque me siento muy solo
cuando se quedan en casa
porque ellas son la alegría
que llena nuestras mañanas.

Son las diez de la mañana
y van llegando las damas.

Y aquí finalizo, Señor. Gracias por
escucharme.

Poesía

¿Donde esta el paraíso?

Alejandro Brabo

Buscas el Paraíso, desesperado,
escudriñas el rostro de la gente,
viajas mil paisajes,
todos distintos, todos iguales.

¡Buscas, agónico, tu Paraíso!
Conservas, con mil voces,
intercambias tu piel con las
caricias
de otros tantos, ¡como tú!

Centenares, miles, millones,
todos inmigrantes,
todos como tú,
perdidos, hundidos, hastiados,
todos como tú.

Todos caminando sin tregua,
en busca del futuro soñado,
del paraíso añorado,
y no está, no está.

Amargos rictus de rabia
en los labios,
y los dientes
cada vez mas apretados,
y los puños,
cada día más cerrados.

Y te ves,
buscando un paraíso,
mientras te rehuye la mirada,
del vecino, del contrario.

Las calles se hacen inmensas
frias, solas,
te sabes solo entre un millón
¡Solo! Tan solo.

Nadie te habla, nadie te mira,
quizás sí,
quizás con temor si te miran,
y desconfianza.

Miras tus manos,
como las de otros,
¡cinco dedos!
¡Pero, el dolor!
¿Será el color?
En tu tierra no importaba,
¡aquí sí! No en tu tierra.

¿Buscas el paraíso?
No lo encontrarás, tú no.
Demasiada rabia,
demasiado odio,
demasiado miedo.

¡No lo encontrarás!
Quizás tus hijos, sí.
Quizás si, ellos,
¡tú no! Aquí no.

No busques el paraíso fuera,
está dentro,
dentro de cada uno,
de nosotros, de los otros,
todos y cada uno
lo formamos, tu y yo.

¿Nuestro paraíso?
La tolerancia, la comprensión,
la ayuda. La compasión.

La mano tendida,
el gesto amable,
el rostro en paz,
la sonrisa franca,
la amistad desprendida.

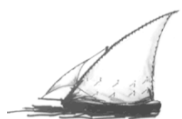
¿Buscas el paraíso?
Mira en ti,
¡que miren en ellos!
Amor, ternura, solidaridad,
Integración, tolerancia, trabajo,
comprensión, ayuda, amistad.

Tu paraíso son ellos,
los otros,
su paraíso eres tú.

Cuando apartéis el terror,
y el tono de su mirada
no lo marque el color de tu piel,
ni el timbre de tu acento,
ni los rasgos de tu rostro.

Cuando tu trabajo,
no tenga que ver con un color,
el de la piel,
ni el rumbo de tu vida
lo marque tu procedencia.

Recunchos de Noia

Roque Gallardo

Os vellos agardan no banco redondo
unha savia nova que chegará pronto.

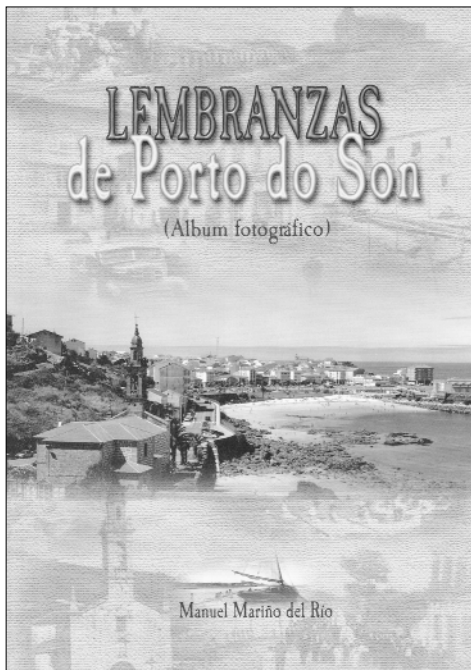
Xogan os nenos na sombra do Curro
felices e alleos ao incerto futuro.

A gasolineira preside con vida
a modernidade dunha vila antiga.

Os nosos libros

Pedro García Vidal

Manuel Mariño del Río

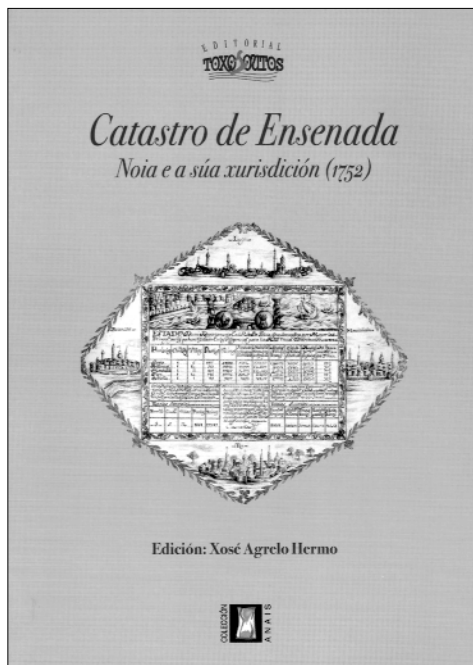
Lembranzas de Porto do Son (Album fotográfico)

17x24 cm. / 238 páxinas

Como explica o autor na presentación, este libro supón unha mellora e ampliación daqueloutro publicado no ano 1995 co título de "Porto do Son na memoria", de tan boa aceptación cidadá. Agora, outra boa presa de imaxes secuenciadas que refiren paisaxes, barcos, festas, romarías, tradicións ou costumes teñen cabida neste traballo para deixar constancia gráfica dun pasado que deixaron en herdanza os devanceiros.

Cada fotografía acompáñase dun preciso pé que coloca ao lector debidamente no pasado recente de Porto do Son e garante, ao mesmo tempo, a memoria precisa coa que gozar dese instante reflectido no papel.

A intencionada selección fotográfica está disposta de tal xeito que proporciona ao lector unha visión de Porto do Son nos últimos cento trinta anos. Un percorrido visual para comprender as claves dun pobo que hoxe se debate entre a conservación ou a destrución do seu pasado.

Xosé Agrelo Hermo (edición)

Catastro de Ensenada. Noia e a súa xurisdición (1752)

Editorial Toxosoutos / 15x21 cm. / 109 páxinas

Nesa liña de Toxosoutos de editar aquilo co que case ninguén se atreve, podemos encadrar este fenomenal documento para a historia socioeconómica da xurisdición de Noia no século XVIII que leva por título "Catastro de Ensenada. Noia e a súa xurisdición (1752)" en edición de Xosé Agrelo, obra coa que inaugura a nova colección Anais.

Estamos ante un deses libros que de tan necesarios se fan imprescindibles para toda aquela persoa que pretenda profundar na vida socioeconómica da Noia de mediados do XVIII. O telo a man supón, para o investigador, a comodidade impagable de aforrarse a visita de arquivos afastados, co que iso ten de aforro en tempo e diñeiro. Pero tamén, para a persoa non investigadora, simplemente aquela que queira un coñecemento de primeira man da historia, este libro supón unha amena e interesante achega a toda unha serie de curiosidades que se daban na xurisdición noíesa naqueles tempos de case recente inaugurada dinastía borbónica, como por exemplo: a poboación de 480 veciños coa que contaba, 510 casas na vila, 50 solares, unha feira mensual o 3º domingo de mes, un mercado o xoves de cada semana, un hospital do Sancti Spiritus no que se recollen peregrinos e viaxeiros, unha lista e relación de oficios, xornais diarios, o mundo do mar cos mariñeiros e pescadores, barcos e lanchas, carpinteiros de ribeira, etc.

A lectura deste excepcional documento permite igualmente imaxinarse a chegada a Noia da comitiva formada polo intendente, escribán, oficiais, escribentes, e demais acompañantes. Debeu ser todo un acontecemento a instalación destas persoas nunha casa do pobo e todos aqueles días que mediaron entre a colocación dun bando convocando aos veciños a dirixirse a este lugar para facer o reconto indicado e a finalización do Catastro.